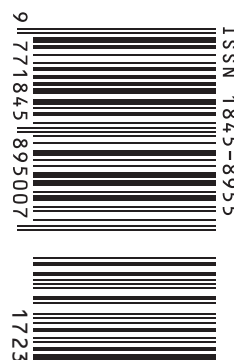

NOVOSTI HOBUCI

#1219

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 28/04/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Senat ili sunovrat

Senat zagrebačkog Sveučilišta treba odlučiti o tome hoće li Vlatku Vukelić potvrditi za dekanicu Fakulteta hrvatskih studija. Riječ je o kandidatkinji koja pozira uz ustaška obilježja, relativizira Jasenovac i izjavljuje da se Židovi nakon Drugog svjetskog rata 'na žalost ili na sreću' nisu vratili u Hrvatsku

str. 6-7.

Goran Čular: HDZ ulazi u fazu regresije u demokratskim standardima 8-10. / Terorizam pod državnom zaštitom: Od 1991. do 1995. u Hrvatskoj je minirano oko dvije tisuće objekata izvan zone ratnog djelovanja 10-11 / U povodu izložbe 'Predmet: Hrvatski' u Vukovaru: Skraćen jezik 35

Procesno smetalo

Koliko god u četiri i pol godine mandata Vanje Marušić na čelu USKOK-a bilo i neobjašnjivih situacija i političkog taktiziranja ili kalkuliranja, nema dileme da je ona smetala HDZ-u i Zlati Hrvoj-Šipek zato što nije bila pod kontrolom trenutačne vlasti

ZLATA HRVOJ-ŠIPEK, glavna državna odvjetnica, jedva je dočekala priliku da se obračuna s ravnateljicom Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala VANJOM MARUŠIĆ, a HDZ-ova vlast predvođena premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM i ministrom pravosuđa i uprave IVANOM MALENICOM nije časila ni časa da se aktivno pridruži tom obračunu. Formalno, Marušić je podnijela ostavku, ali nije to učinila zbog toga što je uhvaćena u kršenju zakona, u teškom profesionalnom promašaju ili u nekom nedoličnom ponašanju, kao što se moglo zaključiti na osnovu glasova koji su odmah pušteni iz Državnog odvjetništva, Vlade i provladinih glasila; ostavku je podnijela jer je valjda shvatila da se Hrvoj-Šipek i HDZ neće smiriti dok je se ne riješe s čela USKOK-a i da ne može raditi svoj posao – inače, jedan od najvažnijih poslova u državi – ako ne uživa ni minimalno povjerenje osobe koja joj je izravno nadređena i Vlade koja, preko Ministarstva pravosuđa i uprave, sudjeluje u njezinom imenovanju i razrješenju.

Koliko god u četiri i pol godine mandata Vanje Marušić na položaju ravnateljice USKOK-a bilo i neobjašnjivih situacija i političkog taktiziranja ili kalkuliranja – odustajanje od progona bivše HDZ-ove ministrice GABRIJELE ŽALAC samo je najkardinalniji primjer – nema dileme da je ona smetala HDZ-u i Zlati Hrvoj-Šipek, HDZ-ovoj namjesnici na mjestu glavne državne odvjetnice, a smetala je zbog toga što nije bila pod kontrolom trenutačne vlasti. O tome, između ostalog, svjedoči i združeno bombardiranje javnosti lažima nakon što je objavljena vijest o ostavci ravnateljice USKOK-a. Puštena je laž da je njezin službeni vozač prije više od godinu dana skrivio prometnu nesreću službenim automobilom izvan radnog vremena, da je cijela stvar zataškana unutar USKOK-a i da ništa nije rečeno onima koji su trebali znati, da je iz državne blagajne plaćeno oko 13 hiljada eura štete nastale na vozilu, a da od vozača nije zatraženo da podmiri taj iznos.

Pokazalo se da vozač nije koristio auto u privatne svrhe, da ništa nije zataškano jer je vozač u sudskom prekršajnom postupku kažnjen s 2000 kuna, što znači da nesreća

nije izazvana namjerno ili naročito teškom nepažnjom, niti je šofer bio pod utjecajem alkohola ili droge, pa nije bilo nikakvog utemeljenja da se zahtijeva povrat novca od čovjeka koji je skrivio prometnu nesreću. I konačno: ZLATA ĐURĐEVIĆ, ugledna profesorica zagrebačkog Pravnog fakulteta, uvjerljivo je u svom saopćenju pokazala da šefica USKOK-a nije imala zakonsku ili pravilničku obavezu da ikoga obavještava o događajima ovakve vrste, odnosno da joj se nije dogodio nikakav propust, i da utoliko nije bilo razloga da se od Vanje Marušić zahtijeva ostavka pod prijetnjom smjene. Još je manje razloga za pokretanje disciplinskog postupka protiv vozača, inače zaposlenog u Ministarstvu pravosuđa i uprave, a upravo za time posegnuo je ministar Malenica da bi stvorio kakav-takav alibi za 'odstrel' gospođe Marušić.

Nakon što su im pali u vodu svi početni pokušaji obmanjivanja javnosti, Hrvoj-Šipek i Malenica izvukli su zadnji kvaziargument u svoju korist koji glasi ovako: pa, zar bismo u studenom prošle godine dali drugi mandat Vanji Marušić na čelu USKOK-a da

smo imali namjeru da je se riješimo?! Propustili su reći da je Marušić bila jedina koja se javila na natječaj. Kako bi glavna tužiteljica, ministar i premijer objasnili javnosti da ne žele imenovati jedinu osobu koja se javila, koja pritom udovoljava svim zakonskim kriterijima i uvjetima, i kojoj nitko ne osporava kompetentnost? Kako bi opravdali poništenje starog i raspisivanje novog natječaja? Bilo bi sasvim jasno da je riječ o političkoj osveti zbog istraga i postupaka protiv visokopozicioniranih HDZ-ovaca i članova Vlade. Jasno je da je i prošlotjedna iznuđena ostavka također HDZ-ova politička osveta, a priča o prometnoj nesreći – koja je šuplja u svakom svom aspektu – poslužila je kao kratkotrajna dimna zavjesa za površniji i naivniji dio glasačkog tijela.

"To je interna stvar Državnog odvjetništva", ponavlja premijer Plenković, ali koliko god ponavljao – to nikad neće postati istina. Niti bi Zlata Hrvoj-Šipek pokrenula udar na Vanju Marušić, niti bi Ivan Malenica smjestila potpisao razrješenje ravnateljice USKOK-a da nije stigao premijerov katil-ferman. Bilo bi, uostalom, nelogično i neodrživo da ministar pravosuđa donosi odluke takve važnosti mimo premijerovog odobrenja ili naloga. Marušić je natjerana na ostavku u skladu s Plenkovićevim željama i aktualnim političkim potrebama: njegova je uloga u obračunu ključna, a glumljenje neupućenosti nije ništa drugo doli ruganje građanima.

Smisao 'operacije Marušić' nije samo u tome da se skloni ličnost koja smeta i od koje prijeti opasnost, što je realizirano prošlog tjedna. Cilj je da se USKOK obezglavi na neko vrijeme, a raspisivanje natječaja i izbor novog ravnatelja ili ravnateljice mogli bi potrajati mjesecima. Osim toga, tko god se javi na natječaj imat će na umu kako je prošla Vanja Marušić, odnosno kako prolaze oni što ne vode računa o interesima vlastodržaca, barem ne u mjeri koja se očekuje. USKOK je bio najveća opasnost za HDZ i za karijerne ambicije Andreja Plenkovića u narednih godinu dana, koliko je otprilike ostalo do parlamentarnih izbora. Ta opasnost znatno je ublažena micanjem Vanje Marušić i profesionalnom dezorijentiranošću koja će neizbježno vladati USKOK-om dok je ove vlasti. ■

Prilika za smjenu koja se ne propušta – Zlata Hrvoj-Šipek i Vanja Marušić (Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 28/04/2023

NOVOSTI #1219

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš

REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor
Ivančić, Sinan Gudžević,
Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internacionale), Dragana
Bošnjak, Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Koželj, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Luj Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig, Hrvoje
Šimičević i Nataša Škaričić

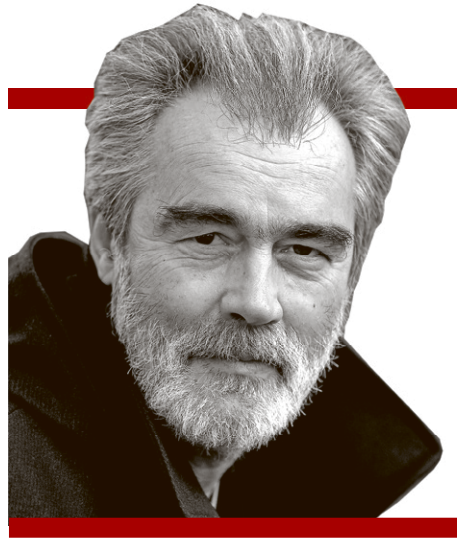
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

**Nacistički
poklič, uklesan
u kamenu, napokon
je postao nesporni
element gradskoga
spomeničkog dekora.
Sretno se srodio
s okolišem.
Priča o splitskom
ustaškom
monumentu
perfektno ilustrira
karakter i dinamiku
odnosa između
hrvatskog fašizma
i njegovih lažnih
protivnika**

Spomenik
fašizmu

UPORNOST se isplati.
Upornost vodi do konačne
pobjede.
Upornost, reklo bi se, zaslu-
ženo počinje velikim U.

Prilikom nedavnog okupljanja splitskih ne-
oustaša pod neformalnom komandom MARKA
SKEJE, upriličenog 10. travnja kod spomenika 9.
bojni HOS-a, sve je bilo kao obično: i crne uni-
forme, i izbrijani potiljci, i grbom ukrašene
beretke, i salutiranja uzdignutim desnicama,
i razvijene trobojnice, i uspaljeni govori, i te-
leći pogledi, i mrki brk zapovjednog klauna...
a samo se jedan detalj ispostavio kao novost,
makar je ostao nezamijećen. Čak je i ovome
potpisniku zamalo promaknuo dok je bezvolj-
no promatrao kolekciju novinskih fotografija:
na spomeniku jedinici nazvanoj po ustaškom
koljaču RAFAELU BOBANU uklesan je fašistički
pozdrav 'Za dom spremni', koji ranije nije bio tu.

Ugođaj je sada kompletiran, i to na širem
planu. Predsjednik vladajuće partije agil-
no prodaje antifašističke magle, trabunja o
strožem prekršajnom kažnjavanju veličanja
ustaštva, koalicijski partneri pokorno mu
drže svijecu, a na splitskome gradskom trgu
kočoperi se falusoidni memorijalni objekt s
fašističkom parolom. Uklesanom u kamenu.
U skladu sa zapažanjem ROBERTA MUSILA da
'ništa nije toliko nevidljivo kao spomenik',
na izazov više ne odgovara nitko: ne reagira
policija, ne reagiraju komunalne službe, ne
reagira lokalna vlast, ne reagira državna vlast,
ne reagira tužilaštvo, ne oglašavaju se čak ni
iznureni aktivisti antifašističkih udruženja.

Nacistički poklič, uklesan u kamenu, na-
pokon je postao nesporni element gradskoga
spomeničkog dekora. Sretno se srodio s oko-
lišem. Prije nego što ga prepustimo vječnosti
i galebljim govornima, podsjetimo još jednom
na markantne dionice farse, jer priča o split-
skom ustaškom monumentu bolje od ičega
drugog ilustrira karakter i dinamiku odnosa
između hrvatskog fašizma i njegovih lažnih
protivnika.

Spomenik je, valjda radi dosezanja mak-
simalne razine cinizma, svečano otvoren 9.
svibnja 2014., na Dan pobjede nad fašizmom.
Ceremoniju je tada uveličao splitski gradona-
čelnik IVO BALDASAR, član SDP-a, nominalni
ljevičar, uredno uzvraćajući aplauzom na
ustaške pozdrave okupljenih. Navodno je bio
postignut kompromis oko datuma, jer su or-
ganizatori isprva inzistirali da se obred održi
10. travnja, na godišnjicu osnutka NDH. Drugi
kompromis ticao se izgleda samog spomeni-
ka: gradska je vlast tražila da se izostavi ime
jedinice ('Rafael vitez Boban'), kao i da se iz
HOS-ova grba uklesanog u kamenom valjku
izbaci parola 'Za dom spremni', što su veterani
u crnim uniformama lukavo prihvatili.

Priredba je ostala upamćena i po tome što
se gradonačelniku Baldasaru omakao čaro-
ban verbalni delikt, *lapsus in fabula*, kada je
prisutnima čestitao 'Dan pobjede nad antifa-
šizmom'. Retorički gaf, kojim je izrečena puna
istina o događaju, naišao je na opće oduševlje-
nje. Od ostalih govornika istaknuo se, mada
ne toliko, poslovični Skejo, proklinjući one
što su 'Boga našeg razapeli', to jest Židove, i
suprotstavljajući im kao vječne neprijatelje

Tajna noćna operacija pravne drža-
ve – uklanjanje ZDS-a sa spomenika
9. bojni HOS-a u Splitu, 2015.

'Kristove apostole', to jest ustaše, a među nji-
ma i MARKA PERKOVIĆA THOMPSONA, pono-
sno nazočnog na fešti.

Zastanimo načas i, makar joj ovdje baš i
nije mjesto, spomenimo tu riječ: *normalno*,
uz napomenu da ona pokriva stanoviti spek-
tar konvencija koje važe u civiliziranim dije-
lovima svijeta, dakle tamo gdje je proveden
dosljedan raskid s fašizmom. U *normalnome*
društvu, naime, sve bi gore opisano bilo za-
konski nedopustivo: i da se ratna jedinica
nazove po ustaškom koljaču, i da se ratnoj
jedinici nazvanoj po ustaškom koljaču podi-
že spomenik, i da se oko spomenika jedinici
nazvanoj po ustaškom koljaču organiziraju
fašistički mitinzi... No nije riječ o normalno-
me, nego o hrvatskome društvu. U okršaju
pridjeva preživljava samo jedan, jer se hrvat-
sko i normalno međusobno isključuju.

U svakom slučaju, sedam mjeseci kasnije, u
siječnju 2015., 'nepoznati počinitelji' su 'dovr-

šili' spomenik i u donji dio HOS-ova grba ukle-
sali parolu 'Za dom spremni'. Odgovornost
za taj čin odmah je teatralno preuzeo LUKA
PODRUG, gradski vijećnik desno-umobolne
provenijencije. Simbolička opscenost upot-
punjena je činjenicom da je njegovo pismo, u
kojem preuzima zasluge za klesarski podvig i
veliča ustaški pokret, objavljeno u novinama
27. siječnja, na Dan sjećanja na holokaust.

Dva dana kasnije, međutim, nastupili su
državni organi reda, ali na dotad nezabilje-
ženi način: u gluho doba noći, noseći crnu
fantomku preko lica, klesar uz pomoć dljetja
i čekića uklanja ustašku parolu sa spomenika,
dok ga čuva kordon do zuba naoružanih poli-
cijajaca. Angažirani zanatlija sve je to ispričao
lokalnome novinaru, pa je Slobodna Dalma-
cija 30. svibnja 2015. osvanula s naslovnom
stranicom kojom efektno – a to će reći doslov-

no – ilustrira 'tajnu noćnu operaciju' splitske
policije.

Ilustracija dnevnog lista uputila je na radi-
kalnu inverziju onoga što se obično smatra
normalnim tokom stvari. Uobičajeno je da
osumnjičenici za kriminalna djela prilikom
hapšenja sakrivaju lica pred javnošću i foto-
grafskim objektivima, što zbog stida, što zbog
želje da ne budu javno ozloglašeni. Ovdje je,
međutim, lice pokrio reprezentant pravne
države. Čuvar zakona i kriminalac izmijenili
su uloge: prvi je maskiran i djeluje praktički
ilegalno, dok se drugi preko novina hvali svo-
jim fašističkim pothvatom.

Poetički gledano, fotomontaža Slobodne
Dalmacije vjerno je simulirala fotografiju
koja bi nastala da se snimatelj uspio zateći na
mjestu događaja. U *normalnim* okolnostima,
zbog drastičnosti prizora, ona bi bila perci-
pirana kao satiričko pretjerivanje – pravna
država krišom, zaštićena fantomkom, ukla-
nja fašističko znamenje (!) – no u ovom se
slučaju sama realnost pokazala dovoljno
pretjeranom da ilustraciji oduzme potenci-
jal provokacije. Okolnosti, naime, nisu bile
normalne, nego hrvatske, a hrvatsko i nor-
malno se isključuju.

U međuvremenu je kod spomenika na
svaku godišnjicu osnutka NDH organiziran
standardni ustaški dernek – lani se, recimo,
Vladin izaslanik MATKO RAOŠ osobito iskazao
izjavom da 'bez 10. travnja ne bi bilo današnje

Jedan detalj ostao je
nezamijećen – isti spomenik
2023. (Foto: Joško Ponoš/Cropix)

Hrvatske', ponavljajući misao DINKA ŠAKIĆA,
zapovjednika konclogora u Jasenovcu – da
bi se naposljetku, u novoj rundi ideološkog
silovanja Splita, na memorijalnom objektu
ukazala fašistička parola, uklesana u kamenu.
Rutinski, jedva primjetno, takoreći samora-
zumljivo, sretno se srodio s okolišem.

Nema policije, nema javne uzbune, nema
prigovora, nema rasprave o zakonski dopu-
štenom ili nedopuštenom, nema ni klesara
pod fantomkom, nema tajne noćne opera-
cije pravne države... Samo dosadne cinične
recitacije ANDREJA PLENKOVIĆA o čvrstom
antifašističkom opredjeljenju i pokisle face
koalicijskih partnera dok mu drže svijecu i
gledaju u prazno.

Upornost se isplati.

Ustaški spomenik blista.

Društvo kleše kako fašisti sviraju. ■

MARKO JELIĆ

Različitost je snaga

Mi nezavisni želimo u prvi plan staviti pojedinca i stvoriti jednakost. Naši sugrađani se osjećaju slobodnima i jednakima, što je jako važno kao osnova za bilo kakvu daljnju priču

ŠIBENSKO-KNINSKI župan MARKO JELIĆ priprema izlazak na parlamentarne izbore 2024. i osniva novu stranku koja će okupljati, kako kaže, nezavisne pojedince. Među imenima koja se spominju su pulski gradonačelnik FILIP ZORIČIĆ i gradonačelnik Donjeg Miholjca GORAN ALADIĆ, a razgovara i s DAMIROM VANĐELIĆEM. Spominje se da će nakon osnivanja stranke uslijediti i zajednički istup s Fokusom, Nezavisnom listom mladih i drugima. Jelić u izbornu trku ulazi sa značajnim političkim potencijalom. Dva puta je bio poguban za HDZ na lokalnim i regionalnim izborima. Prvo je pobijedio dugogodišnju HDZ-ovu gradonačelnicu Knina JOSIPU RIMAC, a zatim kao kninski gradonačelnik i dugogodišnjeg šibensko-kninskog župana, HDZ-ovca GORANA PAUKA. Uspio je zadržati i Knin, na čijem je čelu njegov kandidat MARIJO ČAČIĆ.

Smatrate li da se rezultat s lokalnog i regionalnog nivoa može prelići na nacionalnu razinu? Koje su prednosti nezavisnih lica?

Ne govorim o rezultatima izbora, govorim o konkretnim stvarima, rezultatima rada. Mi nezavisni želimo u prvi plan staviti pojedinca i stvoriti jednakost. Smatram da ima prostora za uspjeh na parlamentarnim izborima za nezavisne načelnike i gradonačelnike koju su već provjereni u svojim lokalnim zajednicama i koji su svoje sredine značajno promijenili nabolje, ne zloupotrebljavajući svoj položaj i društvene resurse. Naši sugrađani se osjećaju slobodnima i jednakima, što je jako važno kao osnova za bilo kakvu daljnju priču. Upravo zbog te jednakosti i slobode pojedinca nema onog klijentelističkog pristupa, što nose stranački okovi i stranačke iskaznice. Znamo što smo sve prošli i što smo poduzimali na lokalnoj i na županijskoj razini i uspjeli smo. Provjerili smo model i ne vidim razlog zašto on ne bi funkcionirao na državnoj razini. Razgovaramo s partnerima na projektima na kojima surađujemo i s kojima smo prijatelji sedam godina. Postoje i brojna lica koja do sada nisu imala priliku postići konkretne rezultate jer nisu bila na poziciji. Dobro znamo da bez mogućnosti, znanje, želja i trud bivaju uzaludni. Želimo dati prostor ljudima koji nisu istrošeni, koji nisu imali priliku, a imaju znanje i želju. Okrenuti smo kvalitetnim pojedincima, nebitno jesu li bili u nekoj stranci ili su još uvijek u nekoj stranci ili gaje svjetonazorske poglede pojedinih političkih stranaka, ali bitno nam je da se prepoznaju da mogu

Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL

nezavisno djelovati, misleći svojom glavom. Različitost je snaga. Isključivost nije naša politička agenda, već mogućnost izbora. Cijela logika ove naše nezavisne priče jest upravo da budemo inkluzivni za one koji su korektni i iza kojih stoje rezultati.

Mediji su u slučaju vašeg izlaska na izbore naglasak stavili na pitanje hoćete li koalirati s HDZ-om i s kim ćete uopće koalirati. Do sada smo imali iskustvo raznih kombinacija nezavisnih koji su gazili svoja predizborna obećanja i lutali raznim saborskim klubovima. Može li se to ponoviti i s vašim nezavisnim pojedincima?

Besmisleno je povezivati moje ime s nekim neprincipijelnim koalicijama, tim više što ne surađujem s HDZ-om ni na lokalnoj ni na županijskoj razini, a niti ću surađivati s HDZ-om dokle god ta stranka svojim članovima zatvara mogućnosti slobodnog mišljenja i djelovanja u zajedničkim okvirima. Dio javnosti očito je očekivao od mene da ću prema drugima, a onda i HDZ-u ići drvljem i kamenjem, jer je to sada u politici popularno

i stiče se dojam da je to jedini oporbeni politički alat. Činjenica je da je HDZ još uvijek najveća i najjača stranka i da zasluge za stvaranje neovisne Hrvatske postoje. PLENKOVIĆU se trebaju priznati međunarodni uspjesi i vladanje globalnim kriznim situacijama kao što su Covid i inflacija. Činjenica je i da HDZ državu ne vodi dobro i da se suočava s nizom ne baš malih korupcijskih afera. No uvrede, niske strasti i optužbe me ne zanimaju, niti ću se baviti HDZ-om ili bilo kojom drugom strankom. Imat ćemo svoj program, svoju stranku i svoje ciljeve te ideale. Onaj tko nam se želi pridružiti, morat će dokazati svoje plemenite namjere i želju da u Hrvatskoj provede korjenite i strukturne reforme. Također, određene strukture i mediji svrstavali su nas u širu koaliciju na centru i ljevici sa strankama Možemo! i Centar, no s njima nikad nismo pričali o zajedničkom izlasku na izbore. Suprotno medijskim napisima, godinama imamo dobru suradnju sa SDP-om u Kninu i županiji. No određeni mediji kao da žele sukob i svrstavanje, a ja ne vidim zašto. Grozim se bilo kakvog kalupa,

uniformnosti i zatiranja individualnog identiteta, te bilo kakvog društvenog i samim time političkog izričaja.

Pred svake izbore priča se o reformama, koje nikako da se dogode. Najaktualnija je reforma zdravstva. Na županijskoj razini imate iskustvo kako zdravstvo funkcionira. Koliko možete kao stranka dati svoj doprinos?

Reformi uvijek ima, samo je pitanje koliki su rezultat polučile. Neke je jednostavnije provesti jer ne zadiru izravno u ljudske sudbine, druge su komplicirane jer su financijski skupe, treće su teške zbog kompleksnog sustava. Pozdravio sam reformu zdravstva u aspektu ulaganja u primarni zdravstveni sustav, čime bi se smanjio pritisak na sekundarni bolnički sustav. Izgradnjom bolničkog kompleksa Sveučilišne bolnice u Blatu smanjile bi se ne samo liste čekanja nego i sva pusta financijska rasipanja na nabavu, koordinaciju i ostalo. Nitko nema hrabrosti točno determinirati dvije-tri ključne stvari koje bi pojednostavile i pojeftinile cijeli sustav. Šibensko-kninska županija kao osnivač, Grad Šibenik i Opća bolnica zajedno pripremaju dokumentaciju za izgradnju nove bolnice koja će biti centar sigurnosti naše županije. Kad smo izračunali stavke, vidjeli smo da je samo ušteda na energiji ogromna. Mora se ići u suštinu i rješavati uzroke, a mi decenijama rješavamo posljedice, dok nam uzroci ostaju netaknuti.

Oko izlaska na izbore razgovarate i s pulskim gradonačelnikom Filipom Zoričićem koji je zadnjih mjeseci izazvao buru u javnosti zabranom koncerta narodnjaka, a zatim i koncerta tamburaškog sastava Mejaši. Dobar dio građana otvorene i multilateralne Pule koji su svoj glas na izborima dali upravo Zoričiću ostao je zatečen. Nisam ni za kakve zabrane. Kolegu ZORIČIĆA dobro poznajem, on je sposoban čovjek. Ne znam koji su razlozi, zašto se odlučio za stanovite zabrane, na temelju kojih je spoznao procijenio da ih je potrebno uvoditi. Nešto što nije u sukobu s javnim moralom ne treba zabranjivati. Nebitno ako je to i turbofolk. Bitno je da glazba ne propagira nikakvo nasilje, mržnju, ne nosi štetu. Ne smijemo biti isključivi, zabrane nisu dobre. Građani imaju pravo na svoj stav, u što spada izbor glazbe, što će slušati u javnom prostoru. Osobno slušam gregorijanske korale i ne bih volio da mi netko zabrani da ih slušam u javnom prostoru. ■

Jedna kolona, više stavova

‘Godinama tražimo da se uvedu u zakon ustaški simboli i sve što tome pripada’, rekao je Ognjen Kraus nakon jasenovačke komemoracije, nezadovoljan regulacijom putem izmjena Zakona o prekršajima. Milorad Pupovac je kazao da su prekršajne kazne samo polukorak do rješenja

NAKON više godina tokom kojih su u Jasenovac dolazili u odvojenim kolonama, ovaj put su pred ‘Kameni cvijet’ BOGDANA BOGDANOVIĆA zajedno došli predstavnici državnih vlasti, predstavnici naroda žrtava, antifašisti i svi koji osuđuju ustaške zločine. Sama komemoracija, održana 23. aprila, protekla je koncilijski i bez govora, s molitvama za mrtve i bogatim muzičkim programom, ispresijecanim izvodima iz dnevnika ĐURE SCHWARTZA i pismima članova porodica odvedenih i pobijenih žrtava. No zato je nakon nje došlo do razmjene stavova oko usvojenih izmjena Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, odnosno toga da li je veličanje fašističkih režima krivično djelo ili prekršaj, makar bio kažnjiv i sa 4000 eura. Ipak, ohrabruje opća osuda pojave neoustaštva, počevši od u Saboru izrečenog ‘Za dom spremni’ zastupnika MIRE BULJA do lupetanja njegovih desničarskih kamarada.

Mediji su brže-bolje prenijeli izjavu predsjednika Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina RH OGNJENA KRAUSA koji je prozvao zastupnika Srba MILORADA PUPOVCA i naročito VELJKA KAJTAZIJA, koji je uz Rome i zastupnik Židova, što nisu podržali njegovo traženje da veličanje ustaštva bude gonjeno krivično, a ne prekršajno.

— Godinama tražimo da se uvedu u zakon ustaški simboli i sve što tome pripada, a to znači prestanak falsificiranja povijesti, prestanak negiranja Jasenovca i drugih ustaških logora – rekao je Kraus, priznajući da nekih pomaka ima, ali da su samo povećane kazne, a da se ne zna na što odnose.

— Dobro je biti u koži dežurnog krivca i za desnicu i za ljevicu, i za neprijatelje i za prijatelje. Iznimno je dobro i časno biti u koži dežurnog krivca u ovoj stvari, kao i u drugim stvarima i ne bih tu kožu nikome poželio niti dao – rekao je PUPOVAC okupljenim novinarima.

Dodao je da je s premijerom PLENKOVIĆEM razgovarao o različitim rješenjima, ističući da su sada predviđene prekršajne kazne polukorak do rješenja.

— Sve zavisi o tome koliko je ovo društvo spremno da to napravi. Ovo društvo je u nizu stvari spremnije za nešto drugo, a ne za to da se suoči s nasljeđem ustaštva. Možemo donijeti odredbe o kažnjavanju, bilo prekršajnim ili kaznenim zakonom, ali to neće biti dovoljno jer ljudi ne znaju što je to što treba kažnjavati, što stoji iza zabrane i sankcija, u školama se o tome ne uči, a ni mediji nisu napravili dovoljno da se zna što je ustaški režim, ne samo u saborskim raspravama, nego svaki dan. U

sljedećem koraku radna grupa koju je formirao MUP trebala bi definirati sadržajne odredbe zakona u kojima bi se definiralo u kojim okolnostima je moguće kažnjavanje. Sigurno je da slavljenje 9. bojne HOS-a 10. travnja u Splitu nije komemorativna praksa koja bi mogla biti dopuštena zakonom – rekao je Pupovac i podsjetio da je ‘vrijeme da se počne sustavno i dosljedno provoditi zakonodavni okvir, pa i članak 325. Kaznenog zakona koji jasno kaže što je kazneno djelo’.

— Tu je i odluka Ustavnog suda oko ulice 10. travnja, ali i za sve ono što je činilo poredak ustaškog režima za vrijeme NDH. Imamo zakonodavni okvir, ali nemamo dosljednu i potpunu zakonodavnu praksu. Ali imat ćemo neku vrstu sankcija, a uskoro i potpunu sadržajnu definiciju. Našli smo rješenje koje nije savršeno, ali neka netko pokaže bolje – dodao je i pitao ‘koliko je pametno donositi rješenja za koja znate da će proizvesti više sukoba i podjela nego što će postati djelatna’.

— Zastupnik Miro Bulj prekršio je odredbe Kaznenog zakona, ali to nije rekao nitko osim mene. Osjećam se postideno zbog onih koji su izvikivali ustaški pozdrav i onih kojima to nije smetalo i nisu reagirali – kazao je Pupovac.

Postideno se osjetio i zagrebački gradonačelnik TOMISLAV TOMAŠEVIĆ kojeg je, kako je rekao, bilo sram zbog onih koji su ustaški pozdrav uzvikivali u Saboru. Stranka Možemo! tražila je da se to sankcionira kaznenim zakonom jer je korištenje ustaškog pozdrava govor mržnje.

— To se nije dogodilo; napravljen je korak koji po meni nije dovoljan i na tome će Možemo! dalje raditi u Saboru – rekao je Tomašević i najavio da će se na Gradskoj skupštini uskoro naći inicijativa za promjenu imena ulica u Zagrebu nazvanih po osobama povezanim s ustaškim režimom. Na naše pitanje ocijenio je da prekršajni zakon nije dovoljno dobro regulirao to pitanje zato što ga suci mogu različito tumačiti.

— Korištenje ustaškog pozdrava mora se tretirati kao govor mržnje i strogo sankcionirati – naglasio je Tomašević.

— Ako je nešto u suprotnosti s Ustavom, onda to ne može biti prekršaj, to je kazneno djelo. Po uzoru na ono što su uradili Nijemci i Austrijanci sa svojim kaznenim zakonom, a ugradili su isticanje nacifašističkih znakovlja i pozdrava, i kod nas to treba staviti u Kazneni zakon i tako pravno rješavati ovu problematiku – smatra predsjednik Saveza antifašističkih boraca i antifašista FRANJO HABULIN.

SVOJE dojmove s nama je podijelio i bivši predsjednik STJEPAN MESIĆ, kojem je u jednom trenutku bilo slabo, pa mu je prvi pritekao u pomoć vladika pakračko-slavonski JOVAN.

— Čestitam onima koji su ljude doveli razumu da bude jedna kolona, da se svi poklonimo žrtvama Jasenovca i fašizma općenito. Propagiranje fašizma, a svako tko govori ‘Za dom spremni’ i veliča ustaški rad propagira fašizam, a ovdje vidimo ručni rad fašista, trebalo je ostati kazneno djelo. Mlade treba odgajati o čemu se radi, jer mnogi ne znaju i u školi ne uče zašto je došlo do Drugog svjetskog rata, koliko je bilo žrtava i tko je za njih kriv – kazao je Mesić.

MILIVOJ DRETAR, predsjednik antifašista Varaždinske županije i potomak jedne od žrtava, ispričao nam je da je lani ovdje došao s jednom učeničkom grupom na terensku nastavu.

— Dobro je što se ide u jednoj koloni, a moje stajalište je da su ovdje važniji obični ljudi koji među žrtvama imaju rodbinu ili pretke. Političari uvijek koriste priliku da izvuku koji bod, što je žalosno jer ovo nije mjesto za političke govore – rekao je i ocijenio da se sa ustaškim pozdravima i znakovljem trebalo obračunati još prije 25 godina.

— Pozdravio bih svaki zakon koji za cilj ima poboljšanje odnosa u društvu, ali me strah da će i on, kao i mnogi drugi, biti mrtvo slovo na papiru – kazao nam je predsjednik antifašista Vukovarsko-sremske županije LAZO ĐOKIĆ, koji je došao s dva puna autobusa antifašista.

Sama organizacija komemoracije, kojoj su inače prisustvovali šefovi države, Vlade i Sabora, preživjela logorašica NEVENKA KONČAR, brojni zastupnici, diplomatski kor, vladika slavonski JOVAN, rabin MOŠE PRELEVIĆ i predstavnik Požeške biskupije, brojni manjinski aktivisti i antifašisti, bila je pomalo raštimana, a program previše revijalan. Već nekoliko godina nema izvoda iz svjedočenja srpskih zatočenika, ni prepiske njihovih familija s ustaškim vlastima, a o muzičkom izboru najbolje svjedoči povik iz okupljene mase ‘Dajte nam ‘Padaj silo i nepravdo’’. A dok je kolona odlazila, pred ‘Kameni cvijet’ pristizala je organizirana grupa srednjoškolaca iz Ugostiteljske škole u Novom Mestu; njihova voditeljica rekla nam je da su došli da se upoznaju s onim što se ovdje dešavalo. ■

Komemoracija povodom 78. godišnjice proboja logoraša – Jasenovac

Деканица каква не доликује

Дан послије обљетнице ‘Олује’, 6. коловоза 2018., изванредна професорица повијести Влатка Вукелић објавила је на својој службеној страници фотографију на којој позира уз заставу с огромним грбом ХОС-а и усташким поздравом ‘За дом spremни’, уз наслов ‘Прослава Олује како доликује’. У цивилизираној земљи ово би било довољно за окончање дилеме треба ли Влатка Вукелић бити потврђена за деканицу Факултета хрватских студија

Дан послије обљетнице војно-редарствене операције ‘Олуја’, 6. коловоза 2018. године, изванредна професорица повијести на Факултету хрватских студија у Загребу Влатка Вукелић објавила је пригодну фотографију на својој службеној страници www.vlatkavukelic.com. Професорица Вукелић, која на споменутом факултету води и колегиј ‘Повијест Независне Државе Хрватске’, на фотографији позира уз овећу заставу која је на леђима друге особе. На застави је огромни грб ХОС-а и пригодни усташки поздрав ‘За дом spremни’. Фотографија на службеној страници Влатке Вукелић објављена је уз наслов: ‘Прослава Олује како доликује’. У цивилизираној земљи само би овај детаљ био довољан за окончавање актуалне јавне дилеме треба ли Влатка Вукелић бити

потврђена за деканицу Хрватских студија или је због контроверзне академско-политичке биографије недостојна такве позиције. Повјесничарка која позира уз усташку крилатицу и сматра да је то личан начин за прославу било чега – то би заправо требао бити крај њених амбиција.

Овдје је, међутим, ријеч о Хрватској, што значи да описана фотографија не пружа дефинитивни одговор на наведену дилему. Професорица Вукелић и даље може, у сљедећа отприлике два мјесеца, добити потврду Сената Свеучилишта у Загребу и формално постати деканица Хрватских студија. Крајем године на матичном је факултету изабрана на ту позицију. Да би је формално конзумирала, потребна је још позитивна одлука Сената. Првотни план био је да се та точка стави на дневни ред Сената прошлога тједна. Невоља је била што је датум сједнице пао на Дан сјећања

на жртве холокауста. Идеја је одгођена јер би именовање особе подвргнуте озбиљним јавним прозивкама за проусташки ревизионизам било можебитно погрешно схваћено. То, међутим, не значи да се од плана у потпуности одустало. Уосталом, не комеморирају се сваки дан у години жртве холокауста.

Да је ректор Стјепан Лакушић имао намјеру уврстити њено потврђивање на дневни ред сједнице Сената могло се видјети и из његовог захтјева који је почетком ожујка послао Влатки Вукелић. Национал је објавио да је од ње тражио ‘детаљно очитовање о објавама у медијском простору које су проблематизирале могућност Вашег избора на дужност деканице Факултета хрватских студија због одређених, како се у медијима наводи, погрешних и ревизионистичких ставова везаних за повијесне догађаје’.

Новости су у међувремену дошле до траженог очитовања професорице Вукелић. На 15 згуснутих страница она је настојала демантирати медијске оптужбе и, како је сама рекла, ‘безпризивне осуде’ у којима је се прозива за ‘кримен’ ревизионизма, који је кроз даљње текстове еволуирао у негационизам спрам чињеница везаних уз холокауст, те с тим у вези и непримјерен приступ феномену ндх с нескривеним конотацијама њезиног валоризирања’.

Вукелић је написала да је против ње заправо усмјерена медијска хајка комунистичког типа, али није негирала професионалну склоност ревизионизму. Истакнула је да сматра како је ревизионизам нужен у Хрватској и да је, уосталом, ‘универзално признат као легитимна критичка знанствена повијесна пракса односно критички приступ који настоји рационално и аргументирано ревидирати неке опће прихваћене концепције отварањем нових расправа и кориштењем нових информација’.

Погледајмо како изгледа ‘рационално’ и ‘аргументирано’ ревидирање ‘опће прихваћене концепције’ у пракси Влатке Вукелић. У коловозу 2016. године делегација крајње десне странке ХСП АС и Домовинске коалиције посјетила је Спомен подручје Јасеновац. Уз Мирослава Рожича и Сању Блажевић, подно ‘Каменог цвијета’ дошла је и Влатка Вукелић, тадашња допредсједница ХСП-а АС. Испред споменика јасеновачким жртвама усташког терора, Вукелић и њени страначки колеге оставили су вијенац. На вијенцу је писала посвета: ‘Свим жртвама комунистичког система’. У накнадном приопћењу из странке ХСП АС наведено је да су Вукелић и њени колеге ондје ‘проговорили о комунистичким жртвама и хрватским домољубима погубљеним у Јасеновцу након ‘ослобођења’ 1945. године, а о којима у Хрватској постоји ‘завјет шутње’.

Уз ‘Повијест ндх’, Вукелић на Хрватским студијама води и колегиј ‘Култура памћења и мјеста сјећања’. Из овог њеног политичког излета у Јасеновац видимо како је припадала опцији која у наводне знакове ставља ослобођење Јасеновца, што значи да је мишљења како је усташки концлогор 1945. године заправо био окупирани. Поред споменутих, Вукелић предаје и колегиј ‘Југославенски комунистички злочини’. Теорија о послијератном комунистичком логору на подручју Јасеновца, због чега је Вукелић посјетила ову локацију, заправо никада није потврђена ни доказана. Дапаче, према свим вјеродостојним изворима, ради се о лажима крајње десних кругова који их у правилу користе да би негирали стварне размјере усташких злочина у Јасеновцу, њихов удио у производњи холокауста и геноцида, а с друге стране потенцирали ‘комунистичке жртве’ (непостојећег) југославенског логора на истој локацији.

Кад су чланови крајње десне странке ХСП АС и њихова допредсједница Влатка Вукелић одавали почаст у Јасеновцу, проговарали су из описане позиције. Као дилери најгоре проусташке лажи. То је, укратко, оно дефиницијско ‘рационално и аргументирано’ ревидирање повијести ‘кориштењем нових информација’ у режији Влатке Вукелић. У нешто ширем контексту, потом долазимо до повезнице између усташког поздрава ‘За дом spremни’, Јасеновца и Влатке Вукелић.

Три мјесеца након што је у Јасеновцу одала почаст ‘жртвама комунистичког система’, у студеном 2016. поред Спомен подручја подигнута је ХОС-ова плоча с усташким поздравом. ХСП АС, чија

је допредсједница у том тренутку била Влатка Вукелић, похвалио се да су управо они ‘иницирали изразу, финансирање и постављање спомен-плоче’. У студеном су, разумије се, били на свечаном откривању плоче. У делегацији овај пут није била Влатка Вукелић. Но кад је крајем 2017. постало извјесно да ће плоча бити измјештена, у својству допредсједнице ХСП-а АС објавила је приопћење. Поручила је да аргумент о ‘узнемиравању’ страдалих у Јасеновцу због усташког поздрава баш и не стоји, зато што је ‘ријеч о давно преминулима’. Потенцирајући ову бешћутност, Вукелић је поред ‘страдалих у Јасеновцу’ написала да мисли на жртве од ‘1941. до 1951. године’, односно и на непостојеће жртве непостојећег комунистичког логора након 1945.

Што уопће професорица Вукелић мисли о догађајима у Јасеновцу од 1941. до 1945. године? У студеном 2018. објавила је на својој интернетској страници, на којој смо пронашли и ону ‘доличну’ прославу ‘Олује’ у кадру с усташким поздравом, текст о промоцији књиге ИГОРА ВУКИЋА из Друштва за истраживање троструког логора Јасеновац. Коментирајући садржај књиге ‘Радни логор Јасеновац’, Вукић је у том тексту, пренесеном на страници професорице Вукелић, рекао да књига ‘доноси доказе да у Јасеновцу није био логор у којем је било масовног убијања’. ‘Осим Жидова и Рома, други заточеници нису интернирани у логор само због своје националне или вјерске припадности. Тако да нитко у логор није доведен, а камоли убијен само зато што би био Србин или православца. Увијек је и код њих, уосталом као и код Хрвата, разлог интернације било неко протудржавно дјеловање.’ Вукић је у истом тексту још нагласио да је ‘највећа и најгора лаж о јасеновачком логору наводно убијање 20.000 дјеце, а коју посебно у задње вријеме форсирају српски политичари’.

Текст у којем се износи тврдња да Јасеновац у НДХ није био логор смрти и тиме негира усташки удио у холокаусту, геноцид над Србима и Ромима, па још масовна убојства дјеце, на страници

Вукелић на конференцији за медије сисачке подружнице ХСП-а АС, 2013. (Фото: Никола Чутук/PIXSELL)

6 KOLOVOZA, 2018 VLATKA VUKELIĆ

Proslava Oluje kako dolikuje

www.vlatkavukelic.com објавила је особно Влатка Вукелић. Тако барем пише. Није притом била само ријеч о ширењу цитираних теза, него и својеврсној вјери у њих. Мјесец дана прије него што је објавила овај текст, у листопаду 2018. године гостовала је у Подкасту Велебит. Водитељ МАРКО ЈУРИЧ питао је професорицу Вукелић да прокоментира рад Игора Вукића и његовог друштва, исти онај који је пренијела на својој страници. ‘По њиховим информацијама, ту се не ради о логору смрти, службена бројка од више од 80 тисућа жртава је далеко од стварне бројке’, рекао је Јурич. ‘Зашто се то још увијек данас стигматизира том чудном квалификацијом ‘ревизија повијести’? Колико

је вриједно то што су ти људи (Вукић и сарадници, оп. а.) разоткрили излажући се политичким дисквалификацијама? Зашто је просјечни хрватски човјек склонији повјеровати југославенској митологији, а не једној причи коју доносе људи без икаквих политичких амбиција или политичких диктата?’

Вукелић је, укратко, одговорила да људи попут Игора Вукића и словенског квазиповјесничара РОМАНА ЛЕЉАКА говоре ‘истину’. Потом је окривила медије за њихову лошу перцепцију у јавности. ‘Оног часа када нетко проговара истину, он је лујак, радикалан, десничар, квазиповјесничар и тако даље. Нама прије свега друштво треба квалитетан опоравак. То

Новости су дошле до очитовања професорице Вукелић које је од ње тражио ректор Стјепан Лакушић. На 15 згуснутих страница она је настојала демантирати медијске оптужбе и, како је сама рекла, ‘безпризивне осуде’ у којима је се прозива за ‘кримен ревизионизма’

Објава Влатке Вукелић из коловоза 2018. године (Фото: Новости)

је ужасно тешко без смјене генерација. Наше политичке елите су и даље елите из раздобља прије 1991. године. Зато се ова истина коју прокламира господин Вукић или господин Лељак врло тешко чује’, рекла је, између осталог, професорица Вукелић, додајући да су јој бројни колеге казали како знају да ‘бројка у Јасеновцу није приближна истини што се тиче жртава’, али да не вјерују у оно што говори Игор Вукић. ‘Јер господин Вукић према њима нема кредибилитет. А ту опет кључну улогу играју медији. Видјели смо што се догодило на ХТВ-у након његовог гостовања’, закључила је.

Као знатижељна академска радница и поборница ревизионизма као ‘критичке знанствене повијесне праксе’, професорица и потенцијална деканица Хрватских студија можда ће рећи да она само поставља питања. Тако је у истом Подкасту Велебит, овај пут у листопаду 2019. године, с гледатељима подијелила једну анегдоту. На знанственом скупу о козарачкој дјеци један колега је говорио о злочинима у усташком логору Стара Градишка. ‘Ја сам поставила питање на који начин су људи тамо убијани (...) Мене је занимало је ли то био метак у потиљак, хладно оружје или плинска комора. Међутим, ја нисам наишла на тај одговор. Такођер, у једној од расправа поставило се питање о дубини и ширини одређених рака у које су наводно полагани лешеве логораша. Један човјек је дошао и израчунао, рекавши да је немогуће да је толико људи стало у толику раку. Она је премала димензијама и кубикажом да би у њу стало толико људи. То није точан податак. За неке ствари су потребни само логични смјерокази’, рекла је Вукелић која, ваља опет подсјетити, води колегиј ‘Повијест нДХ’ на Хрватским студијама.

Бранећи се од оптужби да је у својим иступима судјеловала у негацији или умањивању холокауста, Вукелић је у споменутом допису декану Лакушићу написала да ‘познате чињенице о судбини Жидова’ никада није стручно проблематизирала, нити је то радила у ‘икаком колоквијалном приступу’. У стварности, уз описано потенцирање ‘истина’ из радова Вукића и његових истомишљеника у којима негдје умањују а негдје поричу холокауст у НДХ, Вукелић је у липњу 2016. године, два мјесеца прије него што се у Јасеновцу поклонила ‘жртвама комунистичког система’, на једном излагању рекла да се Жидови из Сиска нису вратили након рата – ‘на жалост или на срећу’. ‘Код моје прабабе је била спремна постељина сисачких Жидова. Људи су се планирали вратити из Америке кад рат заврши. На ср..., на жалост или на срећу па се нису никада вратили’, поручила је.

Службену комеморацију у Јасеновцу 2020. године професорица Вукелић назвала је ‘карневалом зомбија’. Критизирајући одлуку да се догађај одвија у пандемији Ковида, поручила је да су сви остали грађани, укључујући и њу, у тренутку комеморације ‘били Јасеновац’. Тако је искористила топоним што симболизира масовна убојства на темељу етничке и политичке припадности за описивање државних мјера против ширења вируса. Колико год били скаредни, ставови професорице Вукелић о Јасеновцу или поздраву ‘За дом спремни’ не могу се мјерити с онима што као знанственица ради у Сиску, везано уз козарачку дјecu и појединце који су послје Другог свјетског рата због тамошњих догађаја осуђени на смрт. О томе ћемо у сљедећем тексту. ■

GORAN ČULAR

HDZ ulazi u fazu regresije u demokrat- skim standardima

Kao i devedesetih, HDZ dolazi u situaciju dominantne političke stranke koja na narednim izborima može nadmoćno pobijediti, ali s druge strane pokazuju veliku nervozu. Vjerojatno zbog dugotrajne izloženosti kroz dva vladajuća mandata. Uvijek smo bili ponosni na to da Hrvatska nije došla na razinu Srbije ili Mađarske, ali u nekim elementima idemo u tom smjeru. Sljedeći izbori će definirati daljnji demokratski razvoj Hrvatske

USTAVNI sud je, pred izbornu godinu, ukinuo Zakon o izbornim jedinicama, s odgovdnim efektom do 1. listopada. Posljedica je to razlika između izbornih jedinica koja odavno nije u skladu sa zakonom, ali i reakcija javnosti nakon što su objavljeni rezultati popisa stanovništva koji su zabilježili demografski pad. HDZ je formirao radnu grupu sastavljenu od samih članova stranke i isključio oporbu iz sudjelovanja u tom poslu kojim se određuje sudbina budućih izbornih križaljki. Gong je još 2014. predložio rješenje da se Hrvatska podijeli na šest izbornih jedinica, uvažavajući ustavnu jednakost biračkog prava. S GORANOM ČULAROM, profesorom Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, autorom Gongovog modela izbornih jedinica i analize ‘Hoće li sljedeći parlamentarni izbori u Hrvatskoj biti neustavni?’, analizirali smo HDZ-ove namjere u vezi izbornog zakonodavstva i ulogu oporbe u političkim procesima.

Opozicija je zatražila osnivanje stručne radne skupine za izmjene Zakona o izbornim jedinicama u kojoj bi bio jednak broj članova iz vladajuće većine i iz opozicije. Iako HDZ-u nije potreban konsenzus, hoće li se dogoditi čudo da prestanu ignorirati zahtjeve oporbe? I koliko su ti zahtjevi oporbe uopće opasni HDZ-u? Kada se određuju demokratska pravila igre, a izborne jedinice to zasigurno jesu, onda je uobičajeno i bilo bi normalno da se ona utvrđuju u konzultacijama s opozicijskim strankama i da se u ime jačanja demokratskog potencijala društva te vrste promjena donose konsenzusom. Formalno gledano, HDZ je u situaciji u kojoj kontrolira većinu i žao mi je što HDZ ne koristi tu činjenicu za širi demokratski razvoj društva, jer u konačnici opozicija ne može HDZ-u nametnuti rješenje koje on ne želi. Vladajući žele imati apsolutnu kontrolu nad svim procesima i vjerojatno percipiraju da među oporbom ima različitih razmišljanja o mogućim rješenjima budućeg Zakona o izbornim jedinicama. Oporba se promišljeno postavila uvažavajući svoju trenutnu poziciju. Dali su procesne i supstancijalne uvjete, a rješenje načelno ostavili otvorenim. Smatram da oporbi nedostaje jedan vrlo bitan uvjet za HDZ, a to je razmjernost izbora, preračunavanje glasova u mandate stranaka. HDZ bi mogao ponuditi model koji bi zadovoljavao sve sadašnje uvjete oporbe, a s kojim oporba na kraju nikako ne bi mogla biti zadovoljna. A to je model da svaka županija bude jedna izborna jedinica i da imamo 21 izbornu jedinicu. To rješenje bi skroz išlo na ruku HDZ-u, koji je u sadašnjoj političkoj situaciji neprikosnoven po svom rejtingu. Međutim, i za vladajuću stranku to je rizična situacija jer ukoliko bi se oporba uspjela ujediniti, sve što je HDZ namijenio sebi zapravo bi otišlo ujedinjenoj oporbi. Zbog tog rizika HDZ neće ići u takvo rješenje, već s minimalnim promjenama iz kojih nitko ništa posebno ne dobiva.

Strah od regionalizma

Ako sadašnji model izbornih jedinica s minimalnim izmjenama koje se najavljuju ne osigurava vlast recimo vladajućem HDZ-u, zašto tolika borba? Netko nepućen sa strane rekao bi da je u pitanju nečiji opstanak, biti ili ne biti. Promjene ne bi bile značajne ni za jednu političku stranu. Aktualne izmjene propuštene su prilika da se pitanje izbornih jedinica

Poštujući jednakost biračkog prava, Slavonija svakako gubi po bilo kojem rješenju i modelu. Jedini je problem kako će se to upakirati. Pokosov prijedlog koji HDZ razmatra Slavoniji oduzima političku snagu, ali na način da se to ne vidi na prvu loptu

trajnije uredi i da to postane, kao što je rekao sam premijer PLENKOVIĆ, zaista tehničko pitanje. Istina, pitanje izbornih jedinica je tehničko, ali naše političke elite, ne samo HDZ nego i sve prijašnje vlade koje se njime nisu bavile, napravile su od njega političko pitanje. Već sam pristup HDZ-a tim izmjenama nepotrebno ga dodatno politizira.

Hoće li aktualne izmjene biti samo kozmetika u HDZ-ovoj kuhinji ili ipak donose nešto novo?

Ne želi se HDZ puno baviti temom izbornih jedinica. HDZ je svoje odluke već donio. Političari često funkcioniraju po principu da ono što ne moraju raditi, to neće raditi. HDZ je procijenio da je za njih u ovoj situaciji najoptimalnije da ne idu u prevelike promjene, već da se drže minimalnih izmjena koje će zadovoljiti odluku Ustavnog suda i, naravno, da zadovolje i svoje unutarstranačke odnose. Međutim, smatram da minimalni zahvati ne zadovoljavaju sve naputke Ustavnog suda koji je upozorio da nije samo cilj da se postigne jednakost biračkog prava putem jednake težine glasa, već i da se jedinice ustroje na teritorijalno prirodniiji način. HDZ spominje dva modela: po jednom modelu izborne jedinice ostaju ovakve kakve jesu, a po drugom bi se minimalno prekrojile, kako profesor NENAD POKOS s Instituta ‘Ivo Pilar’ predlaže. Ostaje da vidimo kako će politički reagirati Ustavni sud, s obzirom na to da smo u godini kada devet ustavnih sudaca završava svoj mandat, a jedan dobar dio je u reizboru. Vrlo je moguće da Ustavni sud samo prijeđe preko HDZ-ovog prijedloga kakav god da bude.

U kojoj će se mjeri HDZ držati naputaka Ustavnog suda? Što je po vama najproblematičnije u HDZ-ovom modelu?

Prvi cilj jednakosti biračkog prava vjerojatno će se postići, ali i to je upitno jer je Ustavni sud spominjao i nevjerodostojne biračke popise. HDZ će vrlo vjerojatno za temelj izračuna uzeti broj birača koji utvrđuje resorno Ministarstvo uprave. Vjerujemo da je popis stanovništva bliži realnom stanju nego popis birača, jer znamo da je negdje broj birača veći od ukupnog broja stanovnika. Ali ni podaci popisa stanovništva više ne odgovaraju realnom stanju na terenu koje je bilo prije dvije godine. HDZ ostaje u okviru modela deset izbornih jedinica puta 14

saborskih mandata, što smatram najgorom situacijom koja se može dogoditi. Potrebno je izaći iz tog modela bez obzira na to koliki će broj izbornih jedinica na kraju biti. Trebalo bi postići trajno teritorijalno rješenje. HDZ faktički predlaže da svake četiri godine uvijek iznova mijenjamo i pomičemo granice izbornih jedinica, a ne broj saborskih mandata, jer bi sve izborne jedinice i dalje imale po 14 mandata. Ako svake četvrte godine ustanovimo da je došlo do promjene u demografskom smislu ili u biračkom popisu, morat ćemo određenu općinu ili grad preseliti iz jedne u drugu izbornu jedinicu da bismo zadovoljili tu razmjernost. To bi na kraju krajeva rezultiralo time da žive birače selimo iz jedne izborne jedinice u drugu, što bi trebalo izbjeći. Građani bi trebali znati, pa i za cijeli život, koja je njihova izborna jedinica i bilo bi poželjno da se ona poklapa s granicama njihovih županija koje su dio te izborne jedinice. Također, brojka od 151 saborskog zastupnika neće se spuštati. Samo jednom u 30 godina imali smo situaciju da je sljedeći saziv Hrvatskog sabora imao manje mandata nego prethodni, i to je bilo 1995. Poslije je taj broj mandata samo rastao, što je prirodno za politiku. Zašto da sami sebi uskraćuju tu mogućnost da što više ljudi dobije svoju poziciju?! Teško je stranke naterati da idu sa 151 na 120 mandata. To nije nikome u interesu, ni HDZ-u, a ni oporbennim strankama.

Koliko bi Gongov prijedlog iz 2014. godine sa šest izbornih jedinica promijenio sliku sabornice? I sadašnji prijedlog SDP-a je sličan prijedlogu Gong.

Nismo imali nikakav uski politički cilj niti smo razmišljali o stranačkim interesima. Ni po Gongovom prijedlogu ne bi se dogodilo ništa posebno u stranačkim odnosima, osim što bi sustav bio proporcionalniji nego sada. U šest izbornih jedinica dijelilo bi se više mandata nego sad po izornoj jedinici, i to od 17 do 29 mandata. Kada je manji broj izbornih jedinica s više mandata, ali različitim proporcionalnim brojem birača, ili stanovnika, onda su po definiciji svi ti disproporcijski učinci preračuna glasova u mandate stranaka manji. Velikih političkih efekta ne bi bilo, štoviše, oni bi bili proporcionalniji. Možda bi se promijenilo samo ono na što je HDZ naročito osjetljiv u poimanju hrvatskih regija. Tih šest izbornih jedinica išlo bi po granicama povijesnih regija i pitanje je bi li to s vremenom stvorilo kod građana potrebu za regionalizmom, odnosno da se te izborne jedinice preslikaju na unutarnji ustroj. HDZ se jako toga boji, ali ne samo HDZ, čuli smo nedavno i predsjednika ZORANA MILANOVIĆA koji je rekao

Možemo! je još uvijek stranka Zagreba, bez obzira na mjestimične uspjehe u drugim sredinama. Smatram da trenutno ne pokazuju ambicije da se izgrade kao nacionalna stranka

da bi bilo koji drugi ustroj s manje županija ili regija bio katastrofa za Hrvatsku. Na isti način je i TUĐMAN razmišljao. Mislim da taj strah nije realan. Za 30 godina postojanja sadašnjih županija, politički i gospodarski interesi, pa čak jednim dijelom županijsko identitetsko poimanje građana toliko se učvrstilo da je recimo nezamislivo da Zadarska županija uđe u veliku dalmatinsku regiju ili da Istra ide u jednu veliku regiju s Likom.

Za razliku od vašeg prijedloga, HDZ neće ići na odvajanje Zagreba kao zasebne izborne jedinice. Da li bi taj prijedlog Gong donio promjenu u omjeru snaga HDZ-a i recimo SDP-a ili stranke Možemo?

Možda bi to HDZ-u donijelo nešto manje u odnosu na sadašnju situaciju, kada su dijelovi Zagreba pripojeni još trima izbornim jedinicama, a možda i ne bi. Pogotovo ako bi Zagreb bio jedna velika izborna jedinica gdje bi se, kao po Gongovom prijedlogu, dijelio daleko veći broj saborskih mandata nego sadašnjih 14, odnosno 26 do 28 mandata, kako smo predložili. Kada se dijeli više mandata, rezultati preračunavanja glasova u mandate uvijek su načelno proporcionalniji nego kada se dijeli manji broj mandata. Također, s obzirom na rezultate parlamentarnih izbora 2020., značajnu prednost ne bi ostvarili ni SDP ni Možemo! jer je lijeva scena podijeljena, pa je HDZ ispaao najveća zagrebačka stranka.

Potpuni neprijatelji

Na HDZ-ov model koji donosi smanjivanje saborskih mandata iz Slavonije nezadovoljno je reagirao osječko-baranjski župan Ivan Anušić?

Poštujući jednakost biračkog prava Slavonija svakako gubi po bilo kojem rješenju i modelu. Jedini je problem kako će se to upakirati. Pokosov prijedlog koji HDZ razmatra Slavoniji oduzima političku snagu, ali na način da se to ne vidi na prvu loptu. Po tom prijedlogu, četvrta i peta izborna jedinica i dalje imaju 14 mandata, ali tako da se četvrtoj priključuju Koprivnica i dijelovi treće izborne jedinice, a petoj dijelovi šeste izborne jedinice. Cijela ta priča o izbornim jedinicama nije priča o stvarnosti, nego o dojmu,

jer u stvarnosti Slavonija gubi ne zato što bi to netko želio, nego jer je to naprosto matematički rezultat jednakosti biračkog prava.

Kako komentirate trendove u političkoj komunikaciji u sabornici?

Loše. Oporba i vlast su međusobno postavljene kao potpuni neprijatelji. Jako velika polarizacija između vladajućih i oporbe nije normalna za funkcioniranje jedne demokracije. Obostrano uvažavanje između vlasti i oporbe zaista bi bilo potrebno. Istina, HDZ vodi isključivu politiku, ali oporba ima nevjerojatnu lošu karakteristiku da ne zna gradirati stvari, jednakom žestinom i teškim riječima napada HDZ za vrlo ozbiljne probleme kao što su korupcija ili obnova Banije i za potpuno benigne stvari koje se mogu desiti svakoj vlasti u svakoj državi. Ne shvaćam politiku po kojoj oporba baš uvijek mora naći razlog da napadne vladajuću stranku. Oporba takvu politiku provodi već nekoliko godina i sve to vrijeme HDZ ima isti rejting. Ne znam koji više dokaz oporbi treba da bi vidjela da im ova strategija naprosto ne funkcionira. Kao i devedesetih godina, HDZ dolazi u situaciju dominantne političke stranke koja na narednim izborima može nadmoćno pobijediti, ali s druge strane taj isti HDZ pokazuje veliku nervozu i ulazi u fazu regresije u demokratskim standardima. Vjerojatno zbog svoje istrošenosti i dugotrajne izloženosti kroz dva vladajuća mandata. Uvijek smo na neki način bili ponosni da Hrvatska nije došla na razinu Srbije, pa čak ni Mađarske i nekih drugih istočnoeuropskih država, ali u nekim elementima idemo u tom smjeru. Takav trend se naslućuje i sljedeći izbori će definirati daljnji demokratski razvoj Hrvatske.

Iznenadenje prošlih parlamentarnih, a zatim lokalnih izbora bila je platforma Možemo! koja sada ima velika politička očekivanja. Jesu li realna?

Možemo! je još uvijek stranka Zagreba, bez obzira na mjestimične uspjehe u drugim sredinama. Smatram da trenutno ne pokazuju ambicije da se izgrade kao nacionalna stranka, već će nastaviti model po kojem su i uspjeli na nacionalnoj razini – stranka Zagreba koja zbog veličine glavnoga grada igra i nacionalno relevantnu ulogu. Njihov ulazak u politiku iz civilnog društva ostavio je u njima dozu podozrivosti prema političkom svijetu koju su, posebno na svom početku, ispoljavali u vidu nekih posebnih stranačkih kontrola procesa, iako javno zagovaraju ne-stranačku profesionalizaciju uprave. S druge strane, oni su iz civilnog društva u politiku unijeli jednu ozbiljnost u vidu iskrene volje da grade javne politike na dobrobit građana i da se drže svojih ideoloških obećanja, kao u slučaju roditelja odgovajatelja. U Zagrebu su zatekli čitav niz problema s kojima ni iskusnije stranke ne bi mogle uspješno funkcionirati. Nezadovoljan sam oko njihove bazične zelene politike. Koliko god bili nezadovoljni količinom otpada koji se odvaja na vratima, sposobnost građana da odvajaju otpad još je uvijek kudikamo veća od sposobnosti grada da ga na pravi način zbrine. To nije problem građana, to je problem vlasti. I ne može biti izgovor kako se godinama nije ulagalo i tražiti da građani unaprijed dodatno financiraju gradske resurse da bi, pazi sad, to odvajanje dobilo svoj pravi smisao. Ovako građani sudjeluju u generalnoj probi, koja im se još i naplaćuje, da bi bili spremni jednog dana kada grad postane sposoban potpuno zadovoljavajuće gospodariti odvojenim otpadom. Znali su gdje dolaze. Nema prebacivanja odgovornosti na građane tamo gdje je vlast odgovorna. ■

Terorizam pod državnom zaštitom

Od 1991. do 1995. u Hrvatskoj je minirano oko dvije tisuće objekata koji su se nalazili izvan zone ratnog djelovanja. Od Splita i Zadra do Bjelovara i Osijeka u zrak su letjele kuće, vikendice i druga imovina u vlasništvu Srba. Država im štetu odbija nadoknaditi, a oni koji su se odlučili za pokretanje sudskih sporova poslije svega moraju plaćati parnične troškove

Ostaci minirane kuće
u Zadru (Foto: Šime
Zelić/PIXSELL)

RAJKU KOSANOVIĆU iz Pčelića kraj Virovitice prvo su 27. srpnja 1991. godine, u momentu dok se unutra nalazilo još pet članova njegove obitelji, pucali po fasadi i prozorima kuće. Potom mu je pod istu 7. siječnja 1992. postavljen eksploziv. Hrvatske institucije, koja se onomad nisu pobrinule za njihovu sigurnost, a u međuvremenu ni da pronadu počinitelje ili način da Kosanoviće obeštete za pretrpljene boli i enormnu materijalnu štetu, sada od te obitelji očekuju da plati sudske troškove na ime izgubljenog spora.

Takvu odluku nižih sudskih instanci nedavno je, više od 30 godina od terorističkog ataka na Kosanoviće, potvrdio Ustavni sud, posljednje domaće pravosudno tijelo kojem su se obratili u nadi da će ostvariti pravo na obeštećenje. Dajući za pravo Općinskom sudu u Virovitici, Županijskom sudu u Bjelovaru i Vrhovnom sudu, do kojih su Kosanovići dospjeli nakon što je 2014. nadležno Državno odvjetništvo odbilo njihov zahtjev za mirnim rješenjem spora, suci Ustavnog suda zaključili su da je nastupila zastara potraživanja nematerijalne štete te da je zahtjev za naknadu one materijalne neosnovan.

‘Pravilno su niže stupanjski sudovi pitanje osnovanosti zahtjeva tužitelja ocjenjivali primjenom odredbi Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija. Upravo je tim zakonom propisano da se materijalna šteta koja je uzrokovana terorističkim aktom naknauje u vidu naturalne restitucije sukladno odredbama i uvjetima iz Zakona o obnovi, što znači da nema zakonskih pretpostavki na temelju kojih bi tužiteljima pripadalo pravo potraživati novčanu naknadu na ime nastale im štete’, stoji u odluci Ustavnog suda.

Prema podacima udruge civilnog društva, od 1991. do 1995. na teritoriju Hrvatske minirano je oko dvije tisuće objekata koji su se nalazili izvan zone ratnog djelovanja. Od Splita i Zadra, preko Karlovca i Siska, pa sve do Bjelovara i Osijeka, u zrak su letjele kuće, vikendice, garaže, štale i drugi gospodarski objekti u vlasništvu Srba. Pod takvom vrstom prijetnji većina je napustila svoje rodne sredine, o čemu su Novosti sustavno pisale. Prava žrtava terorističkih djela nisu obuhvaćena ni novim Zakonom o civilnim stradalnicima rata, koji je mnogima predstavljao posljednju nadu da će ostvariti pravo na kakvu-takvu naknadu prouzročene im štete.

— Nažalost, RH se nikad nije ispričala niti je pravosuđe obeštelo hrvatske građane srpske nacionalnosti kojima su na području na kojem se nije vodio rat minirane obiteljske kuće. Time će ostati trajna mrlja na RH koja nije zaštitila imovinu svojih građana, a potom ni poduzela dovoljno da ih se za to pravedno obešteti – govori BOJANA IVANIŠEVIĆ, odvjetnica koja je zastupala veći broj oštećenih.

Usto je popriličan broj žrtava, koje su se odlučile za pokretanje sudskih sporova, poslije svega morao platiti parnične troškove. Baš poput Kosanovića, koji zbog skorog nastavka postupka pred Europskim sudom za ljudska prava ne žele istupati u javnost, objasnili su nam njihovi odvjetnici. U pozadini svega nalazi se pravni limb kreiran od strane države. Njime je šteta nastala uslijed terorističkog akta na kraju usmjerena na Zakon o obnovi kao da je riječ o onoj ratnoj, što za oštećene predstavlja nesavladivu prepreku. Takvo zakonsko rješenje je političko, a ne pravno, ističe Bojana Ivanišević.

— U vrijeme nastanka štetnih događaja, tj. početkom 1990-ih, na snazi je bio članak 180. Zakona o obveznim odnosima prema kojem je država odgovarala za materijalnu i nematerijalnu štetu nastalu njenim građanima uslijed terorističkog akta. Nakon što je veliki broj oštećenika pokrenuo postupke radi obešte-

Hrvatska se nikad nije ispričala niti je pravosuđe obeštelo hrvatske građane srpske nacionalnosti kojima su na području na kojem se nije vodio rat minirane obiteljske kuće. Time će ostati trajna mrlja na RH koja nije zaštitila imovinu svojih građana, govori odvjetnica Bojana Ivanišević

Bojana Ivanišević (Foto: Dalibor Urukalo/PIXSELL)

ćenja, RH je ukinula navedenu odredbu i svi postupci su prekinuti dok se ne donese novo zakonsko rješenje – podsjeća ona.

Budući da se država nije žurila s donošenjem novih zakonskih rješenja, sve je stajalo godinama dok sud u Strasbourgu nije donio odluku u predmetu KUTIĆ kojom je utvrdio povredu prava te obitelji na pristupu sudu. Time je Europski sud za ljudska prava ustvari natjerao RH da donese zakon kojim će omogućiti nastavak postupaka radi naknade štete, dodaje Ivanišević. U konačnici je 2003. donesen Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija. Njime je država sve postupke pred sudovima preusmjerila na upravne postupke prema Zakonu o obnovi, čiji uvjeti nisu bili predviđeni za rješavanje problema oštećenih terorističkim djelima.

— Na kraju smo svjedočili apsurdnu da je veliki broj oštećenika odbijen sa zahtjevom za obnovom jer su u međuvremenu, a radilo se više od desetak godina od uništenja imovine do mogućnosti predaje zahtjeva, npr. promijenili prebivalište, što je bio jedan od uvjeta za obnovu kuća uništenih ratom – govori odvjetnica.

Više udruga, odvjetnika i građana pokušalo je pred Ustavnom sudu osporiti taj zakon, ali bezuspješno. U obrazloženju odluke iz 2008. kojom su odbili prijedlog za ocjenu ustavnosti, suci su poručili kako je država ukidanjem dijela zakona iz 1996. i uvođenjem novoga 2003. imala legitiman cilj, jer je ‘spriječila prekomjerni financijski teret nametnut RH

u vrijeme vođenja obrambenog rata i u poslijeratnom razdoblju izgradnje i oporavka zemlje’.

— Ne slažem se s tim zaključkom jer je njime potpuno zanemaren niz okolnosti: da su kuće minirane na području pod ingerencijom hrvatskih redarstvenih snaga koje nije bilo obuhvaćeno ratom, da su se minirale isključivo kuće građana srpske nacionalnosti, da je jako mali broj ljudi mogao nabaviti minu i njome se efikasno koristiti (radilo se o profesionalcima) te da su stoga institucije mogle vrlo brzo i lako pronaći počinitelje i spriječiti daljnje uništavanje imovine i tako zaštititi svoje građane iz Bjelovara, Splita, Varaždina, Karlovca, Siska, Šibenika, Slavonskog Broda, Osijeka, Koprivnice, Velike Gorice – ističe Bojana Ivanišević.

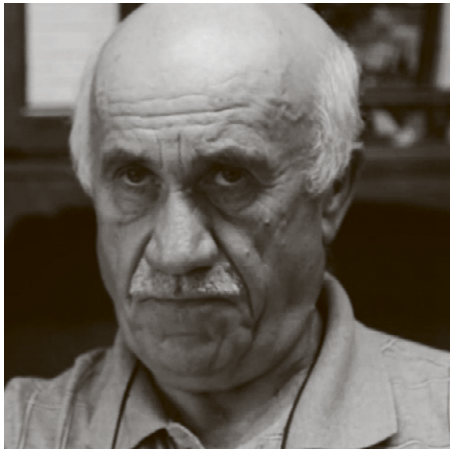
Žrtve terorističkih napada svjedoče da je bilo i slučajeva u kojima je policija odbijala provesti uviđaj, a sudac istrage doći na mjesto zločina. Većina počinitelja zbog toga je ostala nekažnjena, a šačica onih protiv kojih su podignute optužnice na kraju je osuđena na uvjetne kazne – kao što je to bio slučaj u Bjelovaru, gdje su tri osobe proglašene krivima zbog jednog od ukupno 650 miniranja na tom području – ili pomilovana. Ukazom predsjednika FRANJE TUĐMANA na slobodu su, naime, puštena četvorica Karlovčana koji su početkom 1992. bili osuđeni zbog miniranja 30-ak objekata, uglavnom restorana, kafića, kioska, obrtničkih radnji i automobila u vlasništvu karlovačkih Srba. Tada 25-godišnji DANIJEL KUSTURIN i 24-godišnji DARKO KUČINIĆ osuđeni su zbog miniranja na dvije i pol, odnosno dvije godine zatvora, a BERISLAV FERIĆ i DARKO SKUPNJAČ, obojica policajci koji su im davali materijal za izradu ili gotove eksplozivne naprave, na po deset mjeseci.

— Devedeset posto nas zna tko nam je točno minirao imovinu. Mi te ljude praktički srećemo svaki dan. Štoviše, pozdravljaju nas na ulici, a pravosuđe i represivni aparat ne mogu im ništa. S druge strane smo mi oštećeni kompletno izopćeni iz sistema i nitko nas ne prepoznaje. Svih ovih godina obraćali smo se različitim institucijama i upoznavali ih s našim problemima, ali ništa. Jednostavno nema političke volje. Jer da je ima, sve to bi odavno bilo riješeno – govori JOVICA BRKIĆ iz bjelovarske ‘Pravde’, udruge koja okuplja osobe oštećene terorističkim djelovanjima.

Bivšem policajcu Brkiću, k tome i nekadašnjem stručnjaku za eksplozive, kuća je u prvoj polici 1990-ih rušena u dva navrata. Bio je među prvima koji su tražili odštetu od države. — Prošao sam sve sudske instance u Hrvatskoj, od jednog, drugog do trećeg suda. Odugovlačilo se to u nedogled i na kraju je sve odbijeno. Čak i u Strasbourgu. Jednostavno, nigdje nemamo nikakvih prava – kaže naš sugovornik i dodaje da se, ovisno o tužbenom zahtjevu, sudski troškovi za izgubljene parnice u slučajevima kao što je njegov kreću od pet pa sve do 150 tisuća kuna.

U procesu pregovora za ulazak u Europsku uniju, Vlada JADRANKE KOSOR je 2009. doni-

Jovica Brkić (Foto: ‘Povratak’/ Fade In/Printscreen)

Devedeset posto nas zna tko nam je točno minirao imovinu. Mi te ljude praktički srećemo svaki dan. Štoviše, pozdravljaju nas na ulici, a pravosuđe i represivni aparat ne mogu im ništa, kaže Jovica Brkić iz bjelovarske udruge Pravda

jela odluku o otpisu pravomoćno dosuđenih troškova u postupcima koji su započeli do 1996. godine. Međutim, svi oni koji su pokrenuli postupke nakon donošenja zakona iz 2003. ostali su u nemilosti. Zbog nagomilanih sudskih troškova dio žrtava je godinama nakon završetka rata bio prisiljen prodati preostalu imovinu. Jedan od radikalnijih primjera je onaj GOJKA ČIZMIĆA kojem je 1992. minirana vikendica u Zukvama kraj Zadra. Parnični troškovi u iznosu od 33 tisuće kuna na kraju su namireni kroz dražbu na kojoj je prodana njegova djedovina u Gornjoj Kovačici. Ili pak obitelji MALEŠEVIĆ, o čijem slučaju smo također pisali, kojoj su 1991. u zrak dignuti kafić i kuća u Karlovcu. Da sačuvaju živu glavu, sklonili su se u Njemačku, a po povratku su zatražili odštetu. Nisu je dobili, kao ni pravo na obnovu, pa su se NEDELJKO, LJUBICA i njihov sin BOJAN uselili u šumsku baraku u Bratini kraj Kupinečkog Kraljevca.

Članovi ‘Pravde’ vrijedno su dokumentirali takve slučajeve i tokom godina ih dostavili svim relevantnim predstavnicima vlasti. Najdalje u pregovorima su otišli za vrijeme Vlade ZORANA MILANOVIĆA, kada je Jovica Brkić bio član povjerenstva za izradu novog Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata. Planirano je da se tim zakonom omogući postizanje nagodbe svim oštećenima koji posjeduju makar dio potrebne dokumentacije, u vidu policijskih zapisnika iz 1990-ih, sudsko-vještačke analize i sličnog. — Prijedlog zakona je taman trebao krenuti u čitanje, ali su sve prekinule braniteljske udruge. Odmah su se pobunili i govorili da nije bilo nikakvog rušenja, kamoli terorizma. I na tome je sve stalo. Prije mjesec dana bilo smo i kod aktualne potpredsjednice Vlade ANJE ŠIMPRAGE. Predali smo joj materijale i upoznali je s našim problemima. Vidjet ćemo hoće li biti ikakvih pomaka – govori Brkić.

— Godine prolaze, neke stvari se zaboravljaju, ali ja jednostavno ne mogu prijeći preko nepravde koja nam je učinjena kada smo imali 45–50 godina. Sada, tri decenije kasnije, većina oštećenih je preminula. A mladi su krenuli svojim putem, prema Njemačkoj, Irskoj, Švedskoj. Članova imamo i u Torontu i Sidneyu jer su ljudi naprosto pobjegli gdje su mogli – dodaje tajnik ‘Pravde’.

S obzirom na protok vremena i poniženja kojima svjedoče već godina, zanima nas da li oštećeni više uopće imaju ikakve nade da će ostvariti ono što im pripada.

— Da nema nade, već bi odavno rasformirali udruhu i stavili ključ u bravu. Ali još uvijek nekako vučemo i ne damo se. Nećemo još baciti koplje u trnje – odgovara Jovica Brkić. ■

Њима профит, нама инфлација

Ма колико домаћи корпорацијски медији шутјели о томе, главни узрочник инфлације у Хрватској су профити компанија, баш као што су показали недавна анализа ХНБ-а и иступ гувернера Бориса Вујчића на гостовању у САД-у

МЈЕСЕЦИМА трајала је игра скривача око стварног, доминантног узрочника инфлације у Хрватској, а онда се БОРИС ВУЈЧИЋ средином травња затекао накратко у Америци и тамо открио идентитет кривца. На свом предавању у Њујоршком Универзитету Клабу, дакле, појаснио је како у сржи проблема лежи дизање цијена и високе зараде компанија у прошлој години. Није посве случајно ни то што је гувернер наше централне банке морао за потребу таквог јавног исказа отићи чак на други континент. Данима потом, одјек његова налаза бит ће пригушен у већини хрватских медија, одреда корпорацијама наклоних, мада је ријеч о донедавно питању свих кризно-економских питања.

Свеједно, и у нас је познато да нити у еурозони, подручју исте валуте и унутар-трговинског режима, структура поријекла саме инфлације нипошто није једна те иста. Удио појединих основних компоненти варира од земље до земље, па дискретно пласирана ХНБ-ова анализа открива да су профитне марже ту данас присутне отприлике трипут више неголи трошак рада. Такођер, приближно су дупло јаче од утјецаја пореза, док су у нпр. Њемачкој те компоненте подједнако високе, као што вриједи и за просјек еурозоне. У виду се мора притом имати и то да је инфлација, међутим, овдје ипак нешто већа: око 8,5 у поредби с око 5,5 Њемачке и 4,5 еурозоне. Подаци су иначе преузети од сервиса Еуростат, а обрадила их је Еуропска централна банка те ХНБ допунио понекима овдашњим и коначно заокружио.

Преведено у лакши језик, то значи да су овдје компаније знатно више него другдје штитиле свој профит дизањем цијена услед забринутости изазване растом трошка за енергенте. Истина је да нису имале тако јаке неке друге механизме заштите као њихова западна конкуренција, али и да се управо Хрватска показала неком врстом слободног ловишта. Велики трговци и други моћни играчи дуго су се и слатко ругали Влади РХ, уз помоћ водећих медија, у њезиним траљавим покушајима да надзире раст цијена или да барем остави дојам како то здушно настоји.

Хрватска удруга послодаваца и Глас подузетника изјаснили су се о томе очекивано негативно, поричући закључке ХНБ-а,

и чак одговорност за инфлацију пребацијући на монетарну политику. Одмах да кажемо: не циљају празном пушком, јер ецџ заиста јест изазвао проблем неопрезно припремљеном дистрибуцијом вишка новца у доба пандемије и касније, након почетка рата у Украјини. Но ефект су тога ионако платили нашири слојеви ЕУ-становништва, једном кад је одлучено да се економија охлади дизањем каматних стопа, док је понашање компанија остало у другом плану, без обзира на очит цјеновни удар.

Другим ријечима, иако монетарна политика ЕУ-а и појединачних националних банака сноси дио кривње за настало стање, па је ецџ зато и уперео свјетло на компаније, то још увијек не значи да оне нису криве ни за што. Напротив, искористиле су гужву да подебљају своју зараду у политички запуштеној Хрватској, гдје медији успјешно оркестрирају поругу над владиним обавезним фигурама племенитог регулатора. Испод стола пак траје стална пословна колаборација, па је Влада РХ све донедавно заступала и став да је инфлација овдје највећим дијелом увезена, а сад се показује да ипак није тако. Опозицијске политичке снаге, наспрам ХДЗ-а с партнерима, о свему томе говоре тек повремено и несистематично, таман колико треба да их се не мора превише озбиљно узети у обзир с позиција економске моћи.

Озбиљнији принос дао је саборски клуб Можемо! захтјевома да се, након анализе ХНБ-а, држава боље позабави чињеницом екстрапрофита низа компанија те могућностима утјецаја на социјалне ефекте инфлације. Нагласак је стављен на плаће које жалосно каскају за профитом у погледу стопе раста, али је медијски та иницијатива у сабору заклоњена истицањем гафа једне од саборских заступница која је за

илустрацију стања дала примјер економских искушења властите обитељи.

У правилу то не заврши добро, с аналитичким импровизацијама, па је тако испало и сад, незграпно и непрецизно, премда ни случајно толико значајно колико је средишња тема структуре инфлације. Велико истраживање ХНБ-а с резултатима који штошта разоткривају пало је тако засад у други план, захваљујући дневној медијској дози економско-политичког морализирања. Но слободни смо прогнозирати да неће у цијелости тако и остати, јер имамо посла с преважним комплексом питања од утјецаја на егзистенцију већине. И то би се дало згазити пропудзетничком пр-чизмом, дабоме, али тема незајазног профита у поредби са све тежим социјалним околностима и глобалном несигурношћу постаје све присутнија у централном дијелу ЕУ-а.

Код нас у том смислу заокрета можемо издвојити веома занимљив примјер аналитичара ЖЕЉКА ЛОВРИНЧЕВИЋА с Економског института у Загребу. Тај некадашњи идеалтипски (нео)либерал прошао је, наиме, видну мијену до позиција којих се не би посрамио ни какав истински социјалдемократ, уз напомену да ни у лудилу не мислимо на профил СДП-а и сличне. Углавном, у својој реакцији на објаву ХНБ-а, Ловринчевић упозорава да су подузетници у РХ дали својој грамзивости на вољу, али и да су само наивци могли очекивати супротно. Владу не сврстава међу потоње, ваљда и зато што добро зна да није посриједи само наивност или индоленција, него свјесно политичко попуштање.

Заузврат он напомиње да је влада итекако могла утјецати на стратешки монетарни смјер ове државе – прелазак с куна на еуро, а узимајући у обзир актуалне економске прилике. И то онако као што је реагирала Пољска, точније њезин премијер Матеуш Моравјецки кад је почетком ове године указао на 'каос у Хрватској'. Тако названа ситуација тиче се неспремности економије на валутну конверзију по више параметара, али и по фактичном убрзању раста цијена већ прије, док се оно ипак није могло правдати никаквим вањским разлозима.

За америчку публику једна верзија, за домаћу друга – Борис Вујчић (Фото: Патрик Маџек/PIXSELL)

Пољска се одлучила на чекање преласка са злата на еуро све док не досегне економску снагу адекватну укључењу у далеко шири монетарни и тржишни контекст. Каос у Хрватској евидентно је пак индуциран сурадњом више субјеката, а улогу компанија и њихова профита у томе надаље зорно оцртава наставак старог застрашивања инфлаторним ефектом могућег осјетног раста плаћа у РХ, као и еурозони. На ту су визуру одавно налегли сви од ецџ-а до ХУП-а, па је и Борис Вујчић након споменутог исказа ретерирао кроз једну пропагандну интервенцију.

Четири дана послје свог предавања у Њу Јорку, он је за нашу публику устврдио да нови инфлацијски притисак долази из правца тржишта рада, очекиваним убрзаним растом плаћа. Тиме се натура бојазан да би раст цијена и профита лако могао бити праћен већим радничким примањима, иако је посриједи развој догађаја који се напросто предвиђа, а још није реализиран у значајнијој мјери. Без икакве сумње, ради се о превентивном застрашивању и скретању пажње с постојећих и сад већ егзактно доказаних генератора инфлације којима нитко не стаје на крај.

Ловринчевић са своје стране констатира да је разина социјалне кохезије у Хрватској драстично ниска у поредби с оном која одликује просјек еурозоне, судећи по кризном расцијепу између раста профита и плаћа. Додаје да су раднике овдје издали баш сви, па су њихова примања лани овдје реално падала, док је све остало биљежило позитивна кретања. Но прилика је то да се уз бољу аргументацију вратимо на полазишта самог рада у вјечито неравноправноме његову огледу с капиталом.

За почетак би се то морало провести синдикалним те политичким акцијама неутрализирања доминантне медијске слике постојеће ситуације, упорним и фокусираним наметањем вјеродостојног дискурса на задану тему. Елемената за то има данас посве довољно, али никаква фактографија неће поправити односе по сили пукe економске технике. Напротив, проузрочит ће јачање пропагандистичког напора стране у посједу економске моћи, ако њезин потхват не буде проказан конкретним отпором, а то већ подразумијева императив бављења политиком у ширем, пуном значењу тога свакако диригирано озлоглашеног појма. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Prlja je, kako sam na koncu shvatio, običnim domaćim fritulama povrijedio osjetljive Hajdukove juniore, a torcidaši – javno prijeteci ubijanjem i klanjem – eto, nisu. Prlja je tako fritulama pljunuo na Hajduk, a torcidaši – javno prizivajući državu koja je Split prepustila Talijanima i četnicima, a Hajduk kao Societa Calcio Spalato gurala u Mussolinijevu ligu – eto, nisu

Fritula prvaka

JEDAN – inače frontmen i pjevač popularne rock-grupe koja Hrvatsku za dva tjedna predstavlja na Eurosongu u Engleskoj – na dan teškog poraza bilih tića u finalu juniorske Lige prvaka od nizozemskog AZ Alkmara na Twitter je stavio fotografiju fritula, na koju je dodao poruku: 'Neka se momci naviknu.'

Drugi – inače frontmen i pjevač popularne navijačke grupe koja je Hrvatsku toga dana predstavljala u Švicarskoj – na dan teškog poraza bilih tića u finalu juniorske Lige prvaka od nizozemskog AZ Alkmara na ulicama Ženeve poveo je pjesmu 'Ajmo, ajmo ustaše', na koju je stotinjak junaka dodalo: 'Slovo U, slovo U, po kapi se šeće, ubit ćemo, zaklat ćemo tko sa nama neće!'

I navijači Hajduka, jasno, popizdili.

Danima već po društvenim mrežama i nacionalnim medijima kulja ognjeni bijes Hajdukova, kako ono, navijačkog puka. 'Rugate se dicit, dolazite iz 'tolerantnog' grada, kompleksi su očito još uvijek preveliki', napisao je tako jedan na Twitteru, a drugi je na Fejsu dodao: 'Takvi predstavljaju Hrvatsku po Europi? Izgubili sve dabogda!' 'Pazite, da je kritizirao igru Hajduka, gdje su seniori i tako, ali dirati u djecu koja su napravila čudo? To nisu smjeli napraviti!', izjavio je splitski sportski komentator EDO PEZZI, a bijes nije skrivao ni splitski estradni mendažer IVAN BUBALO: 'Ti su spremni na sve, ali doslovno na sve da bi došli u medije. Drugačije ne mogu funkcionirati, a cilj im je proglasiti se 'orginalnima'. Ponavljam, oni su velika sramota što predstavljaju Hrvatsku. Pozvao bih Torcidu da im se na isti način zahvali, ako ikad dođu u Split!'

'Dakle, pretjerujem, radikalni sam, opsjednut sam Hajdukom, ali onog dana kada bilo kojem djetetu poželim išta loše, kada mi njihove suze budu ugodne (sa izuzetkom domaćih izdajnika tipa MATE BATURINE, naravno isključivo u nogometnom smislu) poslat ću samog sebe u pičku materinu, uzeti uputnicu i zatvoriti se u Vrapče na barem pet godina. Zato, pridružite se onima koji su na Vratima Jadrana prošli petak čekali sa šipkama i daskama ST auta na putu za Ženevu, nakon toga kod doktora opće prakse, uputnica i odite tamo gdje vam je mjesto', poručio je LJUBO PAVASOVIĆ VISKOVIĆ, bivši predsjednik nadzornog odbora Hajduka, a najdalje je otišao imotski Radio NU.

'Posljednjih dana svjedoci smo kako se Hrvatska ponovno ujedinila zbog povijesnog uspjeha Hajdukovih juniora. Hajdukova djeca redom su pobjeđivala europske velike te pokazala hajdučko i hrvatsko srce i dišpet, mnogima su stavili osmijeh na lice i izmamili emocije. Cijela Hrvatska podržala je Hajduke juniore dok je tisuće Hajdukovih navijača pohrlilo u Ženevu podržati Hajdukovu djecu', stajalo je u priopćenju kojega je odaslao Radio NU, u kojemu se ističe kako je poruka pjevača 'uvrijedila sve Hajdukeve navijače i sve Hrvate koji su posljednjih nekoliko dana podržali Hajdukovu djecu', zaključivši kako se 'od danas njihove pjesme više neće emitirati na našem radiju'.

Kako sve od prvog komentara na društvenim mrežama traje u Hrvatskoj i građanski rat pobunjenog Hajdukovog navijačkog puka s onima koji misle da su ipak mrvu pretjerali, treba odmah jasno i nedvosmisleno reći: nisu. Ni najmanje. Javno poslana poruka zaista jest teška, neoprostiva uvreda Hajduku, Hajdukovoj dicit i svim njegovim navijačima.

Zoran Prodanović Prlja (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

Nejasno je jedino što je točno skrivio onaj – prvi.

Autor poruke s Twittera, benigne navijačke rugalice 'Neka se momci naviknu', riječki je pjevač ZORAN PRODANOVIĆ PRLJA, frontmen poznate rock-grupe Let 3 iz Rijeke, koja će za desetak dana predstavljati Hrvatsku na Eurosongu u engleskom Liverpoolu. Prlja je žestoki navijač Rijeke, najvećeg i jedinog zapravo jadranskog Hajdukova rivala. Rivalske rugalice i zajeblavanja sastavni su dio navijačke kulture, gotovo jedino što je u modernoj korporativnoj nogometnoj kulturi uopće preostalo od nekadašnje narodne igre. I sam sam deklarirani navijač Hajduka, i ako Prlji uopće mogu nešto zamjeriti, to bi bio jedino izbor banalne pošalice s fritulama, kojom riječki ili zagrebački navijači zajeblavaju Hajdukeve sve otkako je prije desetak godina Slobodna Dalmacija – nakon jedne Hajdukove pobjede oko Uskrsa, u vrijeme fritula – na naslovnu stranicu stavila veliki, ambiciozni naslov 'Miriše na titulu!'. Ja bih, recimo, bio mnogo nepristojniji.

I koliko god zbog toga ne mogu razumjeti bijes uglednih i manje uglednih Hajdukovih navijača zbog jedne benigne navijačke rugalice s fritulama, u potpunosti razumijem i dijelim bijes zbog one druge.

Izvođači navijačke rugalice 'Ajmo, ajmo ustaše! Slovo U, slovo U, po kapi se šeće, ubit ćemo, zaklat ćemo tko sa nama neće!' pripadnici su, naime, poznate pjevačke grupe iz Splita, koja je toga dana predstavljala Hrvatsku na Neurosongu u švicarskoj Ženevi. Za razliku od Prlje, ti su pjevači žestoki navijači Hajduka. Zato je razumljivo što je njihova maloumna ustaška pjesma izazvala gnjev pravih Hajdukovih navijača.

'Kompleksi su očito još uvijek preveliki', očita je i razumljiva bijesna aluzija na komplekse golomozgih ustaša zbog partizanske prošlosti Hajduka, dok poruka 'Takvi predstavljaju Hrvatsku po Europi?', nije čak ni aluzija, već izravna poruka pjevačima koji Hrvate po Europi predstavljaju kao nacističke imbecile: 'Izgubili sve daboga!', kao što su, uostalom, u ustaškoj državi izgubili upravo Split i Dalmaciju, a nakon toga i sve ostalo. Pezzijeva poruka, 'To nisu smjeli napraviti!', još je i najpristojnije što im se moglo reći.

Ja bih, rekoh, bio mnogo ljući i nepristojniji. Poput, eto, odvjetnika Viskovića, koji je priznao da je 'radikalni i opsjednut Hajdukom', pa upravo zbog toga na ustaško 'Ubit ćemo, zaklet ćemo tko za nama neće' bije-

san odgovorio kako će 'onog dana kada bilo kojem djetetu poželim išta loše, poslati samog sebe u pičku materinu, uzeti uputnicu i zatvoriti se u Vrapče na barem pet godina', jedini izravno prozivajući i hrabro imenujući 'domaće izdajnike', uz efektan poziv pjevačima da se 'pridruže onima koji sa šipkama i daskama čekaju ST auta', nedvosmisleno im tako poručujući da su isti kao ustaški imbecili iz Rijeke ili Zagreba. 'Nakon toga kod doktora opće prakse, uputnica i odite tamo gdje vam je mjesto'.

A svaka hvale vrijedna je i snažna gesta hajdukovaca s imotskog Radija NU, koji su – podsjećajući kako je koračnica splitskih ustaša usred Ženeve, na dan Hajdukova finala, 'uvrijedila sve Hajdukeve navijače i sve Hrvate koji su posljednjih nekoliko dana podržali Hajdukovu djecu' – javno poručili kako 'više neće emitirati njihove pjesme'.

Zbunio me, priznajem, jedino menadžer Bubalo, koji je ispravno ocijenio kako su ustaše iz Ženeve 'velika sramota što predstavljaju Hrvatsku', pa bijesno dodao kako bi 'pozvao Torcidu da im se na isti način zahvali, ako ikad dođu u Split'. Ovako odoka, naime, ja bih se bio zakleo da je grupa koja je u Ženevi 'sramotno predstavljala Hrvatsku' bila upravo – Torcida.

Možete onda pretpostaviti kako sam se iznenadio i iznebušio kad sam konačno shvatio da se nijedna među hiljadama bijesnih poruka uglednih i manje uglednih Hajdukovih navijača – ali baš nijedna jedina – nije odnosila na tešku, neoprostivu uvredu koju su Hajduku, Hajdukovoj dicit i svim njegovim navijačima javno, usred Ženeve, poslali ustaški imbecili iz Splita, već na benignu Prljinu navijačku rugalicu s Twittera.

Prlja je, kako sam na koncu shvatio, običnim domaćim fritulama povrijedio osjetljive Hajdukeve juniore, a torcidaši – javno prijeteci ubijanjem i klanjem – eto, nisu. Prlja je tako fritulama pljunuo na Hajduk, a torcidaši – javno prizivajući državu koja je Split prepustila Talijanima i četnicima, a Hajduk kao Societa Calcio Spalato gurala u Mussolinijevu ligu – eto, nisu.

Što bi rekao Ljubo Pavasović Visković: 'Kod doktora opće prakse, uputnica i odite tamo gdje vam je mjesto'. Dakle – ako smijem citirati gospodina odvjetnika – 'u pičku materinu'.

Neka se momci naviknu. ■

INTRIGATOR

Bartolomejska noć na HRT-u

U emisiji 'Mir i dobro' rečeno je da su partizani 1945. 'zauzeli Vukovar', 'masakri' koji su uslijedili uspoređeni su s onima iz 1991., a broj ubijenih i nestalih višestruko je povećan

Nemir i nedobro – komemoracija u Vukovaru (Foto: Facebook)

PARTIZANI SU 12. 4. 1945. zauzeli Vukovar – riječi su autorice priloga u HRT-ovoj emisiji 'Mir i dobro' prikazanoj 16. travnja povodom 'obilježavanja žrtava komunističkog terora', na dan kada su partizani porazili fašističke snage na srijemskom frontu. Po riječima novinarkе HRT-a, grad je do tog datuma, koji se naziva i vukovarskom Bartolomejskom noći, bio slobodan, iako je bio pod ustaškom vlašću NDH, što novinarka u prilogu uopće ne spominje.

U Ustavu RH, koji HRT kao javna televizija mora poštovati, jasno piše da su 'temelji državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskog rata' uspostavljeni, nasuprot proglašenju NDH, 'u odlukama ZAVNOH-a (1943)'. Znači, nasuprot NDH bile su antifašističke snage koje su u Drugom svjetskom ratu organizirali partizanski borci koji su po HRT-u, eto, 1945. 'zauzeli Vukovar'.

Na HRT-u ovakve revizionističke formulacije ne smatraju spornima. 'Hrvatska radiotelevizija u svojem programu promiče sve što je Ustavom RH zajamčeno, te od tih vrijednost ne odstupa ni Religijski program HRT-a, baš kao ni emisija 'Mir i dobro', piše u odgovoru HRT-a na upit Novosti.

Povjesničar HRVOJE KLASIĆ kaže da je takva interpretacija samo jedan u nizu dokaza da doista treba jasno i dosljedno zakonski kažnjavati veličanje ustaštva i revitaliziranje zločina NDH, bez ikakvih dvostrukih konotacija.

— Hrvata koji veličaju NDH, kao i Nijemaca koji veličaju Treći Reich i ADOLFA HITLERA, ima i 2023. Samo što Nijemci, za razliku od Hrvata, imaju ustav i zakone kojima takve ljude kažnjavaju. Svi koji smatraju da su partizani zauzeli naše gradove, a da su ustaše osloboditelji, imaju svoje mjesto u povijesti i volio bih da ga imaju i u budućnosti, na istom mjestu gdje ga imaju isti takvi u Njemačkoj i Austriji. Ravnatelj HRT-a polaže račune Saboru, gdje bi se vlast države koja počiva na negaciji NDH trebala očitovati povodom ideoloških stavova javne televizije – upozorava Klasić i dodaje da revizionisti prebrojavaju da li su partizanske brigade koje su 1945. oslobodile hrvatske gradove bile većinski srpske ili hrvatske.

— Kada su ratovali i ginuli, partizanima nije bilo ni na kraj pameti da se prebrojavaju po nacionalnoj osnovi. Kako su brojni Srbi sudjelovali u oslobađanju hrvatskih gradova, tako su brojni Hrvati sudjelovali u oslobađanju srpskih gradova. I to je potpuno irelevantno. Da nije bilo Hrvata koji su sudjelovali u partizanskom pokretu, posebno Slavonaca, Hrvati bi zauvijek imali stigmę ustaštva i Hitlerovog saveznika. NDH, s ustaškim pokretom na čelu, od samog je početka pa do kraja imala rasne zakone, koncentracijske logore, provodila genocid nad vlastitim stanovništvom, nepoželjnim etničkim i vjerskim skupinama – napominje Klasić.

U prilogu HRT-ove emisije navodi se i da je 'Vukovar 1945. proživio teške dane i masakre slične onima 1991.', da se 'procjenjuje da je ubijeno i nestalo 888 Vukovaraca', da su 'žrtve bili uglavnom ugledni, intelektualni jači

i moćniji ljudi'. Koliko smo mogli provjeriti, točan broj ubijenih i nestalih je nemoguće utvrditi, a dosad su čak i desno orijentirani izvori baratali brojkom od 80 do 120 žrtava tokom prvih deset dana nakon partizanskog oslobođenja Vukovara.

— Pretjerivanja u broju žrtava su opće poznata karakteristika revizionista, i to bez objašnjenja tko su zaista bili oni koje se proglašava nevinim žrtvama i zašto je do odmazde došlo. To su bili ljudi koji su štitili naciste pri bijegu, čak i na kraju rata. Bilo je ustaških i njemačkih nacističkih vojnika, političara i civila koji su bili aktivni sudionici ustaškog režima – ističe Klasić.

■ Paulina Arbutina

Prijetnja nagradom

NOVINARKA redakcije Novosti TAMARA OPAČIĆ nominirana je za ovogodišnju Europsku novinarsku nagradu u kategoriji novinarstva posvećenog izbjeglicama i migracijama, objavljeno je na Međunarodnom novinarskom festivalu u Perugiji. Posrijedi je jedna od šest nagrađivanih kategorija tog prestižnog novinarskog priznanja za koje su finalisti ove godine izabrani među stotinama radovima poslanih iz više od 40 zemalja, a objavljenih na 35 jezika.

Kandidirani članak naše kolegice objavljen je 30. travnja prošle godine pod naslovom 'Nadgrobna tišina' i sadrži priču o desecima izbjeglica čiji je put zauvijek prekinut baš u Hrvatskoj, da bi im rijetki aktivisti danas locirali grobove razasute po rubovima lokalnih groblja u Lici i Slavoniji, na Kordunu i drugdje. Mimo šifriranih grobljanskih oznaka koje više prikrivaju nego što prezentiraju identitet žrtava stradalih u hrvatskim rijekama i šumama, Opačić je pronašla i rekonstruirala djeliće života ponekih od njih, ali ne primarno s komemorativnom svrhom.

Izjave svjedoka u tom potresnom novinarskom istraživanju ukazuju na glavni problem u srži teme: dekontekstualizirani grobovi zorno razotkrivaju kako su ondje pokopane osobe koje su prethodno sistematično proganjane združenim naporom europskounijske politike i hrvatske policije. Puna tragika njihova stradanja dolazi do izražaja spoznajom da su im ova država i dotični kontinentalni savez prvo oduzeli sva ljudska prava, a zatim se uz birokratsku preciznost njima pozabavili tek administrativno, u završnoj ulozi pogrebnika.

Tamara Opačić je za svoje tekstove već nagrađivana priznanjima Hrvatskog novinarskog društva, dok je u užu krug kandidata za ovogodišnju Europsku novinarsku nagradu nominirana uz još četiri zapažena rada iz Nizozemske, Poljske, Španjolske i Rumunjske. Pored njezinog značajnog uspjeha bilježimo još jednu nominaciju iz Hrvatske te Slovenije, za rad portala Oštro s grupom medija iz više zemalja u kategoriji posvećenoj tzv. inovativnom novinarstvu.

■ Novosti

Učitelji na meti

Proveli ste istraživanje o odnosu roditelja i učitelja/nastavnika?

Anketno istraživanje je provedeno na uzorku od 2.811 učitelja i nastavnika iz osnovnih i srednjih škola u RH. Istraživanje je provela skupina istraživača s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u kojoj su uz mene još prof. dr. sc. VESNA VLAHOVIĆ-ŠTETIĆ i prof. dr. sc. ŽELJKA KAMENOV. Istraživanje je pokrenuto kako bismo bolje razumjeli jedan od važnih odnosa unutar škole, a o kojem se malo govori.

Kakvi su zaključci istraživanja?

Glavni zaključak je da se gotovo svaki učitelj i nastavnik mora nositi s roditeljima koji pokazuju neprimjeren odnos prema njima ili općenito obrazovnom procesu i obrazovanju svoje djece. Načelno, uočavaju se dva suprotna obrasca. Jedni roditelji se previše involviraju u obrazovni proces i školovanje djece. To su roditelji koji često prelaze granice primjerene angažiranosti, u smislu da ispunjavaju obveze umjesto djece ili stalno od učitelja traže informacije te očekuju da im budu konstantno dostupni radi davanja pojašnjenja. Često se miješaju u posao učitelja i nastavnika u stručnom smislu. Suprotno od toga su oni koji pokazuju nedovoljan interes za obrazovanje svoje djece, ne dolaze u školu na roditeljske i informacije, niti se odazivaju na pozive.

Postoje li jasne norme i pravila ponašanja u odnosu roditelj-učitelj?

Tradicionalno, učitelji su imali visok društveni ugled i autoritet, posebno kada je u pitanju odgoj i obrazovanje djece. Roditelji, koji su mahom bili slabije obrazovani od učitelja, nisu se usuđivali dovoditi u pitanje autoritet učitelja pred djecom niti u bilo kojoj situaciji. Mislim da danas samo mala manjina roditelja ima takav odnos prema učiteljima. To i sami učitelji percipiraju jer je naše istraživanje pokazalo kako je društveni ugled profesije upravo ona karakteristika njihovog posla s kojom su najmanje zadovoljni. Gubitak društvenog ugleda i autoriteta doveo je do promjene odnosa roditelja prema njima, a onda posljedično i samih učenika koji se sve češće odnose s nepoštivanjem prema svojim učiteljima i nastavnicima.

Sve su češći fizički ili verbalni napadi roditelja na učitelje?

U doslovnom smislu ipak nisu tako česti, ali perfidnijih vrsta nasilja i pritisaka zasigurno ima. Kada neki odnos nije reguliran jasnim pravilima ponašanja, tada ljudi u tom odnosu reaguju spontano, u skladu sa svojim crtama ličnosti i navikama u rješavanju problema u odnosima. Iste se osobe u drugim situacijama, koje su čvršće regulirane, ponašaju drugačije, nenasilno.

■ Mirna Jasić Gašić

Poziv na nasilje

To je huškačko novinarstvo i nadam se da će pravosuđe postupiti po prijavama, rekla je potpredsjednica Vlade Anja Šimpraga o huškanju Hrvatskog tjednika na novinare Novosti i Vide tv

PUČKA pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIC EINWALTER najavila je da će se slučajem Hrvatskog tjednika, koji je u zadnjem broju sve novinare tjednika Novosti i Vide tv prozvao neprijateljima Hrvatske, pozabaviti i njezin Ured.

— Zabrinjavajuće je da se objavljuju imena i prezimena novinara te se navodi da su izdajnici Republike Hrvatske i četnici. U međuvremenu sam imala prilike pročitati članak i mogu reći da smo otvorili predmet i sasvim sigurno ćemo se time baviti – rekla je.

Potpredsjednica Vlade ANJA ŠIMPRAGA također je govorila o ovom slučaju.

— Hrvatski tjednik u svakom broju huška i omalovažava pripadnike nacionalnih manjina, što ne prolazi bez posljedica. Ispred Srpskog narodnog vijeća su se palile Novosti i uništavale ploče s natpisom SNV. To je huškačko novinarstvo i nadam se da će pravosuđe postupiti po prijavama – rekla je potpredsjednica Vlade.

Hrvatsko novinarsko društvo također je najoštrije osudilo huškačke tekstove i poticanje na mržnju. ‘U tekstu koji potpisuje IVICA MARIJAČIĆ doslovce se navodi kako ‘Hrvatska plaća gotovo 80 hušaka u dvama Pupovčevim medijskim gnijezdima za specijalni rat protiv Hrvatske’. Ovakvom izrazito opasnom tekstu prethodila je grozomorna naslovnica koja glasi: ‘Plenković ovo plaća 600.000 eura! 80 Pupovčevih medijskih četnika iz dvaju gnijezda Novosti i Vida tv plaća Plenković našim novcem za specijalni rat protiv Hrvatske’, stoji u objavi HND-a. Iz cehovske organizacije upozoravaju da je etiketiranje pojedinih novinara i medijskih redakcija kojima je izdavač Srpsko narodno

vijeće kao ‘četničkih gnijezda’, ‘ultravolikosrpskih šovinista’, ‘mrzitelja Hrvatske i hrvatskog naroda’ i ‘državnih neprijatelja’ primjer govora mržnje, kojim bi se u svakoj demokratskoj zemlji pozabavila i tijela kaznenog progona. ‘Osnovano je smatrati da je riječ o huškačkom govoru kojim se potiče mržnja prema pripadnicima srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj, te novinarima koji u navedenim medijima rade. U tom kontekstu posebno spornim smatramo objavljivanje imena urednika, novinara i suradnika tjednika i portala Novosti i Vide tv, što se ne može tumačiti drukčije nego kao huškanje na nasilje protiv tih ljudi na diskriminatornoj osnovi’, smatra vrh HND-a.

Podsjećaju da je Hrvatski tjednik opsjednut tobožnjom ugroženosti većinskog naroda i da je u njegovim tekstovima slavljen ustaški poglavnik ANTE PAVELIĆ. ‘To nije novinarstvo i tu se ne može govoriti o slobodi govora. Ovdje je riječ o najgorem medijskom mulju koji služi za poticanje na mržnju prema svim manjinskim skupinama u društvu, prema novinarima i političarima s kojima se ne slažu. Jednom riječju, prema svima koji drugačije razmišljaju. Isti taj tjednik provodi povijesni revizionizam, a Antu Pavelića naziva ‘velikim rodoljubom’, navode. Ukazuju i na činjenicu da je Ivica Marijačić kao glavni urednik ovog opskurnog i huškačkog tjednika prošle godine osuđen na zatvorsku kaznu od godine dana s rokom kušnje, jer je otkrio identitet i objavio fotografije maloljetne žrtve silovanja. Nepravomoćnom presudom suda u Zadru proglašen je krivim za kazneno djelo protiv braka, obitelji i djece – povredom privatnosti djeteta. ‘Vrijedi spomenuti kako su – prema presudi iz afere Fimi medija – vlasniku Hrvatskog tjednika Ivici Marijačiću bila proslijeđena tri milijuna kuna otuđenih iz javnih poduzeća da ne bi pisao protiv Hrvatske demokratske zajednice’, piše u objavi koju potpisuju predsjednik HND-a HRVOJE ZOVKO, potpredsjednica

CHIARA BILIĆ i potpredsjednik DRAGUTIN HEDL.

U kampanju se, posve očekivano, uključio Marijačićev istomišljenik VELIMIR BUJANEC koji je urednika ove tiskovine ugostio u svojem ovotjednom izlogu za dodatno širenje mržnje.

■ G. Borković, N. Škaričić

Ljudska strava

KUĆA ljudskih prava Zagreb objavila je godišnji izvještaj ‘Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2022. godinu’. Prema njihovoj ocjeni, ljudska prava su stagnirala i nije bilo značajnog napretka ni u jednom promatranom području.

Organizacije koje promiču prava nacionalnih manjina navode kako ni u 2022. godini nije bilo značajnog napretka u provedbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Nedostatak provedbe posebno se očituje u području prava na prioritarno zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina u javnim institucijama. Provedba je otežana uglavnom nepostojanjem odgovarajućih sankcija za nepridržavanje odredaba zakona. U izvještaju navode kako u javnoj raspravi o nacionalnim manjinama prevladavaju protumanjinska retorika i predrasude koje najviše pogađaju pripadnike srpske i romske nacionalne manjine. Prisutan je i povijesni revizionizam koji ih pogađa, uključujući i židovsku manjinu.

I dalje je prisutan problem nedovoljne prisutnosti nacionalnih manjina u emisijama javne radiotelevizije. Također nije izrađen i poslan u saborsku proceduru izmijenjeni Zakon o službenoj uporabi jezika, čime se izravno krši odluka Ustavnog suda i onemogućuje nacionalnim manjinama da ostvare svoje pravo na službeni i ravnopravnu uporabu njihova jezika i pisma na području Vukovara.

Prema statističkim podacima MUP-a, broj kaznenih djela počinjenih iz mržnje je u padu u odnosu na 2021. godinu. Prema dostupnim statističkim podacima, MUP je postupao povodom 51 kaznenog djela motiviranog mržnjom (uključujući kazneno djelo govora mržnje), što ukazuje na pad u odnosu na 101 takvo kazneno djelo zabilježeno u 2021. godini.

Podsjećaju da je Gradsko vijeće Vukovara i u 2022. godini odlučilo da neće proširiti prava pripadnika srpske nacionalne manjine na upotrebu srpskog jezika i ćirilice pisma u Vukovaru. Organizacije koje promiču prava srpske nacionalne manjine ukazuju na to da mnogi Srbi povratnici žive u nerazvijenim ruralnim krajevima, prometno izolirani i u lošim životnim uvjetima te još uvijek nisu u mogućnosti ostvariti svoja imovinska prava, a njihova je imovina i dalje izložena uzurpaciji i devastaciji. Dodatno, potres je otežao ionako lošu socioekonomsku situaciju s kojom se suočavaju svi stanovnici Banije, jednog od najsiriromašnijih krajeva.

■ G. Borković

FRAGMENTI GRADA

Apartmanizacija

LITO će, a prošle godine sam dobila lošu recenziju jer imam babin namještaj iz 1984. – tim nam se riječima obraća jedan ogromni reklamni pano smješten uz cestu. Sasvim očito, dalmatinski je dijalekt tu u službi prve razine konotativnog – more, obala, ljetna turistička sezona – ali servisira i tzv. nativno ili izvorno oglašavanje. Zato navedene riječi potpuno očekivano prati slika koju vidimo. Na njoj je nasmijsani debeljuškasti muškarac srednjih godina, izvjesni Joško M., star 54 godine, očito u funkciji iznajmljivača apartmana. Odjeven je tek u bijelu staromodnu potkošulju, a na glavi mu se smjestila isto tako bijela ljetna kapa, pomalo premalena s obzirom na proporcije glave. Nameće se zaključak da oglašivač procjenjuje kako bi likom debeljka trebalo prizvati stereotipne simpatije puka. Šopingcentar koji sebe ovim oglasom reklamira još poručuje da ima sve što ti treba, od kreveta do kuhinje, i nudi brzo rješenje. Zato trk do dotične lokacije, izaberi sve što ti treba, a možda i ne treba, provuci karticu na 12 otplatnih rata i na vrijeme započni uređenje apartmana za nadolazeću turističku ljetnu sezonu. Još jednu nikad bolju, najavljuju nam oni koji valjda znaju što govore.

Već je u medijima krenulo ono neukusno i nenasno brojanje gostiju, automobila na autocestama, rezervacija i realiziranih noćenja u hotelima i privatnom smještaju, te svakog eura koji turisti ostave na obali. Naročito su zahvalni oglašivački slogani poput citiranog, oni koji u jednoj rečenici otvaraju barem tričetiri interpretativne razine. Objedinjuje ih skupni ekonomsko-društveni kontekst, a takav je već odavno dobro poznat. U zemlji u kojoj je turizam jedina preživjela lukrativna gospodarska grana, sistemskih alternativâ turistifikaciji i apartmanizaciji gotovo da i nema. Zato su naponi svih i svega upregnuti u tom smjeru. Nema tu ni prostora ni vremena, a ni ideja za nešto drugo, pa stoga ni ozbiljnijeg strateškog i problemskog suočavanja s pogubnim socijalnim, ekonomskim, ekološkim, poljoprivredno-stočarskim i urbanističko-komunalnim učincima takvih trendova.

Ali još je nešto dotična reklama znakovito impregnirala u sebe, a to je domet loših recenzija. Malo je valjda katastrofičnih stvari u poslovnom i profesionalnom životu, što se potom prelijeva na osobne i intimne sfere egzistencije, od slabog rejtinga koji ti klijenti dodjeljuju svojim ocjenama, kao i manjak lajkova. To je već realizirano društveno stanje stvari koje je prije svega koju godinu jezovito distopijski anticipirana jednom od boljih epizoda kultne serije ‘Black Mirror’. Stoga naizgled benigni navod, informacija da babin namještaj datira, ni više ni manje, baš iz 1984., poput parabole sasvim prikladno pogađa srž reklamnog narativa. Čini mogućim da ga se smjesti i čita na raskrižju Orwellovih i Huxleyevih svjetova.

■ Hajrudin Hromadžić

Uobičajeno stupidna, ali ne bezazlena naslovnica

ISPRAVAK

Gradnja je u interesu stanovnika

TEMELJEM članka 40. Zakona o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13, 114/22), sa zahtjevom za ispravkom netočne informacije objavljene u Novostima Br. 1216. od 7. travnja 2023., Str 24., u tekstu pod nazivom 'Baci smeće u povratničko selo', autorice ANJE KOŽUL, u kojemu se, između ostalog, navodi kako je Grad Otočac započeo korištenje lokacije u navodnom posjedu i vlasništvu PETRA ČURČIĆA iz Poduma, javio nam se gradonačelnik Otočca GORAN BUKOVAC. Njegov ispravak u nastavku donosimo u cijelosti.

'U članku se netočno navodi kako je odlagalište otpada u neposrednoj blizini stotinjak stanovnika koji tamo žive, jer sam deponij niti ne bi bio izgrađen na lokaciji u čijoj neposrednoj blizini živi toliki broj stanovnika. Sam Petar Čurčić u nastavku članka potvrdio je da danas u cijelome selu živi jedva 40 stanovnika. Pritom treba uzeti u obzir da je sadašnje stanje broja stanovnika rezultat mortaliteta, ali i doseljavanja nekoliko većih obitelji. Netočno je i da će na ovoj lokaciji gradnjom pretovarne stanice proširiti postojeće odlagalište. Naime, njezinom izgradnjom stvorit će se preduvjeti za sanaciju i zatvaranje postojećeg odlagališta.

Prilikom izgradnje pretovarne stanice planiran je obuhvat čestica u vlasništvu Petra Čurčića. Međutim, g. Čurčić je tada iskazao protivljenje pa je odlučeno da će se stanića graditi na zemljištu koje je u vlasništvu Republike Hrvatske i obitelji Skendžić, za koju je upravo Petar Čurčić bio posrednik u uspostavljanju kontakata sa posjednicima koji žive u Beogradu. Tijekom kompletnog postupka izdavanja lokacijske i građevinske dozvole te ishođenja potrebne dokumentacije i izvlaštenja za legalno građenje, Petar Čurčić nije iznio niti jednu primjedbu, niti je svojatao čestice za koje sada iznosi svoje protivljenje. Građevinsku dozvolu investitoru, tvrtki Kodos d.o.o., na temelju odgovarajuće i sa zakonom usklađene dokumentacije u studenom 2021. izdao je Upravni odjel za graditeljstvo, zaštitu okoliša i prirode te komunalno gospodarstvo Ličko-senjske županije, a ne Grad Otočac kako je u članku navedeno.

Prethodno je u srpnju 2021. isti odjel donio Rješenje kojim je utvrđen interes Republike Hrvatske za građenje građevina za gospodarenje otpadom utvrđen člankom 83., st. 1. Zakona o održivom gospodarenju otpadom te je prihvaćen prijedlog kojim se Gradu Otočcu u svrhu izgradnje Pretovarne stanice Podum određuje potpuno izvlaštenje zemljišta i nadoknada štete zemljoknjižnim vlasnicima Nikoli Skendžiću, Stevi Skendžiću, Đuri Skendžiću, Iliji Skendžiću iz Škara k.br. 140, posjedniku Ljubici Radaković iz Banatskog Karađorđeva, Jovanki Krstić iz Beograda, Mileni Radičević iz Zemuna i Ankici Radičević iz Beograda. S tim u skladu određena je nadoknada štete koju je Grad

Otočac i isplatio na posebni račun – postupak izvlaštenja nekretnine.

U članku se također navodi kako će se pretovarna stanica graditi na četiri katastarske čestice, što je netočno, jer će izgradnja iste biti na tri katastarske čestice. Izgradnja pretovarne stanice u interesu je Republike Hrvatske i njezinih stanovnika, pa i samog Petra Čurčića i njegove obitelji. Izgradnja pretovarne stanice u Podumu dio je Projekta koje provodi Centar Babina Gora u svrhu usklađivanja s Direktivom 1999/31 o odlagalištima otpada, a time i doprinos ispunjavanju uvjeta iz Pristupnog ugovora EU i RH vezanih uz smanjenje količina biorazgradivog otpada koji se odlaže na odlagališta. Sam projekt proizlazi iz sljedećih akata: Strategije gospodarenja otpadom Republike Hrvatske (NN 130/05), Plana gospodarenja otpadom za razdoblje 2017.–2022., Odluke Vlade RH o implementaciji PGO RH 2017.–2022., Operativnog programa 'Konkurentnost i kohezija' za razdoblje od 2014.–2020. Specifični cilj 6 i 1 – Smanjena količina otpada, lokalnom prostorno-planskom dokumentacijom. U sklopu Centra za gospodarenje otpadom predviđene su četiri pretovarne stanice: Karlovac, Slunj, Ogulin i Otočac.

U istome članku, Novosti prenose tvrdnje Petra Čurčića kako je 2019. godine Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja poništilo rješenje o lokacijskoj dozvoli pozivajući se na predmet 'Bistrović protiv RH', i kako je već tada iskazao svoje protivljenje slanjem žalbe nadležnom Ministarstvu, a potom sam Čurčić navodi kako je za korištenje sporne lokacije saznao slučajno, prije mjesec dana (ožujak 2023.), kada je 'vidio da radnici nešto mjere na njivi', čime zapravo potvrđuje kontradiktornost svojih izjava u kojima je nedvosmisleno potvrdio da je za postupak ishođenja lokacijske dozvole i namjeru da se na spornim česticama gradi pretovarna stanica, znao još 2019. godine.

Smeće u Podumu ne dolazi iz Karlovca i Zagreba, već iz susjednih općina Brinja, Plitvičkih Jezera, Vrhovine, Donji Lapac te Samobora. Djelatnici poduzeća Gacka d.o.o. savjesno i odgovorno održavaju prostor samog odlagališta, međutim, ponekad je zbog jakog vjetrova koji raznosi otpad van samog deponija, teško spriječiti gomilanje vrećica i ostalog otpada. Osim toga, Grad ulaže znatna sredstva i napore u saniranje i uređenje ilegalnih odlagališta te nadzor nad istima.

Kao što je i navedeno u obrazloženju ovog ispravka, pretovarna stanica gradi se kako bi se u što je moguće većoj mjeri smanjila šteta koju obitelj Čurčić i sve ostale obitelji koje žive u Podumu te kako bismo im omogućili dostojan i kvalitetan život. Grad Otočac otvoren je prema svim njegovim stanovnicima, obiju prihvata sve koji ovamo žele doći živjeti, a posebno prema svojoj djeci koji su uslijed ratnog vihora izbjegli sa svoje djetovine. ■

Gradonačelnik Goran Bukovac, dipl. pol.

MANJINSKI ZASTUPNIK

Zakon nije 'udica'

HRVATSKI sabor izglasao je izmjene Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Predviđeno je značajno povećanje kazni za prekršaje, čak do četiri tisuće eura. Među najtežim prekršajima je isticanje simbola i pozdrava čiji sadržaj izražava ili potiče mržnju. Izmjene ovog zakona donesene su uz glasno protivljenje oporbe. Saborski zastupnik Mosta MIRO BULJ negodovao je zbog mogućih kazni za korištenje ustaškog pozdrava 'Za dom spremni', uzvikujući u Saboru nedozvoljeni poklič iz vremena Nezavisne države Hrvatske.

MILORAD PUPOVAC, SDSS-ov saborski zastupnik, kazao je da Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira nije 'udica' i da se ne donosi zbog nečije skrivene namjere, kao što tvrde saborski zastupnici s desnog političkog spektra. Naglasio je da su povećane kazne, ali da u zakonu nije iskazan sadržaj simbola i pozdrava.

— Sasvim je sigurno da 'Za dom spremni' nije jedina tema ovog zakona. Lažne vijesti su druga ozbiljna tema. Pitanje prostitucije nije danas manje važna tema nego što je bila u nekim ranijim vremenima. Sasvim sigurno da pitanje omalovažavanja i vrijeđanja službenih osoba u društvu nije manje važna

boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, rod-nog identiteta, invaliditeta ili drugih osobina. Također, zakonski je definirano da će biti kažnjena osoba koja javno odobrava, poriče ili znatno umanjuje kazneno djelo genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina.

— Kad bi taj zakon bio u primjeni na način koji bi trebao, onda bi rasprave o izmjenama prekršajnog zakona o kršenju javnog reda i mira bile manje potrebne nego što jesu. U presudi Ustavnog suda, u slučaju naziva Ulice 10. travnja u naselju Slatinski Drenovac, u točki 18. obrazloženja odluke rečeno je sljedeće: 'Pod zaštitom Ustava ne može biti obilježavanje datuma 10. travnja 1941., uključujući davanje imena ulicama i trgovima po tom datumu. Naime, dobro je poznata povijesna istina da je NDH bila nacistička tvorevina i kao takva predstavlja apsolutnu negaciju legitimnih težnji hrvatskog naroda za vlastitom državom i tešku povijesnu zloupotrebu tih težnji. Stoga, sukladno izvorišnim osnovama Ustava Republike Hrvatske, Hrvatska nije sljednica NDH ni po kojoj osnovi.' Oni koji se okupljaju na 10. travnja u Splitu, da bi obilježili osnivanje 9. bojne Rafael Boban i koji dižu desnicu na pozdrav 'Za dom spremni', da li ti ljudi imaju na umu NDH? Da li su u sukobu s ovim što kaže Ustavni sud? Da li su ti ljudi u sukobu

ZDS na stadionskim tribinama (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

tema. To da netko, kao Miro Bulj, pozdravi javnost sa 'Za dom spremni', to pokazuje da postoji opravdan razlog da se time bavimo. Jedna kolegica je usporedila vožnju u suprotnom smjeru s ustaškim pozdravom. Onaj tko vozi u suprotnom smjeru može usmrtili druge i sebe. Onaj tko se dohvati ideje koja ima za cilj istrebljivanje naroda zato što su druge vjere, nacije i rase, i onaj tko stavi ideju svoje države u tu funkciju, kao što je to učinio ustaški pokret na čelu s ANTOM PAVELIĆEM, onda je to smjer koji je neusporediv s ovim. Blasfemično je u raspravi o prekršajnom zakonu raditi tu vrstu usporedbe – rekao je Pupovac.

On je citirao članak 325. Kaznenog zakona Republike Hrvatske. U njemu se navodi da će kaznom zatvora do tri godine biti kažnjen onaj tko putem medija, na javnom skupu ili na drugi način poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema skupini ljudi ili pripadniku skupine zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla,

s člankom 325. Kaznenog zakona? Jesu. Da li se nešto događa u tom pogledu? Ne. Zašto se ne događa? Zato što ne smijemo dirati u to, to nekome treba, a netko s druge strane hoće cijelu stvar pokriti mladim ljudima koji 25. lipnja 1991., na početku strašnog rata, povjerovali da su ustaše istinski borci za slobodu i za novu hrvatsku državu te su postali dio neregularnih paravojnih formacija koje su se borile do 1992., dok nisu raspušteni i primljeni u Hrvatsku vojsku, oni koji su to htjeli. To su činjenice. Da li treba poštivati te ljude i njihovo stradanje? Treba. Da li treba poštivati znamenje pod kojim ih je netko poveo u tu priču i na taj način doveo u pitanje ideju samostalnosti Hrvatske? Ne treba. Vi, koji se i dalje pozivate na to, prestanite to raditi i prestanite činiti opterećenje za ovu zemlju – poručio je Milorad Pupovac.

■ Novosti

Pozdravljamo konkurenciju

U redu je da sukobljavamo stavove o tome kako bi neku općinu, grad ili županiju trebalo voditi u manjinskom smislu. Voljeli bismo da izbornih lista ima više

KAKVI su problemi vezani uz održavanje manjinskih izbora koji će biti 7. maja?

Što se tiče manjinskih izbora, problemi su standardni kao u prethodnim izbornim ciklusima. Izbori su jako slabo vidljivi, nema nekog velikog izvještavanja i nema gužve kao kad su u pitanju parlamentarni, predsjednički ili lokalni izbori, osim što se tu i tamo u javnom prostoru pojavi pokoja informacija. Srpsku zajednicu to pogađa jer dok su neke manjine vezane uz određena područja, nas ima na području cijele zemlje. Kako ljudi sve manje gledaju tv i čitaju novine, biračka mjesta ili podatak tko je na listama nije lako ni naći pa čovjek mora inati predznanje da sam potraži informaciju o tome. Na manjinskim izborima je i mali broj biračkih mjesta, pa se ljudi moraju raspitivati da bi saznali gdje mogu glasati i onda doći na svoje biračko mjesto koje im često nije u blizini. Postoji i određena nezainteresiranost prema institutu manjinskih vijeća

čije ovlasti nisu prevelike, a ponekad ni ono što imaju kao ovlast, iz različitih razloga ne mogu prakticirati. Zbog toga su manjinska vijeća ponekad percipirana kao institut koji nema neku naročitu snagu pa onda i izbori za neke mjesne odbore imaju veći odziv. Dvadeset godina nakon prvih manjinskih izbora još uvijek ima neinformiranih.

Kako manjinske izbore učiniti vidljivijima i kakvu kampanju u tom smislu vodi SNV?

Postoje dva puta; prvi bi trebala biti organizirana državna akcija gdje bi se putem javnih medija informiralo ljude, o izborima bi mogli govoriti važni političari. Postoje također Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te Savjet za nacionalne manjine. Uglavnom, trebala bi postojati sinergija da se i ti izbori učine vidljivijima, a nisam prezadovoljna onime kako se to čini. Drugi način je putem manjinskih institucija. Iako bi trebao

biti sporedan, to je zapravo glavni način u srpskoj i drugim zajednicama. SNV radi javne kampanje koliko je to u našoj moći i u okviru njih okačili smo džambo plakate na kojima je ispisano da se '7. svibnja izide na izbore' kako bi zainteresirali čitavu zemlju. To su izbori koje organizira Hrvatska, tiču se čitave zemlje i svih ljudi u njoj. Tu su i naše institucije i organizacije; one obavještavaju članstvo, o tome govorimo na raznim događajima u sredinama. Obilazimo ljude i nastojimo ih informirati kad se izbori održavaju i gdje mogu glasati, za što oni uopće glasaju i kako se glasa. Često se događa da Srbi nisu upisani pod svojom nacionalnošću. Zato postoji rok do 26. aprila za provjeru i promjenu u biračkim popisima. Tamo gdje postoje konkurentske liste, glasač će dobiti listić s dva ili više imena i mora znati kako da glasa da bi listić bio važeći. To nisu jednostavne stvari i oko njih treba jako puno

Pozivamo ljude da glasaju
– Jelena Nestorović

komunicirati, što manjinske institucije rade. SNV ima svoje telefonske brojeve i bit ćemo biti konstanto dostupni, pa i na dan izbora jer je taj dan izuzetno bitan za nacionalne manjine. Članstva se isprepliću pa su članovi SNV-a i u članstvu Prosvjete, Privrednika, Zajedničkog veća opština ili Srpskog demokratskog foruma i u tim institucijama nameću priču o manjinskim izborima. Posao je manjinskih institucija i stranaka da čuvaju institut manjinskih vijeća i naglašavaju njegovu važnost za našu zajednicu, svoje članove i ljude. Svi mi pozivamo ljude da glasaju, i tu se ne mora reći 'glasajte za ovog ili onog' ali se mora reći 'iskoristite svoje biračko pravo i izidite na izbore'. Ne znam imaju li institucije drugih manjina svoje kampanje; promišljali smo zajedničku kampanju svih manjina, ali to u ovom ciklusu nije realizirao.

Kako napreduju pripreme za izbore?

Pripreme su u toku već dosta dugo, a ovih dana su objavljene liste. SNV je predao liste u 156 vijeća i za sedam manjinskih predstavnika, sve skupa na listama predložili smo 2.019 kandidata. Sada je naš posao da ljudi izidu u što većem broju. U 13 mjesta imamo konkurentske liste za vijeće – u Sisku, Glini, Benkovcu, Virovitici, Osijeku, Rijeci, Sunji i drugim mjestima. Smatramo pozitivnim da postoje ljudi koji su voljni baviti se lokalnom manjinskom zajednicom i izaći na megdan sa svojim programima. U redu je da sukobljavamo stavove o tome kako bi neku općinu, grad ili županiju trebalo voditi u manjinskom smislu. Voljeli bismo da tih lista ima više. To bi našu kampanju učinilo vidljivijom i žešćom, a gdje ima konkurentske liste, tu je veći odziv zbog pojačane mobilizacije građana. Veći odziv manjinskim vijećima uglavnom daje legitimitet, iako postoje situacije u kojima to nije jedini kriterij. Ali čim više ljudi izlazi, više ih promišlja što bi se moglo bolje i drugačije te se interesira za uključanje u aktivnosti vijeća i manjinskih organizacija. Mislim da će nam brojke biti bolje u odnosu na 2019.; po obavještenjima s terena, na listama je više žena i mladih ljudi, što znači da je uloženi trud da se situacija na listama popravi. Moramo biti svjesni da je srpsko stanovništvo starije od hrvatskog i da su u manjinskim vijećima stariji i zreli ljudi. Ako u vijeću ima 4–5 pripadnika neke populacije naprema preostalih 20-ak, ne možemo govoriti o nekoj zastupljenosti. A listama s tek nekoliko žena ili mladih trebat će više truda da sebi približe taj dio populacije među glasačima. Najčešće nemamo problem sa sastavljanjem listi, osim ponekad u sredinama u kojim živi jako mali broj Srba, recimo nekoliko desetina, a pošto ih je više od 1,5 posto, imaju pravo na vijeće. Tada u vijeće zbog brojnog sastava mora ući popriličan postotak mještana – općine imaju po deset, gradovi 15 i županije po 25 članova, što je dosta velik broj ljudi koji se trebaju odlučiti za društveno-politički rad. Zbog toga je ponegdje nemoguće sastaviti liste. Veći problem je motivacija zajednice i poštovanje instituta manjinskog vijeća, kao i odgovornost svakog pripadnika našeg naroda koji se tako deklarira i interesira ga da sagrađi odnos prema institucijama. Bolje je imati negativan stav nego ne znati o čemu se priča. Ljudi imaju priliku upoznati svoje institucije, sportska društva, udruženja žena, KUD-ove. Kad bismo zbrojili što imamo, to bi bilo više stotina srpskih organizacija po terenu; ne poznavati ništa od toga jeste neodgovornost. Ako se netko izjašnjava u nacionalnom smislu, a živi u državi u kojoj to nije većinski identitet, po meni se treba interesirati o zajednici jer se time izgrađuje njegov i identitet njegove porodice. ■

Нови почетак познате умјетнице

Мјештани су ме прихватили, а и ја сам брзо открила да су моји сусједи врло љубазни и приступачни, но довољно дискретни да поштују моју приватност. Помогли су ми искрчити и преорати имање, каже нова становница Славског Поља, керамичарка Сандра Бан

ПОЗНАТА и призната но самозатајна керамичарка, 51-годишња САНДРА БАН, недавно је доселила у Славско Поље. Након бројних умјетничких школа, изложби и радионица по свим континентима кроз које је усавршавала своје умијеће рада с глином, посебице глазирањем које је довела до чудесних и готово нестварних естетских разина, та је умјетница управо у том селу одлучила преиспитати и истражити нове хоризонте у себи, па онда и у свом артистичком изражавању. Њезин је долазак велик догађај за мјесто из којег се већ тридесетак година углавном само одлази, па је нова, још к томе необична и оригинална сумјештанка побудила прилично занимање свих оних који су одлучили остати у некад битно живљем и садржајнијем мјесту.

— Нећете вјеровати, но за мој долазак у Славско Поље био је пресудан један посве случајан сусрет са стадом оваца: тренутак у којем сам их угледала дјеловао је на мене попут бајке. То стадо на пашњаку наткриљеном обронецима Петрове горе те окруженом необраћеним, у драчу обраслим пољима, воћњацима, шумом и по осами разбацаним кућама, дојмило ме се као драгуљ усред непроцјењивог богатства, иако би нетко други у томе можда видио тек занемарени, сиромашки крајолик. За мене, било је то све што човјеку треба, па и више од тога. Почела сам се одмах распитивати о могућностима смјештаја, па врло брзо дознала да се једна од кућа уз коју су пасле те овце продаје. Нисам пуно двојила око купње, а кућу управо реновирам и прилагођавам својим потребама – каже нам ‘фришка’ досељеница на Кордун.

Сандра је рођена у Ријеци, но већ након основне школе, заражена ‘вирусом’ стварања и креирања нових облика, одлази у венецијанску ликовну гимназију, касније и на друге образовне установе и школе. Како би се могла умјетнички усавршавати, за живот зарађује илустрирањем сликовница, израдом познатих карневалских маски, осликавањем стакла, зидова и текстила. За њезине се вјештине брзо прочуло, па је поред ликовне академије доспјела кроз студије архитектуре, филозофије и социологије надоградити своје умијеће ширим знањем. Пот-

крај боравка у Италији, специјализира се и у модном дизајну те организира бројне ревије високе моде.

— Почела сам излагати своје радове, па су брзо услједиле бројне позитивне критике у талијанским медијима, но 2002. се враћам у Хрватску. Прва моја самостална изложба у домовини била је у ријечкој Галерији Јурја Кловића. А настанила сам се у Закрајцу Бродском, напуштеном селу код Озља; ондје сам почела градити кућу у којој сам десет година живјела и стварала у готово посвећеној изолацији, одлазећи тек повремено у Италију гдје сам и даље излагала и израђивала мурале. Но онда је и тај Закрајац постао као ‘први

ред до мора’, викендице су ницале на све стране а ја сам губила мир потребан за стварање; напустили су ме чак и вукови с којима сам се често знала дружити – тумачи нам суговорница свој осебујни поглед на свијет и помакнути животни стил.

Пропутовала је планету уздуж и попрјекло, а њезини су радови по музејима, галеријама и парковима готово свих континената. Најзначајније је досега остварила у скулптуралној керамици, па је доиста тешко наћи довољно простора за сва признања која је освојила: од награде Приморско-горанске жупаније за унапређење квалитете културног стваралаштва, сребрне плакете на Четвртом

тријеналу хрватског кипарства те стату-са изабране домаће представнице на еуропском керамичарском квадријеналу у данском Борнхолму до међународне умјетничке резиденције у Украјини за које осваја прву награду и почасних признања струке у Турској и Кореји. Да набројимо само најзначајније. Уз пуно прилога у медијима, о њезину је стваралаштву снимљено и неколико документарних филмова, а ових дана путује на Кубу, гдје ће одржати неколико умјетничких радионица.

— Као да овдје у Славском Пољу започињем све испочетка: окућница ми је пуна расцвјеталих воћака, све се жути од маслачака и прољећа које опет долази свом снагом. Мјештани су ме прихватили, а и ја сам брзо открила да су моји сусједи врло љубазни и приступачни, но истодобно довољно душевни и дискретни да поштују моју приватност. Помогли су ми искрчити и преорати имање, а у некадашњој сам школи добила простор за привремени атеље, док га не уредим у својој кући. Занимљиво је што ми од самог доласка доносе храну, па сам успјела спремити пристојну залиху ‘зелењаве’ чим сам обзнанила да воће и поврће конзумирам радије од сланине и кобасица – каже нам нова Славскопољка, а њезин први комшија, седамдесетпетогодишњи Никола Вучинић, не крије задовољство што је управо та умјетница доселила у овај опустјели крај.

— Одавде углавном сви одлазе, поготово млади, а ево сад нам као гром из ведре неба стиже умјетница: никад не прође а да се не јави, свакоме одздриви, пита га за здравље и увијек је насмијана, па је одмах цијело село некако млађе. Све ми се чини да сам се и ја, барем зеру, с њом помладио – сликовито Никола описује своје дојмове.

— Видио сам дошљакињу неколико пута у Вргинмосту, а намјеравам је ускоро и посјетити. За њу сам као керамичарку већ прије чуо, па се све надам да ће и пред нашим волонтерима одржати какву умјетничку радионицу. То би нам била велика част – закључио је ПРЕДРАГ МРАОВИЋ, водитељ вргинмошког Сунцокрета, Центра за развој заједнице. ■

Као да овдје започињем све испочетка
— Сандра Бан

Широка кућа

Дејан Јеличић, предсједник ВСНМ-а Осјечко-барањске жупаније, каже да се на новоотвореној Барањској српској кући види печат неколико народа Белог Манастира и Барање. Та размјена и суживот нови центар културе чине посебно вриједним

Грађевина има дугу историју (Фото: Михаела Војтек)

БАРАЊСКА српска кућа, новоотворени центар за културна и друштвена догађања у Белом Манастиру, је међу значајнијим капиталним инвестицијама Српског народног вијећа. Пространа грађевина бит ће на првом мјесту намијењена активностима српске националне мањине, али исто тако, одговорат ће културним потребама свих других заједница које на овом простору вијековима заједно живе. Двије су највеће посебности Барањске српске куће. У претуређеном амбару куће, на површини од 35 квадратних метара, заживјет ће прва издвојена подружница Архива Срба у Хрватској. На овом мјесту прикупљат ће се архивска грађа од важности за српску националну мањину на подручју Барање и Белог Манастира. Осим тога, овдје се налази Бела галерија, једини галеријски и излагачки простор на подручју Барање на потезу између Осијека, Мохача и Сомбора. Укупна површина имања је 4.164 квадратна метра, а сама кућа простире се на 385 квадратних метара.

Садашња Барањска српска кућа има дугу повијест. Налази се у Улици Владана Деснице, иначе најдуже насељеној

улици у Белом Манастиру, која је у народу остала запамћена као Српска улица. Ријеч је о традицијској кући панонског стила градње, карактеристичном за барањски крајолик. Налази се поред Православне цркве Св. Архангела Михаила из 1771. године и самим тиме чини својеврсну повијесну цјелину. Изграђена је 1910. године и припадала је беломанастирској обитељи Максимовић. У власништву његових потомака била је све до 2005. када је продана Савезу мађарских удруга. Простор је реконструирани за потребе мађарске заједнице и то уз стручну помоћ Етнографског факултета из Будимпеште, Факултета за Архитектуру Будимпеште и уз финансијску помоћ мађарске Владе. Објект је крајем 2011. започео с радом. До 2016. године на овом мјесту било је смјештено Пучко отворено училиште 'Барањаи Јулиа' које је радило у оквиру Савеза мађарских удруга.

На иницијативу Вијећа српске националне мањине Осјечко-барањске жупаније те ВСНМ-а Града Осијека, Српско народно вијеће је у међувремену успјело откупити ову некретнину за потребе српске заједнице Белог Манастира и Барање. Крајем 2022. завршена је ком-

плетна обнова објекта, а кућа је свечано отворена 20. априла.

ДЕЈАН ЈЕЛИЧИЋ, предсједник ВСНМ-а Осјечко-барањске жупаније, казао је да се на кући види печат неколико народа који су насељавали Бели Манастир и Барању. Та размјена и суживот нови центар културе чине посебно вриједним. Он је захвалио Српском народном вијећу на подршци и што је српској заједници омогућило да има репрезентативан простор којег се не би посрамили на пуно већи градови.

— Кућа је грађена од печене цигле, што би ми рекли – на лакат. Обновљена је у том стилу, уз задржавање изворног облика и изворне намјене. Простор је максимално искориштен и прилагођен потребама удружења која се баве културним и друштвено-образовним радом. Трудил смо се да задржимо све карактеристике

Кућа је обновљена уз задржавање изворног облика – Дејан Јеличић

једне газдинске, паорске куће, али да је опет прилагодимо нашим потребама – навео је Јеличић. Водитељ координацијског тима Барањске српске куће Василије Вранић, у разговору за Новости рекао је да свака просторија у кући има своју намјену те да је она подијељена у три цјелине: друштвени центар, Архив Срба у Барањи и Бела галерија.

— Барањска српска кућа је простор али и актер. Будуће програме и садржаје организираће наш тим, али један дио предлагат ће вањски сарадници. Наш галеријски простор је специфичан. Бела галерија има 80 квадратних метара, налази се у традицијском делу куће и окренута је према југу. То значи да имамо пуно празних, белих зидова, што је идеалан предуслов за излагање. У друштвеном центру ће бити образовних и културних програма, а имамо добре услове за кино на отвореном и за мање, акустичне концерте. Желимо да радимо манифестације које ће обилазити људи, дружити се и размењивати искуства – објаснио је Вранић.

У Белом Манастиру прије три године отворен је Српски културни центар и у њему су смјештене све српске организације које дјелују на овом подручју. Вранић наглашава ће се између СКЦ-а и Барањске куће свакако направити дистинкција у садржајном и програмском дијелу како се културна понуда не би понављала. Поред тога, у Белом Манастиру постоји Етнографски музеј гдје је, између осталог, већ приказана српска традицијска култура. Због тога нема потребе да у Барањској кући постоји стални постав музејске збирке, сматра Вранић.

У Белој галерији отворена је изложба реплика 'Барањски мајстор', непознатог мађарског иконописца на стаклу из 19. стољећа. Како наводи Василије Вранић, који је и кустос ове изложбе, ријеч је о непознатом каснобарокном иконописцу из околице мађарског Печуха. Тридесетак његових радова је сачувано. Већи дио се налази у Етнографском музеју у Будимпешти, у сентандрејској збирци те у приватним збиркама Лазић и Станишић у Сомбору. Током припремања ове изложбе Вранић је открио да се двије оригиналне иконе овог непознатог аутора налазе у сусједној Православној цркви, што доказује да је иконописац био активан на овом простору. Он наводи да су радови безименог мајстора завршили у различитим смјеровима, а ова изложба их по први пут поново спаја у Барањи.

— Посебан је стил његовог иконописања. Имам чак тезу да је због специфичног стила, потеза и избора боја, барањски мајстор заправо жена која се скривала под псеудонимом – претпоставља Вранић.

Иконе на стаклу се појављују у вријеме барокне западноевропске ликовне умјетности у циљу комуницирања с најширим слојевима становништва. Изворишта око Дунава наводе се као постојбина ове граде умјетности која се отуда пренијела широм Европе, а онда даље у Индију, Кину и Америку. Изложба 'Барањски мајстор' настала је у сарадњи са Српским народним вијећем, уз одобрење Етнографског музеја из Будимпеште, Српског црквеног музеја Сентандреја, Музеја Славоније из Осијека и Музеја Војводине из Новог Сада. На отварању Барањске српске куће били су представници Срба у Хрватској, представници ромске националне мањине с подручја Барање, представници Града Белог Манастира, начелници опћина источне Славоније, Барање и западног Срема, као и епископ осјечкопољски и барањски Херувим. ■

Pokretači pokreta

Od godine 1890. kada su u Sloveniji i Hrvatskoj održani prvi prvomajski mitinzi, borba za radnička prava prošla je kroz brojne transformacije, no uvijek je pozivala radnike na solidarnost i bratski internacionalizam i otvarala put prema pravednijem svijetu

P prvi maj počeo se u našim krajevima obilježavati 1890. godine. Prve prvomajske manifestacije održane su samo u Sloveniji i Hrvatskoj, ali su naišle na snažan odjek u Srbiji i drugim južnoslavenskim zemljama.

Na sastanku koji je održan 20. travnja u Zagrebu okupljeni radnici obaviješteni su o odluci Internacionalne da se Prvi maj proglasi radničkim praznikom. Od ranog jutra svečano obučeni i okićeni radnici počeli su se skupljati pred Hrvatskim domom. Skupilo ih se oko tisuću. Svečanost je u ime priređivačkog odbora otvorio Đuro Mihel-

čić, a ostali govornici isticali su uglavnom potrebu da se skрати radni dan u tvornicama i obrtničkim radionicama. Cilj je bio, kako je rekao STJEPAN ŠTIGLIĆ, 'da se uzmogne radnik odmoriti i svoju zaostalu naobrazbu upotpuniti'. Krojač TOMAN govorio je o tome da radnici ne pristaju na to da budu stroj kojim će upravljati strojevi. Stolar SAMBOLIČEK podsjetio je na to da radnici cijele Evrope slave taj dan. Tako je protekao prvi prvomajski miting u Zagrebu. Donesene su i dvije rezolucije, jedna o tome da se ozakoni skraćeno radno vrijeme, uz protest što u nekim obrtničkim strukama radni dan traje

i 14 sati. Druga rezolucija bila je upućivanje prijedloga vlastima da se regulira nedjeljni odmor radnika. Zaključili su da će osnovati radničko prosvjetno društvo, u okviru kojega će podizati svoj kulturni i obrazovni nivo. Popodne su se radnici okupili pred zgradom Sveučilišta da bi krenuli u šetnju prema Maksimiru. Svaki sudionik imao je za šeširom crvenu cedulju s ispisanim radničkim željama.

Rezultat te proslave bili su štrajkovi i drugi oblici borbe. Pet dana kasnije u štrajk su stupili kočari, a nakon četiri dana uspjeli su privoljeti vlasnika da popusti pred njihovim

zahtjevima. Uslijedile su akcije trgovaca, kovača i pekara.

Godine 1893. prvomajska slavlja proširuju se i na Srbiju. Beogradski radnici skupljali su se u gostionici Radnička kasina, nosili su crvene trake na kojima je pisalo 'Proleterii svih zemalja, ujedinite se!' Kad su u povorci htjeli krenuti kroz grad, opkolili su ih žandari, sprečavajući ih da razviju crvenu zastavu. Demonstranti su se razišli, osim 17 obučara koji su hrabro prošli gradskim ulicama i stigli do Topčidera. Upriličen je skup i pročitano pozdravno pismo o važnosti proslave Prvog maja koje je sastavio VASO PELAGIĆ.

nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOCI

#1219, Petak 28/04/2023

KARLA CRNČEVIĆ U radu na filmu izražena je rodna podjela

Žene obavljaju dodatni dio rada koji je nevidljiv, a na setovima iznimno važan. Da bi se išta promijenilo, nužno je ozbiljno organiziranje, ali i osvještavanje činjenice da filmski posao nema u sebi ništa od glamura koji zamišljaju svi izvan te industrije

KARLA CRNČEVIĆ je dramaturginja i filmska radnica, rođena 1989. u Dubrovniku. Magistrirala je na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. Jedna je od osnivačica i organizatorica Unseen festivala koji se bavi prikazivačkim i kulturnim politikama. Od jeseni 2021. je na studiju arhivistike u Baskiji, na školi Elias Querejeta Eskola u gradu San Sebastianu. U studenom prošle godine, na 64. po redu Međunarodnom festivalu dokumentarnog i kratkometražnog filma ZINEBI u Bilbao, osvojila je Veliku nagradu baskijskog filma za kratkometražni dokumentarni film 'Divlje cvijeće', nastao u okviru programa na kojem studira. 'Divlje cvijeće', za koji je žiri kazao da se u njemu 'udružuju brutalnost i nježnost kako bi izgradili duboko osjetilnu pripovijest', temelji se na materijalu koji je Karlin otac snimio jedinog dana svog života kada je koristio posuđenu video kameru, a koji je Karla na njegovu molbu digitalizirala. Dok čekamo da 'Divlje cvijeće' iz Baskije doputuje do nas, s Karlom smo porazgovarali o filmu, interesu za arhive, ali i životu od projekta do projekta koji dijeli s brojnim drugim kulturnim radnicama.

Vaš nagrađeni film 'Divlje cvijeće' proizveden je kao rad na filmskoj školi u San Sebastianu. Možete li nam reći nešto o samom programu i odluci da za potrebe studijske vježbe posegnete u obiteljsku video arhivu? Riječ je o interdisciplinarnom filmskom programu koji je uglavnom koncentriran na arhivsku građu, kustoske politike i proizvodnju dokumentarnog filma kao disciplinu širu od same režije i montaže. U okviru kolegija koji se zvao Avantgarden zahtijevalo se da se pozabavimo nekim *found footageom*, arhivskim ili novosnimljenim materijalom uz tematsku odrednicu vrta. Ja sam sa sobom imala vhs kazetu koju mi je stari dao još ranije, i koju sam djelomično restaurirala i digitalizirala. To je bilo par snimaka napravljenih kamerom koju je moj stari posudio u jednom postratnom trenutku i snimio materijal koji mu se tada činio važan, a odonda ga je pogledao samo jednom ili dvaput dok je imao video rekorder. Snimke dokumentiraju njegovu rodno selo u Konavlima u koje on ulazi prvi put nakon što se civili nakon rata počinju vraćati, destrukciju kuća i okoliša. Materijal sam odlučila iskoristiti tako da suprotstavim materijalnost slike, odnosno snimke kao čvrstog dokaza situacije, i njegovu memoriju. Nazvala sam starog i pitala ga čega se on sjeća da je snimao, korak po korak. Taj razgovor je drugi sloj filma.

Značaj obiteljskih arhiva

Što vam je kao autorici i istraživačici filma bilo najzanimljivije u tom privatnom materijalu koji je snimio vaš otac, a koji nikad prije ni poslije nije rukovao kamerom?

Bilo mi je zanimljivo zašto ljudi koji nemaju pristup tehničkim sredstvima uopće uzimaju kameru u ruku, osobito u takvom trenutku. To koliko je amaterski pogled drugačiji od profesional-

'Divlje cvijeće' sam pokazala obitelji tek kad je film upao na festival. Stari je rekao samo 'dobro si ti to smislila'. Na kraju je bio ponosan i mislim da mu je bilo drago što je njegov amaterski materijal dobio novi život na velikom platnu

nog vidi se, recimo, u kretanju kamere. Profesionalna kamera je stabilna, čista i komunicira s gledateljem koji ne poznaje kontekst, dok kamera amatera vrluda i oponaša ljudsko oko koje se ne zadržava dugo na objektima, osobito u situacijama hitnosti ili intimnosti. Ali bilo mi je zanimljivo i zašto se ljudi kasnije vraćaju tom materijalu te kakve arhive imamo u svojim obiteljima s obzirom na to u kakvim su one materijalnim uvjetima živjele. Različite suvremene kinematografije bave se privatnim arhivima i propituju različite klasne pozicije koje se vide kroz postojanje ili nepostojanje tehničkih sredstava za proizvodnju slike. Te me razlike zanimaju i u privatnim i u institucionalnim arhivima.

'Divlje cvijeće' ispituje odnos privatnog arhiva i sjećanja, ali istovremeno je u pitanju težak i intiman materijal koji bilježi destrukciju rodnog sela u postratnom dubrovačkom području. Jeste li osjećali balast ili pritisak radi toga?

Dosta sam se dvoumila da li uopće koristiti taj materijal u kontekstu neke strane škole zbog teme rata koja je u našoj kinematografiji od devedesetih dosta eksploatirana. Nije mi to bila najjednostavnija odluka, ali mi je i bilo glupo bježati od stvari koje su mi bliske i kojima se imam pravo baviti. Zaključila sam da je najiskrenije što mogu napraviti upravo to da se bavim svojim iskustvom, oko kojeg mogu zauzeti osobni stav koji znači razliku. Malo hrabrosti mi je dala i DARIA BLAŽEVIĆ iz Kino kuba Zagreb koja je prva pogledala materijal. Na kraju mi je bilo ok da je studentska vježba privukla pozornost. Filmski postupak je jednostavan, nije u pitanju pretenciozan film. Mislim da funkcionira i kod filmskih selektora, ali i kod nekog bez filmskog predznanja.

Što je na nagradu rekao vaš otac, koji je u filmu na neki način i autor i lik? Kad sam radila film, nisam znala da će ići izvan škole pa nisam o njemu puno razglabala s obitelji, pokazala sam im ga tek kad je upao na festival. Stari je rekao samo 'dobro si ti to smislila'. Na kraju je bio ponosan i mislim da mu je

bilo drago jer je taj materijal neočekivano dobio novi život na velikom platnu. Zezali smo se da je direktor fotografije, tako je i potpisan u filmu. Znam da direktori fotografije imaju ogromna znanja i vještine i da te pozicije nisu usporedive, ali to je bila naša mala interna zezancija na račun statusa velikih umjetničkih imena.

Ne bavite se samo temom privatnih nego i institucionalnih filmskih arhiva. Istražujete audiovizualno naslijeđe Antifašističkog fronta žena (AFŽ), a trenutno se time bavite i na umjetničkoj rezidenciji Bidasoa u selu Biriattou. Gdje je i kako građa koja vas zanima u Hrvatskoj uopće očuvana i dostupna?

Kao i osobni, tako su i institucionalni arhivi određeni materijalnim uvjetima pa su različite zbirke različito očuvane i dostupne. U Hrvatskoj postoji Kinoteka Zagreb kao odjel Hrvatskog državnog arhiva, ali ne postoji samostalan arhiv audiovizualne građe, za razliku od drugih zemalja Jugoslavije. Kod nas postoje čak i prijepori oko toga koja bi se baština trebala prebaciti iz Beograda u Zagreb, ali to je suluda ideološka rasprava u trenutku u kojem ne postoje potpuno adekvatni uvjeti da se ni ova građa koju imamo kompletno digitalizira i čuva, a onda i izlaže i da joj imamo pristup. Osim toga, ponekad imaju samo kopiju onog što ti treba i teško je doći do informacije gdje je original, što otežava istraživanje. Recimo, dokumentarac iz 1976. godine o prvoj ličkoj ženskoj partizanskoj četi uključuje materijale snimljene četrdesetih, kao i novosnimljene materijale, rekonstrukcije onoga što se ranije nije moglo snimiti zbog tehničkih uvjeta. Na originalnoj traci možeš vidjeti iz koje je što godine, koja traka je korištena, što ti daje drugačiji uvid u proizvodnju nekog djela. Također, HRT ima ogroman audiovizualni arhiv koji se krenuo digitalizirati, ali je do sada bio poprilično zatvoren. Nepristupačnost arhiva je velik problem. U tom kontekstu su užasno važni *online open source* arhivi. Meni je bio važan arhiv 'Da nam živi AFŽ!' organizacije Crvena iz Sarajeva nastao kolektivnim radom žena iz Crvene koje su skupljale sve vrste dokumenata vezanih za ženski politički rad u Jugoslaviji od kraja tridesetih do pedesetih.

Normaliziralo se da ne postoji pravo na odmor

Dugo radite na raznim poslovima u polju filma u Hrvatskoj i na vlastitoj ste koži iskusili posljedice kulturnih politika koje ne omogućuju da sav rad u kulturi i umjetnosti bude adekvatno plaćen. Kakva je situacija u filmskoj branši?

U kulturi film najbolje prolazi, ali i dalje mislim da mali broj onih koji nemaju neku kontinuiranu institucionalnu podršku može od toga živjeti. Jednostavno moraš raditi više projekata odjednom i to smanjuje fokus i kvalitetu. Recimo, zadnja kategorija financiranja koja se otvorila kroz Hrvatski audiovizualni centar je 'mikrobudžetni film', odnosno dugometražni

igrani film s budžetom do milijun i pol kuna, što je jako malo. Na taj se način proizvodi više dugometražnih filmova, ali svi rade ispod cijene. Argument za to je da postoje filmovi koji ne zahtijevaju visoke produkcijske uvjete i mogu se snimiti u, recimo, jednoj prostoriji, ali zanemaruje se činjenica da iza filma stoji cijela filmska ekipa koja treba biti plaćena. To su mehanizmi budžetiranja kulture kojima se pokušava proizvoditi više za manje novca. Većina radnika je nevidljiva i potplaćena i njihov je rad nereguliran. Strukovni cjenici nisu obavezujući, a i rijetko se koje strukovne udruge bave zaštitom radničkih prava, s iznimkom Saveza scenarista i pisaca dramskih djela (SPID).

I sami ste bili angažirani na izradi SPID-ovog strukovnog cjenika, aktivni ste u Platformi za radne uvjete u kulturi Za K.R.U.H. i godinama pišete o uvjetima rada u filmskoj industriji, osobito na setovima stranih produkcija na kojima ste i sami dugo radili. Po medijima se one spominju uglavnom u kontekstu turističkog brendiranja i priljeva strane love. Kako na tim setovima prolaze domaći radnici? Već neko vrijeme ne radim na stranim produkcijama u Hrvatskoj, ali razgovaram s kolegama o tome. Polako se diže cijena rada radi konkurencije i regulacije sitnih privatnih paušalnih obrta, ali taj je rad još uvijek nereguliran, iscrpljujući i uvjeti ovise od produkcije do produkcije. Zarada je veća nego bilo gdje drugdje u kulturi kod nas, ali radi se po dvanaest, petnaest sati dnevno. Ljudi rade po jedanaest mjeseci u kontinuitetu s jednim slobodnim danom tjedno jer ne žele reći da su bolesni ili umorni da ne bi izgubili priliku da ih zovu na idući set. Normalizira se da ne postoji pravo na odmor. Taj rad ima puno više veze sa sezonskim turističkim radom konobara, kuharica, sobarica ili animatorica nego s radom u kulturi. Radi se na određeno, na jednokratne ugovore, često se ne plaća prekovremene, radi se izvan mjesta boravišta, smještaj je organiziran grupno i često je i tvoje slobodno vrijeme određeno grupnom dinamikom. Na setovima ima mobinga, seksualnog uznemiravanja, a sve se to gura pod tepih jer obično nemaš pravo ništa reći i ne znaš kome bi se požalio.

Radi se na određeno, na jednokratne ugovore, često se ne plaća prekovremene. Na setovima ima mobinga, seksualnog uznemiravanja, a sve se to gura pod tepih jer obično nemaš pravo ništa reći i ne znaš kome bi se požalio

U kojoj su poziciji žene koje rade na setovima, a nisu glumačke ili redateljske zvijezde? Postoji li rodna podjela rada?

U filmskoj industriji je jako vidljiva podjela po sektorima. Sektori maske i kostima su dominantno ženski, a tehnički, 'ozbiljniji', 'nezamjenjiviji' odjeli su muški. Produkcija i pomoćna režija su najčešće miješani odjeli, ali u njima, kao i u drugim sektorima, žene obavljaju dodatni dio rada koji je nevidljiv, a na setovima užasno važan. To je rad njege. Često ni ne osjetiš da ga radiš i da ti je ta obaveza upisana jer si žena. Sjećam se intervjua koji sam radila s jednom curom kojoj je na razgovoru za posao, iako je bila visokokvalificirana filmska radnica, nadređeni rekao da će se baviti salamama i sirevima za glumce jer će ih ona ljepše pripremiti od muških kolega. To je samo jedan primjer svakodnevnog tretmana žena na setovima. Za radnice u sektorima šminke i kostima se podrazumijeva da cijelo vrijeme trebaju biti dobro raspoložene i baviti se glumcima, a prekovremeni sati pospremanja i pranja im često nisu plaćeni i njihov rad se smatra manje važnim od, recimo, rada operatera kamere. Pomoćnice režije, takozvane *runnerice*, često ne

ručaju jer je njihov zadatak da u pauzi brinu da svi ostali ručaju. Pritom su te plaće najniže. Dugo sam radila na toj poziciji i stvarno sam se pitala jesam li ja jedina luda i primjećujem da nešto nije u redu.

Osjetljivo je snimati film o životu drugih

Govore li radnici naglas o problemima koje ste naveli, bune li se? Sektor je nesindikaliziran, a sami ste rekli da se većina strukovnih udruga ne bavi radničkim pravima.

Riječ je o čitavom setu nevidljivih problema o kojima se unutar industrije priča samo poskrivečki, a rijetko se adresiraju kroz konflikt s poslodavcem ili obraćanje strukovnoj udruzi za pomoć. Sindikalizacije nema i ljudi su nezaštićeni. Ako počneš prigovarati, bit ćeš proglašen histeričnom ludakinjom i teškom osobom za rad i delegitimirati će te se, a ljudi ne žele mijenjati profesiju. Na kraju krajeva, nemaju ni vremena jer nakon dvanaest ili petnaest sati na setu nemaš ni mentalnog ni emocionalnog kapaciteta ulaziti u konflikt. Da bi se išta promijenilo, nužno je ozbiljno organiziranje, ali i osvještavanje

činjenice da filmski posao fakat nema u sebi ništa od glamura koji zamišljaju svi izvan te industrije.

Vratimo se pred kraj intervjua ipak s crnčenja za strane produkcije na vaš autorski rad. Trenutno radite na još nekim dokumentarnim filmovima, između ostalog na vašem prvom dugometražnom dokumentarcu o udruzi Zemlja za nas s Brača. Na njemu već dugo radite – kako je izgledao taj proces?

Na filmu 'Zemlja za nas' radim od 2016. Tamo sam prvi put otišla sa snimateljicom NIVES MILJEŠIĆ i tek ga sad završavam. Tih sedam godina stalno je bio prisutan u mom životu, što mentalno, što emocionalno, što fizički. Istovremeno, budžet koji je dobio dostatan je za možda šest mjeseci rada. Budžeti za dokumentarce su minijturni, osobito ako si debitant. Zemlja za nas je kompleksna zajednica žena koje pokušavaju zajednički izgraditi dom i iznaći načine funkcioniranja. Osjetljivo je snimati film o životu drugih ljudi. Za to se vrijeme u kolektivu svašta događalo, kao što se i u našim životima svašta dogodi u sedam godina, a film će pokazati samo dio toga. Kad snimaš, svjestan si da iza kamere imaš poziciju

Kad snimaš, svjestan si da iza kamere imaš poziciju moći i da na neki način manipuliraš odabirom toga što ćeš pokazati i kakav ćeš autorski komentar dati. Meni to donosi određenu vrstu nelagode, važno je koju vrstu odgovornosti pritom preuzimaš

moći i da na neki način manipuliraš odabirom toga što ćeš pokazati i kakav ćeš autorski komentar dati. Meni to donosi određenu vrstu nelagode, važno je koju vrstu odgovornosti pritom preuzimaš. Mislim da se ženama sa Zemlje na početku svidio naš pristup 'nećemo žuriti, ajmo vidjeti što će se dogoditi'. Sada još uvijek čekam pojedine reakcije na završni materijal. Moram priznati da sve skupa nije bilo jednostavno. Film trenutno završavamo u produkciji Zagreb filma, u procesu montaže strašno su mi puno pomogli montažerka filma HRVOSLAVA BRKUŠIĆ i umjetnički savjetnik NEBOJŠA SLIJEPEČEVIĆ. Izgradio se neki odnos koji valjda izgradiš na takve načine – sporo, korak po korak kroz slojeve materijala koje gledaš iznova i iznova. Kad radiš na filmu puno se stvari otkrije i vidi i mimo samog filma.

Već ste neko vrijeme u Baskiji, povremeno dolazite u Hrvatsku, ali i inače radi posla puno putujete trbuhom za rezidencijama, festivalima, stipendijama i angažmanima. Tu stvarnost dijelite s mnogo drugih umjetnika. Postoji li nešto što vam nedostaje iz 'sjedilačkog' načina života u Zagrebu? U ovom 'nomadskom' i 'nestabilnom' periodu života, najteže mi pada što nekad ne mogu voditi svog psa HOLICU sa sobom jer je sada već stara. Holi sam udomila prije dvanaest godina i ona je baš predivna konstanta u mom životu. Jednom davno kupila sam auto da bi je mogla svugdje voditi, ali je sada u Hrvatskoj s mojom sestrom koja mi puno pomaže i voli je isto kao i ja. Da nema njih dvije, bila bih izgubljena više nego što jesam.

Što je to što vam, između privremenih ugovora, malih filmskih budžeta, kamera, arhiva i borbe za bolje radne uvjete, daje nadu?

Nadu mi daju sve divne drugarice i drugari, i kad vidim solidarnost, bez računica, eto to mi daje nadu. A onda nekad i kad naiđem na brutalne priče hrabrih ljudi, recimo u arhivu – i vidim kako se može svašta – to mi isto daje nadu. Zato mi se čini da arhivi često mogu biti prave lekcije za budućnost.

Млади ПРОТИВ МРАКА

Млади су, каже Никица Торбица из осјечке Младформе, све оснаженији, и требају бити, како би постали сукреатори јавних политика у својој заједници. То се већ догађа у урбаним срединама, гдје удруге младих организирају контрапросвједне 'кличавце' и 'ходачима за живот'

Двије скупине људи дијели тек средишња градска прометница. На тргу испред Крешимировог дома тик до шибенске Градске управе раним јутром (као и сваке прве суботе у мјесецу у изабраним градовима) скупина

'мужева католика' клечи испред статуе Дјевице Марије; моле с круницама и дрвеним крижем у рукама. Рогоборе против права на побачај, спомињу обраћење, чедност, живот у предбрачној чистоћи, и још којекакве атавистичке сваштарије које махом доводе

у питање права жена, и не само њих. За то вријеме друга скупина развила је транспаренте на средишњем тргу – Пољани. 'Слобода народу', пише на највећем.

Слоган је у складу с антифашистичким вриједностима које баштине у

Шибенској удрузи младих (Ш.У.М.), а која заједно са сестринском Културном удругом Фотопоетика организира контрапросвједне 'кличавце'. Стоје на бранику права жена, права мањина... Нису се досад удруге младих тиме примарно бавиле, али одсад због тога постају све важнији друштвени коректив. Препознају то и грађани па их поздрављају на Пољани. Поједини им се и придружују на лицу мјеста, придружавајући транспаренте. Други се распитују како убудуће могу помоћи. Има и оних, додуше у мањини, који у пролазу изусте: 'не треба ти то, не петљај се, шта ће ти то'... хдз-ов, иначе благоглагољив градоначелник Шибеника, последњи је контрапросвјед младих, како смо дознали, описао ријечима 'да јавни трг не служи за особне таштине'. И то након што је Пољана, која је годинама служила као паркиралиште, враћена коначно њезиним грађанима. Но какве се то мужевне таштине поигравају испод градоначелничког прозора? Тако је то у Шибенику: не буди се само град с прољећем, не довикују се само тврђаве између себе, већ и млади, разложном критиком заогрнути знају што желе, а што им није прихватљиво.

Педагогиња и социологиња маја шинтић, иначе тајница Ш.У.М.-а, с којом смо разговарали у Шибенику, каже.

— Оно што ми је било занимљиво није сам чин молитве опћенито него попутна медијска машинерија коју 'кличавци' имају. Преко различитих интернетских страница информирају своје чланове о својим стварним намјерама. А иза тих молитви стоји јасна политичка порука о томе да ће се у будућности мијењати закони на штету жена, прије свега онај који се односи на право на слободно одлучивање жене о трудноћи, као и низ других који су имплементирани кроз међународне конвенције којих је Хрватска потписница, попут Истанбулске конвенције. Зато је важно реагирати. Наша реакција дакле није реакција на молитву као вјерски чин, већ на политичку поруку која стоји иза такве молитве – каже Маја.

СЊЕЖАНА КЛАРИЋ из Фотопоетике, која је активистички стаж стекла управо у Ш.У.М.-у, на наше виђење нове улоге удруга младих потврђује да су се оне раније бавиле највише организацијом фестивала, концерата, различитих радионица и слично, али да је то вријеме прошло.

— Данас имамо клубове, институције и неке друге људе који дијеле наша размишљања, једнако су креативни и подузетни па удруге младих немају више толику потребу бавити се искључиво тиме. А појавила се потреба да се бране стечена права па смо и прихватили да се морамо изборити сами за таква права – каже Сњежана.

— Зашто се нитко не пита зашто баш сад скупине мушкараца излазе на улице и тргове и клече. Који је њихов окидач био да изађу из својих кућа и својих цркви на улицу и да се моле? Такве поруке су угрожавајуће, угрожавају оно што је већ на климавим ногама – истиче.

На валу властитог феминизма, Маја истиче и да људи морају имати једнаке шансе и могућности, да морају бити равноправни.

Млади Вараждинци
за права жена

— То што смо туристичко мјесто значи да ћемо имати и све више мигрантских радника и да морамо бити свјесни да ће се вјеројатно догађати и кршења њихових (људских) права. Зато као локална заједница заједно с њима требамо тражити да им се осигурају достојни увјети рада и живота ако већ тражимо њихову радну снагу. Млади су нам и ту важни јер ће касније у једном тренутку бити они који ће креирати политику. Треба нам политичко описмењавање младих и осталих – каже Маја Шинтић.

Поруке које испоручују 'клевачци' за њих су неприхватљиве у савременом друштву које се декларира као демократско и плуралистичко. Из Ш.У.М.-а подсећају како им је испречка локална политика загорчала мирно окупљање: полиција их је, након уредне пријаве истога, затражила да покажу дозволу Града. Узалуд су покушали разјаснити да у сврху јавног окупљања то није потребно. Град им је ипак дао дозволу, али од 10 до 12 сати, чиме им је онемогућено да се окупе у 8 и 30, дакле у исто вријеме кад и друга страна. Након више жалбених дописа институцијама добили су накнадну писану потврду да не требају дозволу Града да би се мирно окупили на јавној површини, чиме је јасно да је поступање Града Шибеника и полиције било протузаконито. Недавно су организирали и први по реду Ноћни марш у поводу Дана жена који су одмарширали махом млади, много средњошколаца. И та ће се традиција наставити!

Контрапросвјед 'клевачцима' у Шибенику

ном друштву које се декларира као демократско и плуралистичко. Из Ш.У.М.-а подсећају како им је испречка локална политика загорчала мирно окупљање: полиција их је, након уредне пријаве истога, затражила да покажу дозволу Града. Узалуд су покушали разјаснити да у сврху јавног окупљања то није потребно. Град им је ипак дао дозволу, али од 10 до 12 сати, чиме им је онемогућено да се окупе у 8 и 30, дакле у исто вријеме кад и друга страна. Након више жалбених дописа институцијама добили су накнадну писану потврду да не требају дозволу Града да би се мирно окупили на јавној површини, чиме је јасно да је поступање Града Шибеника и полиције било протузаконито. Недавно су организирали и први по реду Ноћни марш у поводу Дана жена који су одмарширали махом млади, много средњошколаца. И та ће се традиција наставити!

На сјеверу државе нешто је мање темпераментно, али једнако одлучно. Удруга младих Вараждински андерграунд клуб В.У.К. дјелује од 2005. го-

дине, а чине је различити супкултурни појединци, студенти и млади запослени људи. Доб чланова удруге је од 17 до 33 године, а дјеловање усмјерено на промовирање толеранције и прихватање различитости, без икакве дискриминације. Удруга је на том путу лани организовала и просвједну акцију 'Субота за слободу', као протутежу конзервативној иницијативи 'Ход за живот', иза које стоји ноторна удруга У име обитељи жељке маркић.

ПРЕДСЈЕДНИЦУ удруге ЛЕУ ЛАБАШ питали смо како види чињеницу да све више удруга младих јавно брани стечене и уставне вриједности, попут права жена на одлучивање о властитом

тијелу, чиме заправо постају видљивије него икад прије у својим локалним заједницама.

— Премда ствари којима се примарно бавимо нису одвећ политички оријентирани, треба рећи да одувјек потичемо партиципацију младих у политици како би тиме постали активни грађани. Па ипак сви наши чланови, корисници и волонтери су препознали потребу да покажемо и ту другу страну у виду споменутог контрапросвједа. Њиме смо жељели одаслати поруку толеранције, равноправности, прије свега поштивања женских права и људских слобода што друга страна баш и не ради, премда одашиљу мноштво прикривених порука које су тек лијепо обликоване за јавност – казала нам је Лабаш.

Основна разлика између 'ходача за живот' и њихових опонената из удруге младих В.У.К. је у поимању основних људских вриједности, чак и без потребе да се дубље залази у питање о томе када започиње живот.

— Нисмо склони мијешању цркве и религије у политику, односно у законе који онда формирају животе свих нас. Вјерујем да ћемо и ове године у сличној иницијативи показати да нас и даље има и да је то и наш град – најављује Лабаш ново контрапросвједно окупљање.

Лани им се прикључио велик број младих суграђана, вараждински умјетници, понеки чланови лијево оријентираних политичких странака.

— Насупрот увријеженом наративу да су пасивни или апатични или незаинтересирани, ово је доказ да млади доиста јесу активни и будни, жељни промјена, посебно кане ли остати у Хрватској – каже Леа Лабаш.

Задње замало двије године у склопу интерног програма удруга В.У.К. покренула је програм 'QR4' који је 'сигуран простор' за свако младе особе, које се отада окупљају, друже у групама подршке у којима судјелује и психотерапеут. Организирају се радионице, предавања, играју друштвене игре, гледају филмови, а прошле године организиран је и први LGBTQ парту у историјама удруге. Тиме им се, каже наша сговорница, пружа осјећај да су и они дио заједнице, па неки од њих већ и волонтирају у удрузи, но има и оних који још увијек тешко излазе 'из ормара'.

Лани одржан Еуропски догађај за младе показао је бројност волонтера који су заинтересирани за рад удруге. Стидљиво се говори и о организације поворке поноса у Вараждину, али о том – потом. Остаје свакако дојам да на либералнијем сјеверу земље младе није тешко покренути на одређене акције, дебате и слично.

На истоку људске слободу брани осјечка неформална иницијатива младих – Младформа. Чине је осмочлано координацијско вијеће. никица торбица, један од њезиних оснивача, ангажман удруга младих у обрани људских вриједности, слободу, мира и толеранције види као еволуцијски искорак. Млади су, како каже, све оснаженији, и требају бити, како би постали сукреатори јавних политика у својој заједници. То се помало већ догађа у урбаним срединама.

Насупрот увријеженом наративу да су пасивни или апатични, да млади доиста јесу активни и будни, жељни промјена, посебно кане ли остати у Хрватској – каже Леа Лабаш, предсједница вараждинског В.У.К.-а

— Младима желимо показати да постоји критичка мисао, да постоје људи који другачије размишљају и да нису сами, људи који су различитих идентитета, мањине, рањиве групе по било којој основи. То је већ искорак, а он постоји у виду утјецаја на јавне политике и на то како Град усмјерава политике према младима. Према томе усмјеравамо наш рад. Оно што на тој разини видимо да је неповољно по младе, е ту реагирамо – каже Торбица.

Друга линија дјеловања Младформе је уперена против традиционализације друштва. Торбица прича како су, везано уз осјечки 'Ход за живот' 2021. у јеку коронавируса, организирали онлајн кампању под називом 'Ствари на које не шутимо'. Догодило се то на дан предизборне шутње, када је 'Ход за живот' добио дозволу за своју акцију за ограничавање права жена, а подржале су их одређене политичке структуре. Кампању је замијетило преко 80 тисућа људи. Лани су пак организирали 'Пикник солидарности', солидарно са свима угроженим, рањивим и онима који прижељкују једнака права на избор за све грађане.

— Наша слобода престаје тамо гдје угрожавамо туђу. Поруке које се могу чути на 'Ходу за живот' нису оријентирани само на њих па проблем настаје када желе другима ограничавати људске слободу. Нашим акцијама желимо инспирисати младе да кажу гласно када се такве ствари догађају. Иронично је притом да супротна страна демократским методама промовира недемократске идеје. Дерогирање права жена није прихватљиво у било којем облику и ми ћемо се томе увијек гласно и јасно супротставити – истиче Торбица.

Осим отпора традиционализацији, додаје, реагирају на мањак партиципације младих у политичким одлукама – дакле, основно је да се младе пита какав ће живот бити у граду у којем живе. Нада у боље друштво тиме их не напушта. ●

Moja muzika treba ženama

*Polako sam evoluirala, grizla sam, jer je to
jedino što je imalo smisla. To je moj glas.
Dopustila sam da mi ga neko oduzme, a sada
moj glas može da pomogne nekome ko pro-
lazi kroz isto, kaže reperka Mlada Beba*

Usvim nijansama roze boje, mekog glasa i prepoznatljivog flowa, pojavljuje se MLADA BEBA (1999.), reperka iz Subotice. Nezavisna umjetnica, civilnog imena ANA VUKOVIĆ, na cyber prostoru se prvi put predstavila 2018. s pjesmom 'Led' koja je, kako kaže, nekom instant magijom došla do publike iz Hrvatske. EP 'Beba', singl 'Stanija' i album 'Ego' rezultati su njenog petogodišnjeg krčenja puta na domaćoj rep sceni. U martu i aprilu ove godine nastupala je u Zagrebu, u AKC Attacku i na Drito festivalu. Postala je svjesna svoje popularnosti u Hrvatskoj tek kada je stala pred zagrebačku publiku koja je sve njene pjesme znala napamet, uključujući i demo snimke s prikrajka Youtubea.

Sve što Mlada Beba priređuje je ekstravagantno, eksplicitno i proživljeno. Njeni spotovi i scenski nastupi pršte od estetike ranih 2000-ih, kolekcije

Bratz lutkica i ružičastih preklopnih mobitela. Uz obilato repersko pretjerivanje u tekstovima, većina njenih rima su sličice iz ličnog iskustva koje je posložila na određeni način. Prošla je kroz najveću traumu koju žena može iskusi – zlostavljanje u vezi i osvetničku pornografiju. Oslanjajući se samo na sebe i na podršku roditelja i sestre, bez adekvatnih mehanizama zaštite, nije osjetila potrebu da se sakrije, već da skrene pažnju na sebe svojom muzikom.

— U srednjoj školi sam bila u ultratoksičnoj vezi, bilo mi je zabranjeno da pravim muziku, nisam smela da idem u klubove, da se oblačim kako želim i da imam društvene mreže. Nažalost, mnogo žena se jednom u životu nađe u takvom odnosu. Proživjela sam teško zlostavljanje i odlučila sam da konačno izađem iz te veze. Tada sam shvatila da mogu da radim šta god hoću, shvatila sam da sam živa i mogla sam

da biram šta želim da budem. Najveća želja je bila muzika. Skidala sam besplatne *beatove*, kačila sam onaj mali mikrofona na lampu i tako sam počela da repujem. Polako sam evoluirala, grizla sam, jer je to jedino što je imalo smisla. To je moj glas. Dopustila sam da mi ga neko oduzme, a sada moj glas može da pomogne nekome ko prolazi kroz isto. I to je čitava poenta moje muzike: ovo što ja radim treba ženama. Svoju bol i želju za slobodom sam usmerila na najbolji mogući način. Izašla sam iz tame stvarajući muziku – govori Ana.

Njen bivši dečko je javno objavio njene obnažene fotografije i sve njene tajne i tajne njenih prijatelja. — Ja nisam pristala da svi to vide. Dugo mi je trebalo da se oporavim. Bila sam sa roditeljima u policiji, tamo su mi se smejali. Mojoj mami je jedan policajac rekao: 'Eto, ja zato mojoj ćerki ne želim da dam mobilni telefon.' Ja nemam sram, nikad ga nisam imala. Za mene je stid društveni konstrukt. Ko god te sputava i tera da se osećaš postideno, taj ne zna šta znači biti ljudsko biće. Svako ko se stidi seksa i golotinje nije u dodiru sa svojom prirodom. Mi smo seksualna i kreativna bića, ne treba da bude nedopustivo da devojke šalju *nudes*. Nedopustivo je da neko to podeli sa svetom bez tvog dopuštenja – objašnjava reperka.

Anini počeci bili su teški i zbog izostajanja podrške okoline da se bavi muzikom. Roditelji su joj govorili da nađe posao i da bude realna, a prijateljima su njeni prvi radovi bili smiješni. Starija sestra ju je jedina konstantno bodrila, dok je najveća podrška došla od nepoznatih ljudi, stotinama kilometara udaljenih. Njene pjesme 'Ti i ja' i 'Stanija' tokom 2022. postale su viralne na TikToku. Prema podacima njenog bivšeg izdavača, Mlada Beba je prošle godine dostigla 50 miliona strimova na ovoj mreži.

Anina majka je porijeklom iz Ukrajine, iz Lavova. U središnjoj Ukrajini, u Užgorodu, bila je dva puta u djetinjstvu. Govori da nosi tužne, ali u isto vrijeme

i najljepše uspomene na zemlju koja smatra svojom. Sjeća se siromaštva i stalnih restrikcija vode.

— Mama je krajem 1990-ih došla u Srbiju iz Ukrajine, radila je kao plesačica. Kad sam počela da se bavim muzikom, mama je imala strah oko toga. Ona je takođe prošla kroz *slut-shaming*, nije dobro podnosila uvredljive komentare koje su mi ljudi ostavljali ispod pesama. Trebalo joj je vremena da prihvati moju provokativnu pojavu u javnosti. Uvek sam joj objašnjavala da ako se obučem malo slobodnije, ona mora da zna da se ja trudim, da znam šta radim i da sam njena ćerka, bez obzira na sve. S vremenom je dobila poverenje u mene i sad je veliki fan moje muzike – govori Mlada Beba.

Nedavno je ponovo postala nezavisna umjetnica, nakon što je raskinula ugovor u izdavačkoj kući Mascom. Iako smatra da postoje odlične izdavačke kuće, taj period pamti po manjku kreativnosti.

— Ugovor ti daje neke privilegije, zovete na gostovanja, u emisije, tako dobijaš neku validaciju. Ali na kraju dana ti više vrediš njima, nego oni tebi. Do emisije se može doći i na neki drugi način, postoje razni konkursi i takmičenja. Kad si mlad trebaš biti nezavisan. Agenti na talente se pojavljuju kada neko tek treba da eksplodira, oni žele da budu tu u tom trenutku. Obično nude ugovor ljudima od 18. do 23. godine jer se ciljana publika s mladim izvođačima može puno bolje povezati. Donosiš im zaradu, nije ih preterano briga kako se ti osećaš jer je sve to 'biznis'. Čekajući godinu i po dana da objave moj album, izgubila sam volju za stvaranjem, htela sam da batalim muziku. Stvari su se promenile, sve bi trebalo da ide mnogo brže. Tamo su sve pedesetogodišnjaci, oni ne mogu da shvate nekog mladog – smatra Mlada Beba.

Kao autentična pripadnica generacije Z želi da se oprobala i u nekim drugim muzičkim žanrovima. Mlada Beba 'kida kako živi' i može sve što zamisli. Na više strana na internetu je zabilježeno da bi voljela snimiti duet s JELENOM KARLEUŠOM.

— Ako želim, sutra ću snimiti operu. Stariji se čude što mladi slušaju sve u isto vreme. Sve nam je dostupno, sve se meša i samo tako može da nastane nešto potpuno novo. Danas mogu da odem na operu, sutra sam na repu ili narodnjačkom koncertu. Naša generacija predstavlja smrt predrasuda. Otvoreni smo i svi volimo sve. Ja imam jako lep osećaj za našu generaciju, pogotovo za generacije iza nas. Prestaje ta hejt kultura i nacionalizam. Moja frizerka je mama, nekad joj dođu sinovi u salon. Ja ih često posmatram kako komuniciraju i uvek u sebi mislim: kakva savremena i kul mama, koliko samo prihvatanja i otvorenosti može biti između roditelja i dece! – primjećuje Ana.

Na pitanje kako zamišlja budućnost, kaže da se maksimalno trudi biti ovdje i sada. Razmišljanje o budućnosti nikad joj nije donijelo dobro jer želju za uspjehom prate strah i anksioznost, smatra ona. Trenutno najviše uživa u prijateljstvu s kolegicom VUMENIK. Snimile su nekoliko pjesama od kojih je najpoznatija 'Foliramo'.

— Hvala muzici što mi je omogućila da upoznam divne ljude – poručuje Mlada Beba. ●

Ana Vuković
– Mlada Beba

RAZUM I OSJEĆAJI

Nikad robotom!

PIŠE Olja Savičević Ivančević

Stogodišnji skor napretka i nazatka hrvatskog društva, ovakav je: narod jede i kruh i kolače, uglavnom nezdrav kruh i loše kolače, ali trbusi su mirni i sve su prilike da će se prije pobuniti Čapekov robot

PRIJE stotinjak godina, KAREL ČAPEK, svjetski slavan češki pisac, prvi je upotrijebio riječ robot u drami 'R. U. R.' ('Rossumovi Univerzalni Roboti'). Pojam robot ubrzo će postati sinonim za umjetnu inteligenciju. Drama govori o tome što bi se dogodilo kad bi čovjek izumio *neživo biće* koje bi mu postalo superiorno i to, pogađate, ne završi dobro.

U to je isto doba, prije stotinjak godina, u Zagrebu, u novoveškom nizu jednokatnica, živio i stvarao slavni, a nepročitani, revolucionar i antifašist AUGUST CESAREC – svjedoči o tome i spomen ploča na pročelju. Cesarec je autor mnogih priča, ne o robotima, nego o predratnom roblju, o socijalno obespravljenima, bijedi predrača. Napisao je tako i priču 'Pereci od blata', koju je lako dovesti u vezu s tim što je živio iznad najstarije zagrebačke pekare Trajković. Nedavno je ta pekara na Novoj Vesi, koja nije bila ni šminkerska ni preskupa – jednostavno pekla je pristojan kruh na tradicionalan način – zatvorena. Izgleda da se, bez obzira na furke oko zdrave ishrane, nakon gotovo stoljeća rada više nije isplatilo proizvoditi pecivo bez aditiva. Možda bi aditiv bez kruha tj. glutena bolje prošao, svakako bi više pasao uz duh vremena. Molim vas jedan *raw* aditiv bez glutena? Ako razmislimo o značenju ove rečenice, došli bismo prilično blizu istini o onome čime se hranimo.

Pekara Trajković je zatvorena početkom godine i teško će nekim budućim stanarima, ako Cesareca ikad i budu čitali, biti moguće povezati pripovijetku sa stvarnošću iz koje je nastala. Na Novoj Vesi, u staroj mirnoj ulici prizemnica i katnica, koja je nakon zagrebačkog potresa prepuštena sebi ili privatnim investitorima, ostalo je još nešto malo obrtničkih radnji. U periodu mrskog socijalizma nestao je opisani Cesarčev svijet krajnje bijede, gladan, gol i bos, obukao se, najeo, našao krov nad glavom, ali crno slutim da bi se iz njegova pepela u nekoj ne tako dalekoj budućnosti mogla izdići nova, gremlińska generacija, u kojoj bogata djeca neće ucjenjivati siromašnu perezima, pa ni bildati socijalni status na preskupim tenisicama, samo zato što ti klinci međusobno nikad i neće doći u dodir. Šteta je što nismo više čitali Cesarca, jer aktualan je bar koliko i Čapek. Ako je Čeh vizionarski pisao o robotima kojima je ime dao po tegobnom radu, Hrvat je pisao o suvremenom ropstvu i baš o svemu što danas mnoge muči i direktno ih se tiče, a o čemu se u javnosti jedva govori: podstanarstvu, ovrhama, prosjacima, iskorištavanju djevojčica i žena, tajkunima, financijskoj krizi i nemoći da se običan tip izbori s čarima sistema. Ako ništa, shvatili bismo da se stvari ponavljaju. Prema najnovijim podacima Europske komisije, 20 posto građana Hrvatske je siromašno ili 'u riziku od siromaštva' (sintagma da ti mozak tilta), pa ipak to nije ono čega se bojimo i od čega strepimo: kod nas siromašni ljudi, čini se, vole bogate. Prava šteta što nije i obrnuto.

Stogodišnji skor napretka i nazatka hrvatskog društva, ovakav je: narod jede i kruh i kolače, uglavnom nezdrav kruh i loše kolače, ali trbusi su mirni i sve su prilike da će se prije pobuniti Čapekov robot.

S tehnološkim razvojem stojimo prosperitetnije, a ako je vjerovati izvršnom direktoru Googlea SUNDARU PICHAIU, umjetna inteligencija je važnije otkriće od vatre. Ali ništa od tegobnog rada po kojem je dobila robotsko ime, nije umjetna inteligencija blesava, ona pokazuje ozbiljnu namjeru baviti se humanistikom, matematikom, lijepom književnošću, prevodilaštvom, slikarstvom i fotografijom, poezijom i znanošću..., možda filozofijom, religijom, tko zna. Ovim se zasad bavi s istim uspjehom kao i gomila pretencioznih ljudskih jedinki. Umjetna inteligencija stvara generičke fotografije koje su jezive upravo onoliko koliko i stvarnost iz koje proizlaze. A piše poeziju koja je generička upravo onoliko koliko je to i suvremena poezija, često ispražnjena od supstance i autentičnost.

Uz još malo sofisticiranije programe nitko neće primijetiti razliku između pojedinih pjesnika (stereotipno vlasnika najvećih duša) i robota (bez duše).

Neuroznanstvenik v. s. RAMACHANDRAN u knjizi 'Pričljivi mozak – potraga neuroznanstvenika za onim što nas čini ljudima', govori i o neurološkim vezama pa i o oštećenjima, o svim neobičnostima našeg uma koja nas čine ljudskim bićima. Prije nekoliko godina tu mi je knjigu poklonila prijateljica koja se i sama profesionalno bavi našim, kako smo vjerovali, jedinstvenim mozgovima. Da skratim, taj neki talent, ako postoji, puki je produkt kratkog spoja među neuronskim vezama. U svakom slučaju, barem kad je umjetnost u pitanju, ostaje ufati se u to da imamo neku jedinstvenu neuronsku pogrešku koja će nas razlikovati od robota. Kao žensko biće, jer je poznata povijesna činjenica da su žene u hormonima najjače, zbrčkanim neuronima bih, kao malu prednost pred robotskim svijetom, svakako dodala i nepredvidljive hormone.

Paralelno s potresenošću budućnošću u kojoj će umjetna inteligencija ukrasti ionako skroman novac i slavu intelektualcima od krvi i mesa, pojavila se informacija da u Hrvatskoj fali 60.000 radnika za sezonu, pa ni plaće konobara i spremačica više nisu tako male (što je napokon dobra vijest). S obzirom na to da je očigledno da nam te poslove neće obavljati roboti, kao što smo vjerovali u djetinjstvu, a narod više bježi preko granice nego što se razmnožava, možda u konačnici počnemo više cijeniti, uvažavati i plaćati uvoznu radnu snagu.

OSIM što navijam za razvoj stvari koji bi doseljenicima omogućio normalne životne uvjete, pomalo navijam i za robote budućnosti. Nadam se da ih neće zadesiti kakva sudbina slična onoj iz serije 'Westworld', a to mi se čini izglednijim nego da oni podrede ljudsku vrstu. Na kraju, vratimo se na početak, starom dobrom Cesarcu: nije li većina ljudi ionako vječito podređena onoj manjini koja ima novac i moć. Novac i moć kupit će znanje i bavljenje intelektualnim radom, dostupno ekonomskim elitama i tek sloju od pet posto najtalentiranijih koji ekonomskoj eliti ne pripadaju. Zato je lijepo vidjeti kako osim prekrasnih neuronskih grešaka u glavama pojedinaca postoje i prekrasne sistemske greške koje podrivaju isti onaj kapitalizam koji ih je stvorio.

Već treću godinu s likovnom umjetnicom BOŽENOM KONČIĆ BADURINA vodim radionice na temu rada u Blok Bazi na Trešnjevci. S polaznicama i pokojim polaznikom, koji ne dolaze iz svijeta književnosti i umjetnosti, dijelimo priče, pišemo, izrađujemo kolaže, pa i fanzin na temu rada. Krenule smo od Cesarčevih priča te od arhiva Muzeja susjedstva Trešnjevka koji je od zaborava sačuvao radničku prošlost ovog kvarta, a nastavile smo s prikupljanjem današnjih iskustava rada. Kako smo u radu s polaznicama došle i do dokolice, spominjući upravo umjetnu inteligenciju, ustanovili smo da je napredak otišao u krivom smjeru: da ljudi rade sve više, da za teške i zamorne poslove i dalje treba ljudska snaga koje sve više fali, a da će izgleda umjetna inteligencija dokoličariti, ali i baviti se intelektualnim radom umjesto nas.

Ipak, ako mi taj budući robot jednom kaže 'zlato moje' kad uđem u prostoriju, kao što me pozdravlja moja kolegica, bi li ga zavoljela ili bi mi to proizvelo osjećaj zbunjenosti kao kad mi tele-kompanija čestita rođendan? Ne znam, ali ako umjetna inteligencija može pisati, ona će znati i čitati. Tu se otvara pitanje za koga radimo, za koga pišemo. Iskreno, radije bih radila i pisala za robote nego za snobove. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Književnice i nogomet

PIŠE Ivana Perić

LISTAJUĆI Nogometni leksikon Leksikografskog zavoda objavljen 2004., zastajemo na natuknici 'Književnost i nogomet' (priredio DEAN DUDA). U njoj, kao i obično kad se u našim kulturno-sportskim krugovima otvori tema književnosti i nogometa, nije spomenuta nijedna književnica.

Pisale smo već na ovim stranicama kako je nogomet pratila i o njemu pisala VESNA PARUN. Ruku na srce, većina njenih pjesama i eseja o nogometu čuči neobjavljena u arhivima, ali nešto je ipak došlo u javnost, od likova u slikovnicama koji navijaju za Hajduk, do jedne od zadnjih joj pjesma 'Pozdrav iz Hrvatske Svjetskom nogometnom prvenstvu u Južnoj Africi 2010'. Ruku na srce opet, ta je pjesma objavljena šest godina nakon što je izdan Nogometni leksikon. Pustit ćemo zato našu najpoznatiju pjesnikinju i poći do Brazila. Tamo čeka jedno od najvećih imena brazilske književnosti, CLARICE LISPECTOR. Osim po začudnim romanima na potezu od modernizma do mistike, Lispector je poznata po kolumnama koje je pisala za više brazilskih novina. Lani su sve prevedene na engleski i objedinjene u knjizi 'Too Much of Life: Complete Chronicles Clarice Lispector' (preveli MARGARET JULL COSTA i ROBIN PATTERSON).

Kolumne u listu Jornal do Brasil pisala je od 1967. do 1973., a u njima možemo pratiti i promišljanja o nogometu – na prvi ju je tekst o nogometu 1968. izazvao sportski novinar ARMANDO NOGUEIRA. Lispector piše kako često gleda utakmice, ne razumije sve finese igre, ali o nogometu želi učiti. Vidi specifičnu ljepotu pokreta u tom sportu, ruga se tadašnjoj zabrani igranja nogometa za žene u Brazilu i misli da bi bila isključena zbog nasilnog ponašanja da igra. I ona Nogueiri postavlja izazov, poziva ga da napiše tekst o svom životu koji bi uključivao prekoračenje rodni granica javnog diskursa. Krajem 1960-ih radi i intervju s vodećim nogometnim trenerima u zemlji. U intervjuu s trenerom Botafoga MÁRIOM ZAGALLOM bavi se estetikom nogometa, naziva ga umjetnošću. Lispector k'o Lispector, u svakom milimetru biča sklona poskočnoj metafizi, intervju završava pitajući Zagalla što je ljubav. Intervjuirajući JOÃO SALDANHU, tada izbornika brazilske reprezentacije, u uvodu ističe kako ima u vidu interes žena za nogomet, jer 'prisutnost žena na stadionima raste iz dana u dan'.

Foto: Igor Kralj/PIXSELL

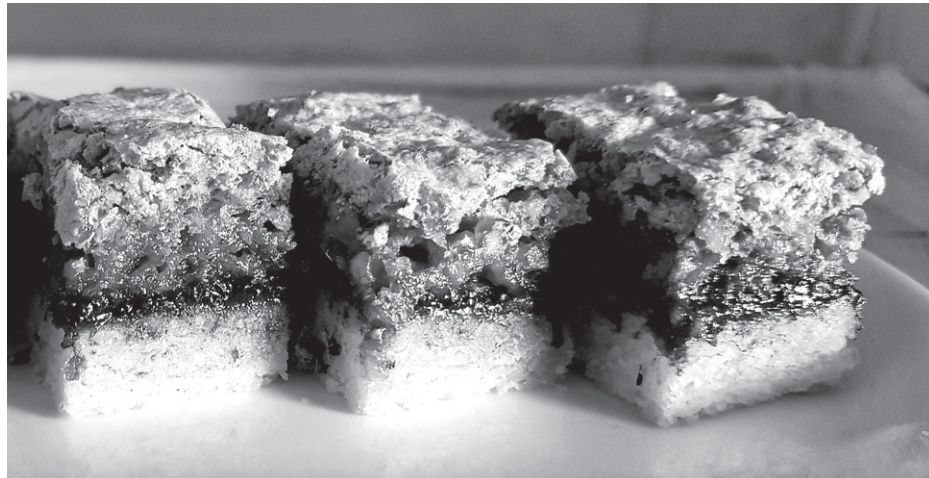
Pola stoljeća prije nje, u Brazilu je o nogometu pisala pjesnikinja i prevoditeljica ANNA AMÉLIA DE QUEIROZ CARNEIRO DE MENDONÇA. Zabilježeno je da je za svoj dvanaesti rođendan tražila loptu i kopačke i redovito odlazila na utakmice u Riju, gdje je upoznala MARCOSA DE MENDONČU, vratara Fluminensea. Vjenčali su se 1917., a 1922. objavila je erotski nabijen sonet 'O salto' (Skok) inspiriran njegovim bravurama na голу (ujedno i prvi spomen nogometa u brazilskoj poeziji).

Recentniji primjer pjesma je škotske pjesnikinje CAROL ANN DUFFY 'Christmas Truce' (Božićno primirje) objavljena 2011. godine. Duffy tematizira primirje između Britanaca i Nijemaca na ničijoj zemlji, kada su vojnici, među ostalim, bojno polje pretvorili u nogometno igralište.

Svjetsko prvenstvo u nogometu 1998. kao prekretnicu u (spisateljskom) životu opisala je francusko-iranska autorica MARJANE SATRAPI. Iako je godinama živjela u Francuskoj, do tog se prvenstva nije osjećala prihvaćeno, kao da pripada francuskom društvu. Ohrabrena novim osjećajem doma, iduće je godine počela pisati svoje najpoznatije djelo, 'Persepolis'. Zastat ćemo zasad na ovih par crtica s nogu, ali temi književnica i nogometa još ćemo se vratiti – materijala za iscrpn(ij) natuknice ne nedostaje. ●

ГОРСКИ КОТАО

ПИШЕ ВАЛЕНТИНА ВУКАДИНОВИЋ

Лондонер штангли

ЛОНДОНЕР штангли, лондонери, лондонерице, лондонер штангице су само нека имена за овај старински колач који сте, сигурна sam, барем једном пробали. Исто тако вјерујем да сте се с рецептом за овај колачић сусретали у готово свакој бакиној биљежници. И у мојој, сада већ познатој биљежници су записана два-три рецепта за лондонере, али код овога стоји напомена 'добра рецепта' па сам га зато и одлучила испробати. Ради се о једноставном колачу који се брзо припрема, а састојке готово увијек имате у остави и хладњаку. У подлози колача је прхко тијесто које се премазује пекмезом те се на врх ставља снијег од бјелањака уз додатак ораха (или бадема како пише у овом старом рецепту). Печен колач се реже на пруте или штангице (штангле) те се послужује уз остале ситне колаче.

Овај рецепт се мало разликује од оног свеприсутног који налазим на разним блогovima и порталima. Наиме, у тијесто иде једно цијело јаје, а на врх се ставља снијег од четири бјелањака па када не знате што с вишком бјелањака (од припреме крафни, бухти и сличних сластица), ето рјешења. У овом колачу јако битну улогу игра пекмез. Традиционално, ставља се пекмез од марелице који даје савршен баланс орасима. Ја сам ставила пекмез од ароније, а јако добро би пасео пекмез од шипка, рибизла или можда малине. Такођер, ми волимо дебље тијесто, а ви можете радити класично па га тање разваљати, али припазите код печења да се не препече.

Састојци за тијесто

150 г маслаца
1 јаје
60 г шећера
200 г брашна (ставила сам 50 г оштрог и 150 г глатког)
прстохват соли
пекмез за премазивање

За снијег
4 бјелањака

прстохват соли
240 г ораха (грубо мљевених или сјецканих)
240 г шећера (ставила сам 180 г)
лимунова корица (није у оригиналу)

Припрема

Просијте брашно у посуду и додајте прстохват соли па нарибајте хладни маслац. Размрвите све трљајући длановима да добијете пјесковиту смјесу (можете се послужити мултипрактиком). Додајте шећер (може и ванилин шећер) те јаје и замијесите тијесто. Ако је смјеса пресуха, додајте жлицу или двије хладног млијека. Тијесто не смијете мијесити предуго да се масноћа не отопи јер тада тијесто буде жилаво. Припремите лим за печење, премажите га масноћом и побрашните или ставите папир за печење. Ја сам пекла у мањем лиму јер волимо дебље тијесто, а ако желите танке штангице, користите лим димензије 28 пута 40 цм. Упалите пећницу на 180 ступњева да се грије.

Тијесто разваљате отприлике на димензије лима (ја сам га ваљала на папиру за печење па само премјестила у лим) и затим прстима тапкајте док не обложи цијели лим за печење. Пекмез промијешајте и изградите да се може лијепо мазати па обилато премажите тијесто. Умутите чврсти снијег од бјелањака с мало соли. У снијег додајте шећер (ставила сам 180 г па ако не волите јако слатко, можете још смањити), нарибајте лимунову корицу и ручно умијешајте орахе од којих сте оставили шаку или двије за посути по врху. Том смјесом прекријте колач па по врху поспите орахе које сте одвојили. Колач пеците 20 минута на 180 ступњева па смањите на 160 и пеците још 10 минута. Уколико сте радили тање тијесто, пеците га пет до 10 минута краће да вам се не осуши. Можете га резати и док је топао. Послужите нарезаног на пруте или штангле.

Добар тек! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | Petak, 28/04/2023

Nada #033

Друштвени magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladislavić
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Već je dogodine došlo do novog uspona u borbenom slavlju prvomajskih praznika, pa su manifestacije osim u Zagrebu održane i u Osijeku, Varaždinu, Koprivnici i Podravskoj Slatini, dok je u Slavonskom Brodu proslava zabranjena. Izašao je poseban broj lista Sloboda, koji donosi uvodnik Vase Pelagića, MARXOVU sliku i pozdrave istaknutih radničkih vođa iz drugih evropskih zemalja, te pjesmu SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA ‘Radniku’. U Srbiji su proslave osim u Beogradu organizirane i u Obrenovcu, Kragujevcu, Požarevcu, Negotinu i Šapcu, gdje je uhapšeno 15 radnika. Izašao je list Zanatlijski savez, s porukom: ‘Izjavite Prvog maja negodovanje i protest protiv današnjeg poretka koji vas gura u sirotinju i razvrat. Istaknite zastavu na kojoj su upisane želje vaše: osam sati dnevnog rada i sva politička prava, kao opće pravo glasa.’

Godine 1897. održana je značajna proslava u Beogradu, pod pritiskom žandarmerije, dok je u Zagrebu ban KHUEN-HÉDERVÁRY zabranio prvomajske manifestacije. Iako je i naredne 1898. u Zagrebu zabranjeno obilježavanje Prvog maja, radnici su obustavili rad i priredili demonstrativne šetnje gradom. ‘Prvomajski spis’ objavljen je u Beogradu uoči proslave 1891., a u njemu se na kraju poziva da radnici ne klonu duhom, da se ne boje i ne očajavaju radi svoje budućnosti. Među parolama koje su isticali radnici u Zagrebu 1902. ističu se ‘Dolje sa narodnosnim šovinizmom!’, ‘Živjelo bratstvo naroda!’, ‘Dolje klerikalizam!’ i ‘Neka živi slobodna savjest!’

Godine 1904. radnici Sarajeva usprkos prijetnjama i izričitoj zabrani izašli su na ulice. Policija ih je bezuspješno rastjerivala. Radnici tvornice duhana i ciglarski radnici nastavili su hrabro štrajk koji su započeli krajem travnja. Sprećavali su štrajkolomce, što je policiji dalo razlog da intervenira. Kada je uhapšeno nekoliko radnika, štrajkaši su se uputili pred zatvor, zahtijevajući da njihovi drugovi budu pušteni. Sa zatvorskog balkona na radnike je vikao policijski komesar ‘Marš kućama!’, na što je dobio odgovor: ‘Marš vi u Austriju!’ Policija je pozvala upomoć vatrogasce koji su okrenuli šmrkove prema štrajkašima. Radnice tvornice duhana nisu se pomakle s mjesta. Revoltirani ciglarski radnici noževima su rasjekli vatrogasne šmrkove. Policiji je stiglo pojačanje i ona je sabljama jurnula na radnike. Radnici su uzvraćali zasuvši vijećnicu kamenjem. Konflikt se zaoštrio kada su policiji u pomoć došli i žandari. U masu je ispaljen plotun. Na tlu je ostalo ležati nekoliko mrtvih i ranjenih.

Godina 1909. značajna je po tome što su makedonski radnici prvi put slavili Prvi maj. U povorci su bili Makedonci, Srbi, Bugari i Turci i sve to još u Osmanskom Carstvu, za koje je takvo organiziranje predstavljalo novost. U slutnji svjetskog rata, slovenske novine Zarja pišu: ‘Neka se obazre kapitalizam na dan ovogodišnjeg Prvog maja na okrvavljeno balkansko polje i neka zadrhti pred svojim sveuništavajućim i smrtonosnim djelom. Neka se pak proletarijat obazre na mnogobrojne radničke ruke koje se dižu u vis sa svih strana svijeta stegnute u bratski pozdrav drugim radnicima, koje nitko više ne može razdvojiti i koji su svi pripralni da u bratskom zagrljaju ponove obećanje solidarnosti i bratskog internacionalizma.’ No to nije pomoglo da do krvavog rata ne dođe. Kako je pisao sarajevski Glas slobode rat je bio ‘najteži onima koji su ga najmanje željeli’. I u ratnoj situaciji bilo je proslava Prvog maja. Tako su u Zagrebu 1918., dok je rat još trajao, održane demonstracije na kojima je sudjelovalo oko 5.000 ljudi.

Po završetku Prvog svjetskog rata došlo je do osnivanja Kraljevine Jugoslavije. No umjesto demokratske zajednice koja priznaje klasna i nacionalna prava, nova država odmah je ispoljila centralističko i hegemonističko ustrojstvo. Prvi maj 1919. u povijesti

Godine 1890., uz prvi prvomajski miting u Zagrebu, donesene su dvije rezolucije: jedna o tome da se ozakoni skraćeno radno vrijeme, uz protest što u nekim strukama radni dan traje i 14 sati, i druga s prijedlogom vlastima da se regulira nedjeljni odmor radnika

je zabilježen kao dramatičan politički događaj. Tadašnja radikalno-demokratska vlada zabranila je prvomajsku proslavu. Vlasti su pribjegle masovnom hapšenju komunista, sindikalnih aktivista, pa i običnih članova sindikata. U Sarajevu je uhapšeno 500 osoba. U Beogradu su na Pašinom brdu, Banjici i Topčideru postavljeni topovi. U Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Novom Sadu i Osijeku izvršene su premetačine. No to, primjerice, nije spriječilo Mjesnu upravu Socijalističke partije u Beogradu da ne izda prvomajski proglas. U njemu je pisalo: ‘Protivu sviju ratova, a za mir i bratstvo među narodima! Protivu militarizma i imperijalizma! Protivu političke i socijalne reakcije! Protivu divlje kapitalističke eksploatacije! Protivu besposlice! Za osmočasovni radni dan! Za punu zakonsku zaštitu i osiguranje radnika! Za najpunije građanske slobode! Za slobodu štampe! Za najširu političku demonstraciju! Drugovi i drugarice! Izvršite najpuniju obustavu rada na dan 1. maja i svi do jednog pohitajte pod znamenje crvene zastave!’

Godine 1920. radnici Pule na Prvi maj demonstrirali su gradskim ulicama. Na glavnoj ulici dočekala su ih četvora blindirana

kola. Došlo je do obračuna demonstranata i talijanske vojske. Radnici su se popeli na kuće i odatle se branili crepovima. Vojsci je izdano naređenje da puca u masu. Ubili su sedam radnika i ranili 126. Istog dana zbog te odmazde proglašen je generalni štrajk, ne samo u Puli nego u čitavoj Istri.

U Zagrebu su na radnički praznik 1923. radnice od crvenog papira izradile karanfile koje su prodavale na ulici. Policija ih je hapsila, ali su na ulicama bile i omladinske straže koje su ih upozoravale na opasnost. Prodano je oko 6.000 karanfila. Formirane su grupe od tri člana, koje su u slučaju hapšenja oslobađale pojedinog demonstranta iz ruku policajaca. U Maksimiru se skupilo oko 3.000 radnika, pa je zbor održan usprkos zabrani. Kada je masa krenula u grad, policija ju je napala kundacima u Vlaškoj ulici. Radnici su odgovorili kamenjem.

Tako smo došli do godine 1928. i do prvomajskih zbivanja u Zagrebu, čiji je organizator bila Partija. Bile su to najmasovnije demonstracije od vremena zloglasne Obznane (1920.). Na skupštinu Nezavisnih sindikata u kinu Olimp upala je policija. Nakon što su se radnici izvukli na ulice, u Ilici su u okršaju s policijom razbijena stakla na kavani Corso.

Krajem drugog i početkom trećeg desetljeća, u staroj su se Jugoslaviji opće društvene prilike dodatno pogoršale. Zavladała je nezaoplenost, a politička situacija zategnuta je tzv. šestojanuarskom diktaturom. U toj situaciji godine 1930. CK KPJ na Prvi maj objavljuje teze u kojima piše: ‘Dolje s generalsko-fašističkom diktaturom! Dolje s krvavom monarhijom! Dolje s imperijalizmom! Za sedam časovni radni dan i četvero, odnosno šestosatni radni dan za mlade radnike!’ Slijede parole o ravnopravnosti žena, poništenju seljačkih dugova i poziv na ujedinjenje u balkansku federaciju radničko-seljačkih republika. Slično je bilo i 1933. godine. Studenti Beogradskog univerziteta i radnici tvornice Sartid iz Smedereva dogodine su zajednički proslavili Prvi maj. Njihove parole bile su okrenute protiv fašističkih diktatura u nekim evropskim zemljama, za veću slobodu u svojoj zemlji i u svijetu, za savez radnika i seljaka, za podršku Sovjetskom Savezu.

Burna je bila i 1940., godina u kojoj je Drugi svjetski rat u svijetu već započeo. CK KPJ u svom prvomajskom proglasu daje ocjenu stanja u zemlji i upozorava: ‘Radnom narodu Jugoslavije, radnici i radnice Jugoslavije! Ove godine vi slavite svoj veliki praznik rada – Prvi maj – pod vrlo teškim okolnostima. Već ste dvadeset godina od donošenja Zakona o

Godine 1893. beogradski radnici skupljaju se u gostionici Radnička kasina, a nose crvene trake na kojima piše ‘Proleterii svih zemalja, ujedinite se!’ Kad su u povorci htjeli krenuti kroz grad, opkolili su ih žandari, sprećavajući ih da razviju crvenu zastavu

zaštiti države lišeni svojih prava i slobode. Svi režimi koji su se izredali na vlasti do današnjeg dana proganjali su vas i uništavali vaše tekovine. Sa sporazumom MAČEKA i CVETKOVIĆA, tj. sa sporazumom srpske i hrvatske gospode, vaš je položaj postao još teži. Oduzete su vam sve važnije institucije, oduzima vam se pravo na štrajk, to jedino oruđe u borbi protiv nečovječnog izrabljivanja. Uništavaju se vaše klasne sindikalne organizacije i silom hoće da vas natjeraju u poslodavačke i režimske organizacije u HRS i JUGORAS.’ Kako su se radnici odazvali na taj proglas? Za primjer neka posluže radnici zagrebačkog tramvaja koji su za Prvi maj 1940. izveli hrabri podvig. Okupljeni ispred trešnjevačke remize, na proširenom području Tratinske ceste napravili su zbornom mjesto, na kojem se još ujutro skupilo 600 tramvajaca i 300 studenata. Stigla je i policijska konjica i nestrpljivo motrila. JAKŠA DUGANDŽIĆ obratio se masi: ‘Drugovi! Gospoda i popovi slave svaki čas svoje praznike, a nama radnicima ne dozvoljavaju da slavimo ni svoj jedini praznik – Prvi maj!’ Dugandžić je zatim pozvao na obustavu rada. Tako je započeo prvomajski štrajk tramvajaca i njihovo sudjelovanje u demonstracijama. Nijedna tramvajska kola nisu se pokrenula. Povorka se uputila u centar grada. Toga dana 90 posto radnika nije se javilo na posao, a u industriji 100 posto! Trešnjevka i Savska cesta postat će tog Prvog maja mjesta žestokog obračuna. Brutalni postupci policijske konjice, koja je u više navrata napala prosvjednike, nisu spriječili radnike da dođu do Kazališnog trga, gdje ih je dočekao pokušaj konačnog obračuna. Policija je uz pomoć tzv. Mačekove zaštite nasrnula na goloruku masu. Sjekli su ih sabljama, tukli kundacima, gazili konjima i onda zapucali. Sukob je trajao nekoliko sati, a radnici su pružali otpor s onim što im se našlo pri ruci. Bilo je mrtvih i ozlijeđenih, a 70 demonstranata je uhapšeno, među njima i Jakša Dugandžić, koji je završio u zloglasnom logoru u Staroj Gradiški. Mnogi su otpušteni. Najveće žrtve podnijeli su tramvajski radnici koji su nastupili najodlučnije i najborbenije.

Nad zemljom se nadvila avet Drugog svjetskog rata, a Partija je pozvala narod u borbu. Prvi maj u promijenjenim uvjetima i sam prolazi kroz transformacije i mijenja svoje značenje. ■

Proslava Prvog maja u Slunju 1944. (Foto: Muzej istorije Jugoslavije)

ИНФОРМАТОР

Полазнице и полазници
течаја с дипломама

СПЦ и ису- совци за Украјинце

Српска православна црква и Исусовачка служба за избјеглице организирали су течај хрватског за украјинске избјеглице

У ПРОСТОРИЈАМА Српске православне цркве у Загребу, подијелене су дипломе избјеглицима из Украјине које су успјешно завршили течај хрватског језика у организацији СПЦ-а и Исусовачке службе за избјеглице за југо-источну Европу (ЈРС). Према ријечима ђакон ПЕТРА КОЗАКИЈЕВИЋА, било је извјесно да је Украјинкама и Украјинцима, осим краткотрајне помоћи у храни, одјећи и смјештају, много важније системски помоћи.

— Требало им је пружити основну помоћ да изнова започну живот. Темељ за то је језик. Због тога смо ступили у контакт с ЈРС-ом који има дугогодишње искуство организирања језичног течаја за странце и избјеглице – каже ђакон Петар. Објашњава да је, пошто су избјегли Украјинци православне вјероисповијести, природно да СПЦ буде први који ће им помоћи. Наставља да је на одржавање курса дошло више од 50 полазника, али да се добар дио њих преселио, нашао другдје посао или вратио у Украјину, тако да је до дипломе дошло деветоро полазника.

— Апелујем на све који су у могућности да овакве течајеви што више организују, јер је то потребно Украјинцима који су с нама у Хрватској. Са ЈРС-ом разговарамо како и под којим условима ћемо их наставити. Нека им свако ко је у могућности помогне да стекну самопоуздање и остваре своја права – образовање дјете и запослење одраслих, постану интегрални део друштва. Осим тога, ти им течајеви помажу да превладају трауму због свега што се догодило у њиховој земљи – говори ђакон Петар.

— Трудимо се да са нашим могућностима помогнемо заједници Украјинаца што је више могуће, да се осјећају као у својој кући. Гдје год је православна црква, ту је њихова кућа у којој могу да пронађу духовно и свако друго уточиште кад год им је

потребно – наглашава. Патер Станко Перица, равнатељ ЈРС-а, каже да се избјеглицима настоји помоћи што се више може.

— Знамо да се посао јако тешко може наћи, а да се не свлада језик. Наставит ћемо подупирати наше украјинске пријатеље. Сурадња са СПЦ-ом је природна јер смо вјерске организације, а у ситуацији с више од 22.000 избјеглица у Хрватској, од којих су већина православне вјероисповијести, повезали смо се и понудили програм учења језика. Тако украјинским избјеглицима омогућавамо да се што боље интегрирају у друштво. Наша су вам врата широм отворена. Иво Андрић рекао је 'Ништа људе не зближава као заједнички сретно проживљена несрећа' – наглашава Перица. Своја искуства с нама је подијелио и предавач Иво Алебић.

— Били су сјајни ученици, иако у специфичном контексту јер су трауматизирани и рањиви, па уче у отеготним околностима. Полазници су различите доби и професија: млади причају и по неколико језика, а старијима је теже – рекао је. Међу полазницима је и Андреј Иваненко, свештеник из Ирпина који је стигао прије десет мјесеци.

— Задовољан сам течајем и захвалан сам СПЦ-у, али и волонтерки ЈРС-а Наталији Лумези која је пружила велику помоћ. Помогло је што су хрватски и украјински слични – рекао је о. Андреј који заједно с колегама из СПЦ-а обавља богослужења. Наталија Елиот из Кијева у Загреб је стигла прије осам мјесеци.

— Захвална сам на прилици да учим хрватски, јер ми је битно разумјети језик ове државе. Најтеже ми је било запамтити нове ријечи, а структура реченице и граматика су били лакши. Поносна сам што сам завршила први ступањ и хтјела бих наставити и даље – каже Наталија Елиот.

■ Н. Јовановић

Нормалност у абнормал- ности

У Загребу је представљена књига дневничких записа Лазе Старчевића, бившег инжењера у тоз-у

ТРЕБАЛО је имати храбрости живјети између двије ватре и водити дневник у којем кључна ријеч нису ни Срби ни Хрвати него Човјек; у Хрватској је било пуно Срба и Хрвата који нису пристали плесати национално коло, речено је на трибини 'Дневник из времена невремена' у загребачким просторијама СПД Привредник, а на којој су говорили ЛАЗО СТАРЧЕВИЋ, аутор књиге 'Против заборав: Дневнички записи 1991–1995.' и ТОМИСЛАВ ЈАКИЋ, новинар и политички аналитичар.

Лазу Старчевића, рођеног у селу Павловци код Бјеловара, као дијете су заједно с породицом протјерали усташе, али су се

Лазо Старчевић и
Томислав Јакић

Старчевићи након рата вратили. У радном вијеку Старчевић је обављао инжењерске послове и био је шеф погона у Творници оловака Загреб, иницирао је бројне иновације у производњи и аутор је три патента. Прије ових објављени су му дневнички записи из периода 1984. до 1990. године. — Ово је необична књига необичног аутора из миљеа техничке интелигенције, човјека који, како је и написао у књизи, манијакално чита. Лазо Старчевић је човјек који жели знати, који зна мислити и размишљати, што је карактеристика коју млађе генерације губе – рекао је Јакић. Нагласио је да књига не спада у литературу ни публицистику већ доноси 'нормално реагирање нормалног човјека у абнормалним околностима'.

— Лазо поставља питање што ће бити с њиме јер је Србин, али истиче да у политичким околностима лажу једни и други. Имајући осјећај угрожености због националне припадности, угрожен од хрватских националиста и хдз-а, он је један од ријетких који 1991. пише да су у криву били и Срби што ће им се, како је пророковао, обити о главу – рекао је Јакић и додао да књига није фризирана већ садржи вриједно виђење очима судионика. Старчевић је читао изватке свог дневника, а описао је и неповјерење радника које је као припадник мањине доживљавао на послу. Питали смо га откад води дневнике.

— Дјед Ђоко је с два разреда основне писао дневник, а усташе су, приликом протјеривања, већи дио његових биљешки 1941. бацили у ватру. Ипак је сачувао дио грађе и наставио писати, подржавајући ме у писању. И тако сам 70 година писуцкао у континуитету, са срећеним записима од 1958. до 2020., рекао је Лазо Старчевић.

■ Н. Ј.

Оглед ОДОЗДО

Књигом 'Двадесете' Чедомир Вишњић покушао је освијетлити догађаје након уједињења у Краљевину СХС

ТОЛЕМУ архивску грађу сабрао је аутор ЧЕДОМИР ВИШЊИЋ у књигу 'Двадесете – пропали излет пуковника Максимовића' (СНВ, Загреб, 2022.) примивши се потхвата да опише како је изгледала Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца непосредно након уједињења 1918., закључно с 1923. годином. Не ради се о сухопарном повијесном приказу него – како је истакнуто на представљању у Загребу – опису како су се оне рефлектирале на живот обичног свијета посредно приказан кроз записе среских начелника, штапских официра или архива Горњокарловачке епархије. МИЛОРАД ПУПОВАЦ истакнуо је улогу повратника из рата у тим временима с обзиром да сваки рат има своје драговољце који након рата узимају ствари у своје руке и постају извориште политичких процеса па и насиља.

На улогу добровољаца подсјетио је и сам аутор, додајући да су након повратка наишли на потпуно разваљено друштво, а врло често и уништене обитељи, с покојим дјететом 'вишка' и срушеном кућом. Прича о ветеранима, како онима из побједничке тако и онима из поражене војске, велика је прича нашег 20. вијека, рекао је. Вишњић је, како је казао, желио освијетлити што се догађало у замраченом свијету крајишког села у којем је једини писа-

Загребачка промоција

ни траг остављао СПЦ. Бојао сам се, рекао је, хоћу ли успјети од гомиле атомизираних материјала сложити логичан и конзистентан текст.

— Надам се да сам кроз списе свештеника успио створити траг тог неписменог свијета који по природи ствари остаје ван хисторије и свијета писмености. Разлог писања је мрак на крају тунела Срба из Хрватске 1995. године који никако не можемо прескочити и препустити забору. Такав исход нам намеће беспопштедну анализу и туђег и нашег доприноса. То је родно мјесто мог бављења овом темом – објаснио је Вишњић. Иво Голдстеин, про-

фесор с Одсјека за повијест загребачког Филозофског факултета, истакнуо је да је Вишњић 'тражио одговоре на питања што је Југославија уопће нама значила'. По његовим ријечима, када би писали повијест хрватско-српских односа била би то повијест љубави и мржње, и бољих и лошијих односа, али нипошто не прно-бијела, него сива.

— Ради се о значајном дјелу нужном за схваћање како су Срби из Хрватске реагирали на изазове времена, али и за његов цјелокупан контекст – рекао је ГолдSTEIN, честитавши, како је рекао, Вишњићу на списатељском таленту.

Новинар и истраживач из Архива Срба у Хрватској Тихомир Понош истакнуо је да Вишњићево дјело доноси битну новину у домаћој хисториографији, јер уводи поглед – одоздо, поглед обичних људи с Кордуна, Баније, Славоније и Лике. Подсјетио је да је у Хрватској српска војска дочекана с одушевљењем, али и одмах искориштена да гуши социјалне побуне против властелина које су ницале по том дјелу Краљевине. Истовремено, дакле, постају ослободитељи, али и батинаши. Аутор је најавио да је у припреми и други дио 'Двадесетих' у којем ће се бавити раздобљем до 1929. године.

■ Г. Борковић

Освећен Св. Нектарије

За шест година, у Јагодњаку, у порти Светог Николе из 1725., поникао је нови храм

На Светлу недељу 22. априла, шест година откад су 2017. освећени темељи цркве, Епископ осјечко-пољски и барањски Херувим служио је Свету архијерејску Литургију у новом храму Светог Нектарија Егинског у барањском селу Јагодњак. Подсетимо, за непуних шест година, у Јагодњаку у порти цркве Светог Николе из 1725. године, поникао је нови храм. Поникао је снажном вером и трудом, а пре свих јагодњачког свештеника Слободана Мајкића.

У темељима новог храма похрањено је преко тридесет светиња међу којима су и оне из Свете земље, са Косова и Мето-

Нова црква у Јагодњаку

хије. Свештеник Мајкић, који у Јагодњаку служи преко двадесет година, уз то што обнавља сакралне објекте притом гради и нове. Својевремено су се сви чудили када је одлучио да поред постојеће цркве старе скоро тристо година, гради још један храм, али уз помоћ верника храм је никао у само седам месеци. Када је изградња Светог Нектарија почела, кренуло се и са изградњом гостопримнице.

■ Зоран Поповић

Барањско благо

Током ревије приказано је богатство барањских ношњи

ПРОШЛЕ недјеље, у беломанастирском Српском културном центру (СРЦ) одржана је ревија барањских народних ношњи под називом 'Златном нити извезена'. Ревиију је организовао скуд 'Јован Лазић' под водством председнице др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ, а на њој су – уз домаћина – учествовала још три друштва: Хрватско културно-умјетничко друштво Бели Манастир, беломанастирска Мађарска културна удруга 'Пелмоноштор' и Ромски ресурсни центар из Дарде.

Ревиија је организирана са жељом да се покаже велика разноликост и љепота барањских народних ношњи те да се скрене пажња јавности на значај и потребу њиховог очувања. Дио приказаних ношњи власништво су колекционара ЈОВАНА ВИЛИЋА из Болмана и колекционарке ЈЕЛЕ БОКШИЋ НИКОЛИЋ из Гајића, а дио из фондуса споменутих друштава. Председница скуд-а СВЕТЛАНА ПЕШИЋ истакнула је да међу творевинама традиционалне културе сваког народа, по улози коју имају у свакодневном животу и значају за етнички идентитет, народним ношњама припада истакнуто мјесто.

— У мешовитим срединама, према начину одевања, препознавало се којој верској и етничкој заједници појединац припада. Одећом се, заједно са накитом, од најранијих времена исказивао и друштвени статус појединца, његове породице, али и шире заједнице. Постојала је разлика у одевању у свакодневним и празничким приликама. Свака животна фаза, сваки догађај и значајна промена у животу, од детињства, преко одрастања, доба зарука и удаје, материнства, зреле доби и удовиштва, све се то може прочитати у одећи предвиђеној и прописаној за одређене прилике – рекла је Пешић.

Током ревије приказано је неvjероватно богатство барањских хрватских (шокачких) и српских (рацких) ношњи и у нешто мањој мјери мађарских и ромских, какво у Барањи вјероватно никад није виђено на једном мјесту. У самој ревији учествовало је 25 'манекенки' и 'манекена', чланова споменутих друштава, па групно сликање у великој дворани СРЦ-а није било могуће. Стога су сви изашли на оближњи плато испред беломана-

Судионици ревије

стирске 'Љепотице', гдје су начињене миленијске фотографије, а потом је гајдаш Голубов засвирао шокачко коло, коме су се прикључили сви – Хрвати, Срби, Мађари и Роми.

■ Јован Недић

Јубилеј у Дарди

ВЕЋЕ српске националне мањине (ВСНМ) Општине Дарда одржало је свечаност поводом 20 година деловања. Пригодној свечаности присуствовали су чланови који су допринели да Веће остане кичма српске заједнице на подручју Општине Дарда. Присутне је поздравио РАДОМИР ЧВАРКОВИЋ, председник Већа, који је говорио о почецима рада, значају, активностима и предстојећим мањин-

Додјела плакета поводом 20. годишњице рада

ским изборима. Присутнима се обратио и ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ, председник ЗВО, који је члановима упутио честитку на досадашњем раду, и пожелео им пуно успеха у будућем. Чварковић је рекао да су први избори за Већа националних мањина одржани 2003. године и у досадашњем раду, у пет савета, укупно је учествовало 26 одборника. Поводом 20 година од оснивања, Веће је за чланство досадашњим одборницима доделило плакете као и захвалнице институцијама, друштвима и заслужним појединцима за допринос те подршку и помоћ у раду.

■ Зоран Поповић

Stogodnjak (683)

28. 4. – 5. 5. 1923: причу povremenog dopisnika iz Hamburga donose zagrebačke novine pod naslovom 'Savremena Njemačka'. Novinar to čini kroz osvrt na komičnu kazališnu predstavu o njemačkim povijesnim ličnostima – od državnika i političara Otta von Bismarka, preko socijaliste Augusta Bebela, pa sve do pruskog kralja i njemačkog cara Vilima Drugoga. Kakvo je, dakle, raspoloženje prosječnog njemačkog puka prema njima? 'Poslije sličice o Bismarku frenetičan aplauz. Čas zatim komičar priča priču o Franji Josipu. Publika ustaje sa sjedala i silno aplaudira. Sada čekam neće li se taj komičar pojaviti i s maskom Vilima Drugog i što će se tada dogoditi. Ali to je izostalo. Savremena Njemačka prezire Vilima, ona se s njima obračunala. Preziru ga i monarhisti jer je kukavica, jer je ostavio vojsku i Njemačku i pobjegao u inostranstvo da spasi – sebe! On, koji je od milijuna svojih vojnika tražio da izdrže do posljednjeg daha i koji je stotine hiljada ljudi potjerao u smrt... I nehotice mi tada dolazi pred oči onaj naš junak – Kralj, starac Petar, koji u najkobnije vrijeme, kad su njemačke horde gotovo pregazile Srbiju, nije ostavljao vojsku ni državu, nego je zašao u rov k svojim vojnicima, uzeo pušku u ruke i borio se ustrajno uz njih, do konca borbe, do pobjede! Kako je velik naš Petar Karadorđević prema onom kukavnom Vilimu. Eto, sve to razjašnjava interesantnu pojavu da Njemačka danas ne rješava svoj socijalni nego nacionalni problem, da se razvija silna, zdrava, fanatično nacionalna – osvetnička Njemačka...' piše uz ostalo novinar.

* tri teške nevolje sustigle su Petra Krstića iz Zagreba: ostao je bez posla, bez stana i uz to mu još prijeti da bude prognan iz Zagreba. Zašto? Krstić to objašnjava u pismu novinama: 'U Ilici 162 imadem malu prostoriju u kojoj vodim iskuhavaonu za siromašni svijet i od toga uzdržavam sebe i svoju porodicu. Moj kućevlasičnik je najprije preko stanarinskog ureda, pa preko povjerenstva za izgon stranaca i na kraju preko redarstva pokušao da me istjera. Kad mu to nije uspjelo obratio se sudu i povjerenstvo koje je bilo sastavljeno od dvojice, umjesto od četvorice članova, donijelo je odluku da se otkaz uvažuje. Moj odvjetnik dr. Farkaš zakašnjo je s utokom za jedan dan i odluka je postala pravomoćna... Stavio sam utok na banski stol, ali taj deložaciju ne može odgoditi, pa ako banski stol za mene stvar i riješi povoljno, ja ću ipak biti na ulici, pa onda i protjeran. Između odluke stanarinskog ureda i socijalne skrbi, te odluke suda, postoji protuslovlje, pa bi već i to bio razlog da se deložacija odgodi... Apeliram stoga na kompetentne faktore da mi pomognu i spriječe ovu moju propast koja me tjera u očaj...' zapomaže Krstić.

* u dijelovima Bosne već četiri mjeseca nije pala kiša, pa suša prijeti da uništi sve što je u zemlji. Bosanski listovi pišu da je 'zemlja do te mjere stvrdnula da se uopće ne može orati i zasijati. Ako kiša ne padne do katastrofe nas dijele samo dani...'

■ Đorđe Ličina

Izbori bez birača

Albanski gradonačelnici na sjeveru Kosova na posao će ići pod policijskom zaštitom. Od 50 tisuća birača za njih je glasalo njih 1500. Srbi, 95 posto birača, izbore su bojkotirali. Nešto slično događalo se u vrijeme Miloševića, kad je u Đakovici s 95 posto Albanaca na vlasti bio Srbin

Novi gradonačelnici sjevernokosovskih općina Leposavić, Sjeverna Mitrovica, Zubin Potok i Zvečan na svoje će funkcije zasjesti pod zaštitom kosovske policije. Četvorici gradonačelnika, koji su izabrani kao kandidati albanskih stranaka Samoopredjeljenje i Demokratske partije Kosova (DPK), policijsku zaštitu kod preuzimanja dužnosti zajamčio je kosovski ministar unutarnjih poslova XHELAL SVEČLA odmah nakon što je objavljeno da su pobijedili na izborima u općinama s većinskim srpskim stanovništvom. Na tim je izborima od skoro 50 tisuća birača glasalo tek njih oko 1500. Srbi koji čine preko 95 posto stanovništva i biračkog tijela izbore su listom bojkotirali, pa su gradonačelnici izabrani glasovima albanskog, uvjerljivo manjinskog, biračkog tijela. Kosovska policija procjenjuje da će im zbog toga morati biti pri ruci već prvoga dana kad krenu na svoja radna mjesta.

Na Kosovu se procesi desetljećima vrte u krug. Dok je MILOŠEVIĆEV režim vladao Srbijom, pa i Kosovom koje je bilo njezin sastavni dio, primjerice u Đakovici s 95-postotnim albanskim stanovništvom gradonačelnik je bio Srbin. Miloševiću 'političku pamet' da silom nameće vlast Kosovu i njegovim općinama kosovski su Albanci na sve načine, uključujući i oružani, osporavali i negirali. Na koncu su dobili većinsku podršku međunarodne zajednice i NATO-a, koji je u ime demokracije oružanom silom s Kosova protjerao Miloševićev režim.

Uoči izbora na sjeveru Kosova, gradonačelnik južnokosovske općine Štrpce s većinskim srpskim stanovništvom DALIBOR JEVTIĆ podsjetio je KURTIJEVU vladu, koja je unatoč

srpskom bojkotu odlučila izbore realizirati, ali i predstavnike zemalja Kvinte (SAD, Velika Britanija, Njemačka, Francuska i Italija) koji su je u toj namjeri podržali, na činjenicu da su NATO-ovu intervenciju pravdali tvrdnjom da su oružanom silom morali dokinuti Miloševićev državni teror na Kosovu i njegovo nasilno nametanje vlasti većinskom albanskom stanovništvu. Danas je na Kosovu nemoguće da itko u općinama s većinskim albanskim stanovništvom mimo većinske volje birača na vlast dovede bilo kojeg Srbina, ali je, eto, moguće u općinama s većinskim srpskim stanovništvom proglasiti legalnim i legitimnim izbore koje bojkotira preko 95 posto srpskih birača i na vlast dovesti gradonačelnike koji jedino uz pomoć policije i državne prisile mogu obavljati svoje dužnosti. Kao nekad Miloševićevi gradonačelnici na Kosovu, ali sada pod zaštitom najmoćnije svjetske politike i vojne alijanse.

Istoga dana dok su se na sjeveru Kosova održavali izbori koji to nisu, posebni izaslanik Europske unije za dijalog Beograda i Prištine MIROSLAV LAJČAK u Beču je na panel raspravi u Međunarodnom institutu za mir, između ostalog, rekao sljedeće: 'Imamo put ka normalizaciji. Ali ovaj put je miniran i moramo izbegavati da zgazimo na bilo koju od tih mina. Jer to bi moglo da dovede do eksplozije celog procesa.' Lajčak je naglasio i da je 'situacija na Kosovu pod tenzijama i veoma je malo međusobno poverenje' i dodao da je 'Kosovo 2022. u više navrata bilo veoma blizu opasnoj eskalaciji. Odluka Srba o napuštanju kosovskih

institucija je u novembru stvorila na severu ozbiljan vakuum, koji i dalje postoji. Kada su barikade u decembru postavljene, bili smo veoma, veoma blizu nasilju i krvoprolitu'. Kriza je primirena zahvaljujući angažiranju EU-a, SAD-a, EULEX-a i KFOR-a, tvrdi Lajčak, a vjeruje i da su Ohridskim sporazumom kojim su Beograd i Priština prihvatili europski plan o normalizaciji međusobnih odnosa stvoreni uvjeti da se taj proces dovede do kraja.

Kad su Srbi na sjeveru Kosova, kako kaže Lajčak, stvarali vakuum napuštajući sve općinske i državne institucije, najavili su da će se u njih vratiti tek nakon što kosovske vlasti omoguće formiranje Zajednice srpskih općina na što su se obvezale prije desetak godina potpisivanjem Briselskog sporazuma i kad povuku specijalne policijske postrojbe koje su nagomilale u sjevernokosovskim općinama s većinskim srpskim stanovništvom. Dok se ne ispune ti zahtjevi, velika većina srpskih političkih predstavnika odmah je najavila i da će bojkotirati izbore koje je Kurtijeva vlada raspisala kako bi formirala vlast na sjeveru Kosova. To se i dogodilo. Bojkot izbora bio je totalan, srpske birače na njima se tražilo lupom, a i albanskih birača je bilo za četvrtinu manje nego na prethodnim. Lokalnim izborima nije popunjen vakuum o kojem govori Lajčak i Kurtijeva vlada privremeno će ga u Miloševićevom stilu zakrpati uz pomoć policije.

Lajčak se odmah požurio objaviti da će se na dnevnom redu novog kruga pregovora ALEKSANDRA VUČIĆA i Albina Kurtija, koji je EU zakazala za 2. svibnja, naći i prijedlog statuta Zajednice srpskih općine (ZSO). No kad je euroministar vanjskih poslova JOSEF BORRELL u veljači na Ohridu objavio da su Vučić i Kurti prihvatili europski plan, formiranje ZSO-a nametnulo se kao prethodni uvjet za realizaciju svih ostalih točaka sporazuma, ako ni zbog čega drugoga onda zato što je već bilo definirano desetak godina starim Briselkim sporazumom. Američki posrednici u pregovorima Beograda i Prištine najglasnije su tvrdili da je ZSO uvjet koji Priština mora ispuniti kako bi se Srbima na Kosovu definiralo i osiguralo pravo na političku, teritorijalnu i kulturnu autonomiju, odnosno stvorili uvjeti za njihov opstanak i budućnost na Kosovu, ali i propisala razina i načini njihove institucionalne povezanosti sa Srbijom.

Odluka Kvinte da prije nego što je i prijedlog statuta ZSO-a stavljen na pregovarački stol podrži održavanje izbora u četiri sjevernokosovske općine, kosovskim je Srbima i Srbiji bio znak da se i priča s Ohridskim sporazumom počela odvijati isto kao što se odvijala s Briselskim sporazumom: osnivanje ZSO-a ključni je dio oba sporazuma, njegov *conditio sine qua non*, ali sve drugo je preče i prije će se silom ili milom realizirati, a kosovski

Srbi i Srbija čekat će formiranje ZSO-a dok na vrbi rodi grožđe. Dojam da će osnivanje ZSO-a i druge obaveze kosovskih vlasti i ovaj put ostati mrtvo slovo Briselskog i Ohridskog sporazuma dodatno je osnažilo ubrzano slanje u proceduru prihvatanja zahtjeva Kosova za članstvo u Vijeću Europe, kao prve europske države koja prethodno nije morala postati članicom Ujedinjenih naroda.

Umjesto izbjegavanja već postojećih mina o kojima Lajčak govori, izborima kojih zapravo nije bilo i poprijekim guranjem Kosova u članstvo Vijeća Europe europski pokrovitelji kosovske države dodali su nove. Pitanje je samo tko će ih i kad aktivirati. Mnogi već sada tipuju na kosovske Srbe i Vučićevu Srbiju. Europarlamentarka VIOLA VON CRAMON požurila se optužiti Vučićevu vlast i kosovsku Srpsku listu da su utjerivanjem straha u kosti srpskim biračima na sjeveru Kosova minirali navodno demokratske izbore koje je pod policijskom paskom na improviziranim kontejnerskim izbornim mjestima organizirala Kurtijeva vlada. Od svih odgovora koje je von Cramon dobila iz Srbije i s Kosova najzanimljiviji je odgovor ALEKSANDRA JABLANOVIĆA, predsjednika Partije kosovskih Srba, koji je netom prije izbora povukao svoju kandidaturu za gradonačelnika Leposavića zbog toga što 'ne postoje adekvatni uslovi za njihovo održavanje. Samom činjenicom da će biti sprovedeni uz učešće nekoliko stotina ljudi naoružanih dugim cevima, da će se održati u krugu policijskih stanica, to se događalo samo u Ugandi i Avganistanu. To bi našu pobjedu okrnjilo'. Odgovarajući von Cramon, Jablanović je napisao: 'Izjava Viole fon Cramon o zastrašivanju Srba na severu Kosova predstavlja uvredu za Partiju kosovskih Srba i mene lično. Mi očigledno nismo ljudi sa kojima je fon Cramon navikla da sarađuje i da im naređuje. Ucene i pretnje kod nas ne prolaze, a iz Beograda ih nije ni bilo. Prozivajući nas da smo iz straha i pretnji odustali od učešća na izborima, govori da nas vi ne poznajete dovoljno dobro i da je sve što ste izjavili rezultat potpuno pogrešne slike koju imate o Srbima i njihovoj hrabrosti.' Poručivši joj da će se morati navići na novu realnost na Kosovu, Jablanović ju je pozvao da posjeti sjever i Leposavić: 'Pozivam vas da dođete na sever, upoznate nas i vidite da li smo mi ljudi kojima može da se preti ili je sve rezultat vaše neinformisanosti i želje da se za fijasko izbornog procesa okrivite neko drugi, kako biste zaštitili vašeg mezinca Aljbina Kurtija.'

Povlačeći kandidaturu tri dana prije izbora, Jablanović je pak kosovskom premijeru poželio uspjeh na izborima: 'Nadam se da će... uspeti da odnese pobjedu na severu, pa neka se on bavi severom. Želeo je toliko sever, a šta će sa njim da radi – neka o tome dobro razmisli.'

Kosovske vlasti postavljaju
kontejner za glasanje na
sjeveru Kosova (Foto:
Stringer/Reuters/PIXSELL)

Procesuiranje Fabrike

Slučaj francuskog izdavača kojega su po dolasku u London priveli pripadnici britanske antiterorističke jedinice i ispitivali o stavovima o mirovinskoj reformi u Francuskoj i Macronu te tražili da nabroji ime-
na ‘protuvladinih’ autora u katalogu izdavačke kuće koju zastupa, ozbiljan je korak dalje u provođenju logike političke cenzure i represije disidentskog mišljenja

UVEČERNJIM satima 18. travnja, na platformi željezničkog kolodvora St Pancras u Londonu, dvoje britanskih policajaca u civilu zaustavili su ženu i muškarca koji su netom doputovali iz Pariza. Žena je STELLA MAGLIANI-BELKACEM, urednica u pariškoj izdavačkoj kući La Fabrique, specijaliziranoj za ljevičarsku publicistiku. Muškarac je njezin 28-godišnji kolega, zadužen za upravljanje autorskim pravima u inozemstvu. Zvat ćemo ga samo ERNEST, bez navođenja prezimena, iako je ono već objavljeno u britanskim medijima. To nas je zamolila Magliani-Belkacem, uz obrazloženje da je tako bolje za njegovu sigurnost.

Dvojac je u London došao poslom, na sajam knjiga. Tamo je Ernest, koji uz autore La Fa-

briquea zastupa i francuskog pisca znanstvene fantastike ALAINA DAMASIJA, imao 30-ak dogovorenih sastanaka. Trebali su boraviti u stanu SEBASTIANA BUDGENA, urednika u tamošnjoj, također ljevičarskoj izdavačkoj kući Verso Books.

Čim su stupili na britansko tlo, policajci su im prišli i predstavili se kao pripadnici antiterorističke jedinice, a zatim im pokazali dokument odjeljka 7. Zakona o terorizmu

Éric Hazan, osnivač La Fabrique éditions (Foto: Memento! films)

Val protesta protiv mirovinske reforme u Francuskoj usmjerio je pažnju vlasti na radikalno lijeve krugove (Foto: Morissard Aurelien/ABACA)

2000. Rekli su im da prema tom zakonu Ernesta ‘imaju pravo ispitivati o protestima u Francuskoj’, ispričala je Magliani-Belkacem.

Od Ernesta su zatražili i da im kaže šifre svoga mobitela i laptopa, a kada je on to odbio, konfiscirali su te predmete i priveli ga u policijsku stanicu. Tamo su ga ispitivali te sutradan pustili uz jamčevinu.

U zajedničkom priopćenju koje su kasnije objavili La Fabrique i Verso, navodi se da su u stanici Ernesta ispitivali o ‘njegovim stavovima o mirovinskoj reformi u Francuskoj, o francuskoj vladi, predsjedniku EMMANUE-

LU MACRONU, Covid-krizi itd.’ ‘Još ozbiljnije’, napisali su, od Ernesta su ‘tražili da nabroji imena ‘protuvladinih’ autora u katalogu izdavačke kuće La Fabrique’.

Njegov britanski odvjetnik RICHARD PARRY rekao je Le Mondeu da su problemi počeli još na pariškom kolodvoru Gare du Nord, gdje su ga pogranični policajci također presreli i ispitivali, zbog čega je propustio jedan vlak. Parry stoga smatra izvjesnim da su francuske vlasti od svojih britanskih kolega zatražile da im pomognu dočepati se podataka o radikalno lijevim krugovima s kojima je izdavač u kontaktu, piše Le Monde. ‘Postavlja se pitanje o ulozi francuske države i o tome je li britanska policija angažirana da za nju obavi prljavi posao’, rekao je odvjetnik francuskom dnevniku.

U francuskoj i britanskoj izdavačkoj kući tvrde da ‘iako pušten iz zatvora, Ernest nije izvan opasnosti; telefon i kompjutor su mu oduzeti i nalaze se u rukama britanske policije, koja će izvaditi sve podatke kako bi ih analizirala i iskoristila. Još ozbiljnije, naš kolega za četiri tjedna mora se pojaviti u Londonu gdje će ga ispitivati antiteroristička jedinica’.

U pismu se dalje navodi da, ‘uz skandaloznu situaciju o protuterorističkoj istrazi o političkim i filozofskim stavovima i perspektivama privedenih osoba, nijedno od tih pitanja ne bi trebalo biti relevantno britanskoj policiji. Štoviše, ispitivati predstavnika izdavačke kuće, u kontekstu protuterorizma, o stavovima njezinih autora, znači korak dalje u provođenju logike političke cenzure i represije disidentskog mišljenja. S obzirom na autoritarnu eskalaciju francuske vlade s kojom se suočavaju društveni pokreti, ovaj element zastrašuje.’

‘Ovaj slučaj predstavlja presedan za svakoga tko se bavi intelektualnim radom i čiji posao može biti predstavljen kao nezgodan onima na poziciji moći. Ako bilo koji telefon i kompjutor na kojima su pohranjeni povjerljivi rukopisi, novinarski ili sociološki izvori mogu biti ukradeni, ako ih inozemna policija s drakonskim ovlastima može u potpunosti analizirati i dešifrirati, tada su sloboda medija, akademske zajednice, izražavanja i prava na zaštitu osobnih podataka vrlo ozbiljno ugroženi’, zaključuje se u priopćenju.

Izdavačku kuću La Fabrique osnovao je 1998. godine danas 86-godišnji ÉRIC HAZAN, bivši kirurg i liječnik volonter u palestinskom izbjegličkom kampu u Bejrutu 1970-ih godina. Hazan je i prevoditelj i autor knjiga o francuskoj revoluciji, antiimperijalističke studije ‘Chronique de la guerre civile’ (‘Kronika građanskog rata’), ali i ‘pješačkog vodiča kroz Pariz’. Tijekom dva i pol desetljeća postojanja La Fabrique je, među ostalim, objavio djela LOUISA AUGUSTA BLANQUIJA, ROBESPIERREA, WALTERA BENJAMINA, JACQUESA RANCIÈREA, EDWARDA SAIDA, ZYGMUNTA BAUMANA, ALAINA BADIOUA, GIORGIJA AGAMBENA, TARIQA ALIJA, feminističkih autorica CHRISTINE DE PLHY i ZAHRE ALI.

Kako u blogu Versa povodom 20. obljetnice La Fabriquea navode autori, Hazan je već na početku odlučio da će objavljivati samo ‘napadačke’ tekstove, ‘ne one koji samo opisuju postojeći poredak, nego i one koji predlažu načine da se taj poredak podriva’. U skladu s time, La Fabrique je 2007. godine objavio ‘anarho-poetični revolucionarni pamflet’ ‘Nadolazeća pobuna’ Nevidljivog komiteta, anonimne grupe autora koju se povezivalo sa skupinom Tarnačka devetorka, optuženom za sabotaže željezničke infrastrukture 2008. godine. Prilikom pretresa komune u selu Tarnac u kojemu je skupina živjela, pronađen je jedan primjerak ‘Nadolazeće pobune’, pa je i Hazan 2009. pozvan kao svjedok na suđenje koje je trajalo devet godina. Svi optuženi oslobođeni su 2018. zbog nedostatka dokaza. S 80 tisuća prodanih primjeraka ‘Nadolazeća pobuna’ ujedno je i najprodavanije izdanje

Iako se broj pritvaranja na temelju Zakona o terorizmu značajno smanjio, britanske vlasti nisu pristale na njegove izmjene ni nakon lanjske neovisne revizije koja je pokazala da se njegov odjeljak 7. najčešće primjenjuje protiv pripadnika islamske vjeroispovijesti

te izdavačke kuće, a kasnije su objavljene još dvije knjige iste skupine autora.

Hazan, inače Židov, objavio je i knjigu 'Les Blancs, les Juifs et nous' ('Bijelci, Židovi i mi: Prema politici revolucionarne ljubavi') alžirsko-francuske autorice HOURIJE BOUTELDJAË. Knjiga je izazvala polemike u javnosti jer su je s ljevice napadali za antisemitizam, mizoginiju i homofobiju, od čega su je pak branile neke kolege i kolegice, među kojima i nobelovka ANNIE ERNAUX. Optužbe za antisemitizam i razlaz s prijateljem i suradnikom, talijanskim povjesničarom ENZOM TRAVERSOM, izazvalo je i objavljivanje 'Industrije Holokausta' NORMANA FINKELSTEINA, također Židova i kritičara izraelske vlasti.

Iako je u pitanju malen pogon, s desetak izdanja godišnje i samo nekoliko zaposlenih, a najveća tiraža, kako rekosmo, bilo je onih 80 tisuća primjeraka 'Nadolazeće pobune', francuske i britanske sigurnosne službe našle su za shodno La Fabrique tretirati kao sigurnosnu prijetnju. To im je omogućio britanski antiteroristički sustav koji je, kako navode u priopćenju Verso i La Fabrique, 'jedinstven u Evropi kada je u pitanju zakonodavstvo o izvanrednim ovlastima: jedini je koji dozvoljava, bez ikakvih istražnih tragova, sumnjivog ponašanja, službenog postupka pa čak i policijskog naloga, da se

Naslovnica 'Nadolazeće pobune' Nevidljivog komiteta

comité invisible

L'insurrection

qui vient

La fabrique
éditions

uhapse, pritvore i ispituju pojedinci, koji se automatski izlažu progonu čim odbiju surađivati. On također omogućava vrlo permisivan pravni okvir policajcima da uzimaju podatke iz bilo kojeg elektroničkog uređaja i ispituju bilo koju osobu.'

Zakon o terorizmu 2000, odnosno njegov odjeljak 7. na temelju kojega je Ernest priveden, svim regularnim te imigracijskim i carinskim policajcima daje ovlasti da zaustavljaju i na period do devet sati pritvaraju bilo koju osobu u luci ili drugom pograničnom području u cilju određivanja 'doima li se osoba koja ulazi ili izlazi iz Ujedinjenog Kraljevstva kao terorist', objašnjavaju odvjetnici ureda Garden Court Chambers u službenom biltenu Odvjetničke komore Engleske i Walesa.

Zakon eksplicira da službena osoba smije upotrijebiti ovlasti iz odjeljka 7. bez obzira na to ima li ili nema temelja za sumnju da je netko terorist, a ta joj je osoba dužna dati sve informacije koje policajac zatraži. Osobu se smije ispitati, pretresti, fotografirati, uzeti joj otiske prstiju i DNK uzorak, a može ju se kazniti sa do tri mjeseca zatvora ako se usprotivi pretresu ili policijskom ispitivanju.

Prva verzija ovlasti odjeljka 7. donesena je još 1974., u vrijeme sukoba u Sjevernoj Irskoj, a kasnije je dopunjavana još četiri puta. Nijedan od većeg broja pokušaja osporavanja njegove legitimnosti nije uspio dokazati da se njime krši temeljno ljudsko pravo na slobodu unatoč tome što je, kako smatraju spomenuti odvjetnici, taj odjeljak 'nepravedan u svojim temeljima' s obzirom na to da je 'u odsustvu testa razumne sumnje, njegova upotreba praktički uvijek arbitrarna ili diskriminatorna'.

Ti odvjetnici svoje mišljenje o odjeljku 7. Zakona o terorizmu 2000 iznijeli su 2013. godine, nakon što je on upotrijebljen protiv Brazilca DAVIDA MIRANDE, partnera američkog istraživačkog novinara GLENNA GREENWALDA. On je u Guardianu pisao o materijalima o masovnom nadzoru američke Nacionalne sigurnosne agencije (NSA) nakon što ih prikupio zviždač EDWARD SNOWDEN.

Miranda je zaustavljen na londonskom aerodromu Heathrow, gdje je presjeo na putu za Rio de Janeiro iz Berlina. U Berlinu se susreo s dokumentaristicom LAUROM POITRAS, koja je sudjelovala u objavi klasificiranih dokumenata NSA.

Ispitivan je devet sati, koliko maksimalno dozvoljava odjeljak 7, a policija mu je zaplijenila hard disk s 58 tisuća kriptiranih dokumenata na temelju kojih je Greenwald obavljao svoj novinarski rad. Britanske vlasti tvrdile su da će objava tih materijala 'ugroziti sigurnost a moguće i dovesti do ljudskih žrtava'. Drugim riječima, samu objavu Snowdenovih materijala tretirale su kao teroristički čin.

Miranda je 2014. izgubio tužbu u kojoj je tvrdio da je nezakonito priveden na temelju antiterorističkih ovlasti britanske policije. U presudi su suci Visokog suda naveli da su pretres i pritvor bili 'zakoniti, proporcionalni i nisu prekršili Evropsku konvenciju o ljudskim pravima'. No dvije godine kasnije Žalbeni sud odlučio je suprotno; da su upotrebom odjeljka 7. protiv Mirande prekršena njegova temeljna ljudska prava te da je zakon nekompatibilan s novinarskim slobodama.

Unatoč toj presudi, slučaj francuskog izdavača pokazuje da se odjeljak 7. Zakona o terorizmu u Velikoj Britaniji i dalje koristi protiv političkih disidenata, ako treba i u svrhu obavljanja prljavih poslova vlade druge države. Iako se broj slučajeva pritvaranja na temelju njega značajno smanjio – rekordnih 85.557 zaustavljanja zabilježeno je 2010., a lani 2.830 – britanske vlasti nisu pristale na izmjene zakona ni nakon lanjske neovisne revizije koja je pokazala da su samo 18 posto zaustavljenih prema odjeljku 7. bijelci, te da se ta mjera najčešće primjenjuje protiv pripadnika islamske vjeroispovijesti. ■

Američki plan B

U SAD-u je sve izraženiji povratak političkom realizmu. Američkom odlukom blokiran je planirani napad Ukrajine na ruske ciljeve, generali su skeptični prema 'ratu do kraja', a pojedini vanjskopolitički eksperti smatraju da SAD i NATO već sada trebaju formulirati diplomatski plan za prekid vatre u Ukrajini

IZGLEDA da mirovni pregovori o ratu u Ukrajini nisu više tabu tema ni na Zapadu. Prva dva suvisla plana za mirovne pregovore lansirala su dvojica svjetskih diplomata, obojica uoči svojega stotog rođendana, HENRY KISSINGER (rođen 1923.) na Svjetskom ekonomskom forumu u Davosu prošle godine i posljednji jugoslavenski ministar vanjskih poslova BUDIMIR LONČAR (rođen 1924.) u nizu intervjuva domaćem i svjetskom tisku. Kissinger je zagovarao mirovno rješenje kojim bi se vratilo stanje *ante bellum*, dakle prije početka ruske agresije na Ukrajinu, što znači da bi Donbas i Krim ostali kao anektirani dio Ukrajine Rusiji, dok je Lončar zagovarao soluciju da Donbas i Krim ostanu dio Ukrajine, ali s posebnim autonomnim statusom i s međunarodnim nadzorom i garancijama. Nakon toga je jedini smisleni i cjeloviti mirovni plan iznijela Kina, u 14 točaka, od kojih je prva točka priznanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih zemalja, uključujući i Ukrajinu, što bi impliciralo povratak Krima i Donbasa Ukrajini. Ali kineski plan je zaobišao ključnu točku prekida vatre, koja bi morala biti prva točka jednog budućeg mirovnog ugovora ili bar prvi korak u zamrzavanju jednog konflikta koji bi inače mogao trajati unedogled – dok se Rusija potpuno ne iscrpi u resursima za vođenje rata ili Ukrajina u ljudstvu i ratnom materijalu koji joj liferuju NATO i zapadne zemlje, članice Europske unije. No kineski plan je doveo Kinu u napadačku poziciju, kako bi to formulirali nogometni stratezi i taktičari: ni-

jedan drugi svjetski akter, iliti čimbenik, nije formulirao jedan koherentni mirovni plan za rješenje ovog rata, koji prijeti svjetskom miru zbog moguće eskalacije – a simptomi te eskalacije su britanska odluka o slanju streljiva s osiromašenim uranom, tuk-na-utuk ruski odgovor o razmještanju taktičkog nuklearnog naoružanja u Bjelorusiji, pri čemu je od posljedica osiromašenog urana registrirano 80.000 oboljelih, i to samo pripadnika vojnih snaga koje su koristile taj uran, od Bosne i Iraka do Afganistana i Kosova, dok ruske taktičke nuklearne snage znače i potencijalnu uporabu nuklearnih bombi jačine od 50 kilotona – one bačene na Hirošimu i Nagasaki imale su snagu od svega 20 kilotona! Na ovo se nadovezuje ulazak Finske u NATO, tradicionalno neutralne zemlje koja je igrala ulogu države-jastučica između zapadnog i istočnog bloka, a koja dijeli granicu od 1300 kilometara s Rusijom. U njoj su na posljednjim izborima pobijedile stranke desne Nacionalne koalicije i desničarske Finske stranke, koje se nalaze pred jakim pritiskom svojeg članstva da krenu u reviziju granica s Rusijom radi povratka Istočne Karelije koja je nakon Drugog svjetskog rata pripala Rusiji kao dio ratnog plijena antihitlerovske koalicije. U takvoj situaciji promijenjenih snaga na europskoj šahovnici, porasla je na Zapadu militaristička opcija vođenja rata do krajnjeg poraza Rusije – do promjene režima i raspada Ruske Federacije, što i službeni Kijev ističe kao svoj ratni cilj.

No bez obzira na to što je SAD odobrio Kijevu slanje raketnog sustava Patriot, što po-

drazumijeva povećanje radijusa ukrajinske vojske do napada na ciljeve unutar ruske granice, pa i do same Moskve, kako su planirali ukrajinski politički i vojni vrhovi, i Amerika se našla u delikatnoj situaciji u kojoj bi se njena podrška Ukrajini mogla interpretirati kao direktni ulazak u rat, što je sasvim jasno i papi FRANJI, koji je ovaj rat nazvao ‘delegatskim ratom’, u kojem najviše stradaju nevini civili, a koji je, opet po papi, počeo ‘NATO-ovim lajanjem na granici s Rusijom’. Zato je, kako sada otkriva Washington Post na osnovu dokumenata koje je objelodanio američki vojnik JACK TEIXEIRA, američkom odlukom blokiran planirani napad Ukrajine na Rusiju na godišnjicu ruske agresije, plan što ga je izradio ukrajinski general KIRILO BUDANOV i koji je uključivao i masovne napade na ruske ciljeve, od Novorosijska na obali Crnog mora sve do Moskve. Predviđajući moguću rusku reakciju i eskalaciju u totalni rat, američka je uprava stopirala svoje ukrajinske saveznike.

USAMOJ Americi su, osim ove vojne tajne, procurili i drugi detalji koji ukazuju na podjelu između jastrebova, čiji je centar State Department, tj. američko ministarstvo vanjskih poslova, i golubova, čije je sjedište, paradoksalno, Pentagon, tj. ministarstvo obrane. Doista, kako javlja Washington Post, američki su generali skeptični prema ‘ratu do kraja’, kako ga je najavio predsjednik JOE BIDEN, pogotovo zato što međunarodna situacija postaje sve složenija. Bezuvjetna vojna i ekonomska podrška Ukrajini otvara vrata brojnim strateškim rizicima: rat postupno nagrizava vojne potencijale Zapada i iscrpljuje njene vojne rezerve, dok vojna industrija ne uspijeva zadovoljiti ukrajinske potrebe za streljivom i naoružanjem. Ove argumente iznio je u veljači načelnik Glavnog stožera američke vojske MARK MILLEY u Financial Timesu, a tu tvrdnju potvrđuju i novi ‘Pentagon Papers’ koje je otkrio mladi rezervist Teixeira. U koordinatama jednog globalnog scenarija, u kojem Kina preuzima ulogu mirotvorca iako otvoreno simpatizira Rusiju, u kojemu trećina svjetske populacije otvoreno podržava Rusiju, a druga trećina proklamira svoju ‘neutralnost’ bez obzira na to što to značilo, među kojima su važne zemlje BRICS-a, otvara se opasnost od dugotrajnog, iscrpljujućeg rata koji će, ne prekine li se, uzrokovati novu svjetsku recesiju i krizu. Napetosti rastu oko Tajvana, na Bliskom istoku koji ne šalje pozitivne signale Bidenu s postignutim sporazumom između Saudijske Arabije i Irana kojemu je kumovala Kina, povratak ASADA na arapsku scenu, ambivalentnog Egipta i situacija u Libiji i Sudanu, uz jačanje međunarodnog položaja Turske kao medijatora u plasiranju ukrajinskog i ruskog žita na svjetska tržišta. Ekonomske sankcije Rusiji zbog agresije na Ukrajinu nisu donijele očekivane rezultate: sada Zapad kupuje rusku naftu preko trećih zemalja, a cijena nafte krajem ove godine mogla bi opet porasti na sto dolara po barelu, sudeći prema prognozama američkog Goldman Sachs-a. Izvoz ukrajinskog i ruskog žita pokriva potrebu za 12 posto svjetskih kalorija, a Moskva opskrbljuje Afriku s 50 posto umjetnog gnojiva. Rusko-ukrajinski sukob prekinuo je opskrbe lance, generirao inflaciju koja je zahvatila EU, dok ruska ekonomija nije ‘bačena na koljena’, kako su prognozirali lideri EU-a kroz usta predsjednice Europske komisije URSULE VON DER LEYEN.

A sada je i prestižna američka revija za vanjsku politiku, koju izdaje nevladina, ali utjecajna udruga Council on Foreign Relations (Vijeće za vanjske odnose), u svom posljednjem broju lansirala novu, alternativnu američku taktiku prema ukrajinsko-ruskom ratu: SAD i Europa moraju i dalje podržavati suverenitet Ukrajine, ali to ne znači da je moguće ponov-

Kako zaustaviti daljnje krvoproliće u Ukrajini?
(Foto: Stringer/Reuters/
PIXSELL)

no ostvariti kontrolu nad Krimom i Donbassom kao prije 2014. godine. Predsjednik tog Vijeća RICHARD HAASS i CHARLES KUPCHAN, profesor međunarodnih odnosa na Sveučilištu Georgetown, poznatom po tome što se na njemu obrazuje elitni dio američke vanjskopolitičke službe, u zajednički potpisanom tekstu ‘Zapad treba novu strategiju u Ukrajini’ iznose da su Zapad i Ukrajina već postigli svoj cilj, odbijajući pokušaj Rusije da zauzme cijelu Ukrajinu i dovede do promjene režima. Moskva je doživjela strateški poraz i shvatila da je osvajanje Ukrajine nemoguća misija, u prvom redu zbog visokog morala nacije koja se brani od agresije, a zatim i zbog pomoći Zapada. Ali zato sada, u promijenjenim uvjetima, SAD i Europa imaju jake razloge da napuste deklariranu politiku podrške Ukrajini ‘sve dok je to potrebno’, kako je ustvrdio predsjednik Biden.

Rat je došao u fazu kada se opasno polariziraju snage na međunarodnoj sceni. Uz oživljavanje geopolitičke konfrontacije između Zapada i potencijalne rusko-kineske osovine, uključujući i prividnu neutralnost zemalja BRICS-a, svijet se vraća u blokovsku podjelu, gdje se njegove dvije trećine opredjeljuje za nesvrstavanje u ovom sukobu – dvije trećine čovječanstva, uzalud je to zataškavati, živi u državama koje se ne slažu s

Richard Haass (gore).
Charles Kupchan (dolje)

nametnutim sankcijama Rusiji. U ovakvom kontekstu, ni Ukrajina ni njeni podržavatelji u NATO-u ne mogu misliti da je jedinstvo Zapada zacementirano. I na Zapadu se javlja sve žešća kritika na račun ekonomskih restrikcija, povećanih troškova naoružanja, inflacije i moguće recesije, koja će se tek očitovati u punoj snazi sljedeće zime.

Stoga autori analiziraju sve opcije koje su na stolu pred donositeljima političkih opcija. U slučaju, kao što se to i pokazuje, da se ‘plan A’ o pobjedi nad Rusijom ne može ostvariti, u sadašnjoj konstelaciji snaga koja će se samo pogoršati na račun Zapada, SAD i NATO moraju pribjeći ‘planu B’. A to znači da već sada moraju formulirati jedan diplomatski plan za prekid vatre, bez obzira na planirane proljetne ofenzive ukrajinske vojske i na ‘odlučujući preokret’ zahvaljujući eskalaciji oružja kojim Zapad opskrbljuje Ukrajinu. Uz nastavak podrške u oružju, Washington mora započeti konzultacije sa svojim europskim partnerima i s Kijevom za pokretanje diplomatske inicijative koju treba lansirati u toku ove godine. Drugim riječima, radi se o prijedlogu za prekid vatre, po kojem bi i Ukrajina i Rusija povukle svoje jedinice i teško naoružanje s crte bojišnice, tvoreći jednu demilitariziranu zonu koju bi nadgledale plave kacige, dakle Ujedinjene nacije ili pripadnici Organizacije za europsku sigurnost i suradnju. Da bi ovaj prekid vatre bio doista učinkovit, Zapad se, po mišljenju ove dvojice američkih eksperata za međunarodne odnose, mora obratiti drugim utjecajnim akterima, među kojima su Kina i Indija. Sve to, naravno, znači teže pregovore, ali bi to povećalo pritisak na Moskvu. A zatim, pod pretpostavkom da takav prekid vatre uspije, moraju uslijediti razgovori na dva kolosijeka: na jednom pregovori između Rusije i Ukrajine uz pomoć međunarodnih posrednika, a na drugom pregovori između NATO-a i Rusije o strateškom dijalogu o kontroli naoružanja.

Za razliku od ratne alternative – produženog rata bez kraja i ‘beskorisnog masakra’ (kako se svojevremeno papa BENEDIKT XV. izrazio o Prvom svjetskom ratu), ovaj ‘plan B’ imao bi realne šanse da zaustavi daljnje krvoproliće, naravno, uz prihvaćanje nekih realnosti: s jedne strane, jasno je da Ukrajina ne može povratiti sve svoje teritorije, ali može o njima dugoročno pregovarati ili prihvatiti, prešutno, stanje *rebus sic stantibus*; s druge strane, Rusija bi morala prihvatiti takvo stanje uz pretpostavku ublažavanja i na kraju ukidanja ekonomskih sankcija. Umjesto članstva u NATO-u, Ukrajina bi mogla postati članica EU-a, ali bi sve strane u sukobu sklopile jedan ‘sigurnosni pakt’ koji bi trebao onemogućiti

Rat je došao u fazu kada se opasno polariziraju snage na međunarodnoj sceni. Svijet se vraća u blokovsku podjelu, a dvije trećine čovječanstva živi u državama koje se ne slažu s nametnutim sankcijama Rusiji

daljnje pretenzije na teritorije ili na etničku čistoću teritorija.

Ovakav iskorak američkih eksperata za vanjske odnose nije usamljen: nedavno je u Americi, Njemačkoj, Švicarskoj, Italiji i Poljskoj objavljena knjiga jednog drugog američkog eksperta, BENJAMINA ABELOWA, s naslovom ‘Kako je Zapad izazvao rat u Ukrajini’. Abelow u njoj dokazuje da je kriza u Ukrajini bila predvidiva i da se mogla izbjeći samo da su glavni akteri to htjeli. JOHN MEARSHEIMER, opet jedan od vodećih eksperata američke vanjske politike, napisao je da je to ‘neophodna knjiga za razumijevanje pravih uzroka katastrofe u Ukrajini’, nekadašnji podsekretar za obranu SAD-a CHAS FREEMAN pohvalio je uvjerljivost argumenata koje navodi Abelow, dok JACK MATLOCK, bivši američki ambasador u Moskvi, kaže da ovo djelo predstavlja briljantno objašnjenje opasnosti koja je stvorena vojnim angažmanom SAD-a i NATO-a u Ukrajini. Bez sumnje, radi se o analizi koja sumarno potvrđuje ocjenu pape Franje, ali i pokazuje da se u američkoj javnosti ipak dešava povratak političkom realizmu, za razliku od prvotne euforije u podršci eskalaciji rata u Ukrajini. Nisu više dakle samo NOAM CHOMSKY i ‘lijevi radikali’ ti koji kritiziraju američke postupke u ovom ratu, već se jedan dio vanjskopolitičkog establišmenta onoga što je američki predsjednik EISENHOWER nazvao ‘vojno-industrijskim kompleksom’ (kojega se, po njemu, mora plašiti američka politika) okreće diplomatskoj soluciji, mirovnim pregovorima, kao jedinoj alternativni ovom bezumnom sukobu koji Europu i svijet odvlači natrag, u nesretno i tragično dvadeseto stoljeće. ■

Solunsko 'ne granicama, ne nacijama'

U Stavroupoliju, predgrađu na sjeverozapadu Soluna, antifašistički slogani i murali podsjećaju da je ovdje tijekom Drugog svjetskog rata bio logor za Židove i antifašiste. Prije dvije godine ispred ovdašnje strukovne škole grupa desničara napala je palicama, kamenjem i molotovljevim koktelima učenike koji su organizirali antifašistički skup

NITKO se više ne može natiskati u autobus koji s aerodroma Makedonija vozi prema Solunu, pa vozač zaključuje da je vrijeme da krene. Prije nego što upali makinu pozdravlja ženu bujne crvene kose, koja u tigrastim hlačama i ispranoj jeans jakni ostaje pušiti na peronu.

Spori ritam vožnje i zastajanje na svakoj autobusnoj stanici na putu prema gradu omugućuju nam da između glava putnika kroz prozor hvatamo čitke komadiće krajolika. U nekim su poljima masline zasađene u velikim razmacima, onako kako se sadilo davnije, pa su i stabla u njima starija. Na jakome sun-

cu grane im srebrno bljeskaju, čini se kao da izvana prema autobusu škljocaju fotoaparati.

Istočno od Soluna poznata je maslinarska regija, poluotok Halkidiki. Oko šezdeset tisuća poljoprivrednika ondje se bavi maslinarstvom, a nedavno objavljeno istraživanje sa solunskog Sveučilišta Aristotel upozorava da bi klimatske promjene mogle ugroziti uzgoj maslina u toj regiji. Porast temperatura i smanjenje padalina nagovještavaju nepovoljnu budućnost – nenavodnjavani maslinici na Halkidikiju ubrzo bi mogli postati stvar prošlosti. Plodovi ovdašnjih maslina izgledom podsjećaju na zelene bajame, a slično i

Prizori uz lučku šetnicu

mirišu. Kupujemo paketić u prvom dućanu po izlasku iz autobusa, pa jedemo u parku na klupi na suncu. Velike, mesnate i hrskave, masline u ustima ostavljaju blagi okus papra. S druge strane parka na klupi sjede tri babe, a pred njima stamenog stava muškarac s kojim nešto ljudikaju. Čitavo vrijeme dok pričaju babe ispred lica drže komade kartona kojima se štite od sunca.

Iz centra se uspinjemo prema Stavroupoliju, predgrađu na sjeverozapadu grada. Antifašistički slogani i murali na zidovima podsjećaju da je ovdje tijekom Drugog svjetskog rata bio koncentracijski logor u kojem su Židovi i antifašisti ubijani ili iz njega slani u druge logore. U Solunu je prije Drugog svjetskog rata stoljećima živjela velika židovska zajednica. Ovamo su se masovno doselili iz Španjolske, iz koje su izgnani dekretom iz Alhambre 1492. godine. Kako je mnogim Židovima postao novi dom, Solun je dobio nadimak 'la madre de Israel' (majka Izraela) i Jeruzalem Balkana. Na spomeniku kojim se odaje počast antifašističkim borcima i borkinjama, jednom je partizanu podno dupeta netko nacrtao malu petokraku i uz nju dobitnu kombinaciju brojeva 1312. Zadnjih su godina u ovome kvartu učestali sukobi desničara i ljevičarskih organizacija i aktivista. Da fašistima nije mjesto u školama i da se unatoč sudskim procesima protiv članova Zlatne zore neonacisti i dalje okupljaju pod zaštitom političara i policije, više su puta na prosvjedima ponavljali srednjoškolci i studenti. Prije dvije je godine ispred strukovne škole u Stavroupoliju grupa desničara palicama, kamenjem i molotovljevim koktelima napala

učenike koji su u školi organizirali antifašistički skup.

Trenutno su učenici na raspustu pa je školsko igralište prazno, tek se jedna mačka lagano prešetava po bijeloj liniji ispod koša. Mirno je u čitavom kvartu, s balkona koji krasi zgrade na ulice dopiru klackanje pribora od ručka i glasovi voditelja televizijskih emisija. Noge smo naumili dobro protegnuti pa hodamo dalje prema stadionu Kaftanzoglio, na kojem domaće utakmice igra nogometni klub Iraklis. Klub je osnovan 1908. godine, a trenutno je drugoligaš.

'Ne granicama, ne nacijama, stop deportacijama', poruka je na zidu koji vodi direktno do ulaza na stadion, a slične su parole ispisane svuda uokolo, uz tegove 'Autonomni Gate 10', što je naziv ultrasa Iraklisa. Grupa je to sastavljena uglavnom od navijača lijevog političkog spektra, a naročito je u tom kontekstu zanimljiv njihov agitacijski rad za glasanje protiv prihvaćanja plana štednje EU-a na referendumu 2015. godine. Podrška organiziranih nogometnih navijača općenito je bila važna na tom referendumu – navijači različitih klubova diljem zemlje pozivali su građane da na njemu zaokruže 'ne' – transparentima i skandiranjem na stadionima, medijskim istupima i kampanjama. Priopćenja koje je tada objavljivao Autonomni Gate 10 bila su politički najeksplicitnijeg i najšireg zamaha. Iako su priznali da među članovima kluba postoje nesuglasice oko vizija željene budućnosti, pozivalo se na ujedinjeno odbacivanje svega sadržanog u glasanju 'za': nepravde prema siromašnima, zatvaranja zbog dugova, migracija zbog nezaposlenosti. Istodobno su, kako pišu THEODOROS A. SPYROS i YIANNIS BALABANIDIS u radu 'Nogomet, politika i kriza u Grčkoj', dovodili u pitanje čitav sustav vlasti u zemlji, ogradajući se od političkih stranaka i razlažući kako 'glasanjem 'protiv' ljudi čine skok naprijed i razbijaju strah od vlade'.

Blizu nogometnog stadiona nalaze se i drugi sportski tereni Iraklisa. U dvorištu unutar kompleksa uz bistu JERZYJA IWANOW-SZAJNOWICZA procvjetala je trešnja. Poznati poljsko-grčki antifašist, plivač i član Iraklisa bio je 1934. prvak Grčke na sto metara slobodno, a 1943. strijeljan je na stratištu Kaisariani. Na klupi nedaleko od njegove biste upoznajemo MINASA, dugogodišnjeg navijača kluba, inače i pasioniranog vrtlara.

— Najviše pratim žensku košarku, često idem na utakmice. Autonomni Gate 10 jako podržava tu sekciju. Naše su košarkašice bile i prve prvakinje Grčke 1968. godine. Ali nisu titule važne, važno nam je da opstaju druženje i međusobno podržavanje kroz sport – govori Minas.

Savjetuje nam da u daljnjim istraživanjima grada zastanemo i pomirišemo cvijeće, doslovno. Posebno preporučuje zumbule kojih je najviše po dvorištima i javnim nasadima blizu centra grada i lučke šetnice. Ljubičasta im zvonca mirišu toliko slatko da (rubno) izazivaju mučninu. Skrušeno priznajemo Minasu da im miris ipak preferiramo iz daljine, malo razvodnjen u zraku.

Tragom procvjetalih zumbula spuštamo se do solunske luke, jedne od najvećih na istočnom Mediteranu. Na putokazima za pojedine lokacije u luci uz udaljenost u metrima i prosječno vrijeme za koje se može pješčki prijeći, istaknut je i broj kalorija koje će pješaci potrošiti ako se odluče na takav pothvat. Grčka vlada je 2017. godine u sklopu kriznih rasprodaja prodala i većinski udio u luci – 67 posto prodano je za 232 milijuna eura konzorciju grčkih, francuskih, njemačkih i kineskih investitora. Koncesija traje do 2051., a posljednjih godina lučka uprava najavljuje da je poslovni plan da se od industrijskog gospodarstva što više pomaknu prema uslužnom poslovanju. Mnoge su tvornice

stavile ključ u bravu tražeći jeftiniju radnu snagu i povoljnije poreze. Ranije je ovdje bio golemi industrijski kompleks, 1960-ih su osnovane rafinerija nafte, čeličana i petrokemija, od kojih danas na horizontu strše zahrđali kosturi.

Unatoč stalnim napetostima između grčke i turske političke elite, solunska luka povezana je s Izmirom novom trajektnom linijom od oktobra lanske godine. Linija vozi tri puta tjedno, a vožnja traje 13 sati. Mir na Egejskom moru samim svojim bivanjem zagovaraju i ribari, koji transcendentalnu meditaciju prakticiraju žešće nego DAVID LYNCH. Prođete šetnicu uzduž i poprijeko, a oni u istoj pozi sjede i čekaju na ulov koji će pri kraju dana položiti u kašete montirane na stražnjim kotačima bicikala.

Na štandovima uz šetnicu prodaju se kuhani kukuruz i slatkiši raznih vrsta. Zastaje mo na štandu uokvirenom vrećicama šećerne vune u duginim bojama, koji vodi prodavačica IRIS. Kaže nam da su ranije imali aparat za šećernu vunu, ali sada je prodaju na gotovo, u plastičnim pakiranjima. Primjećujemo da u tome Solun nije izuzetak, sve je češća takva praksa kada je u pitanju gastronomska ponuda šećerne vune u gradovima.

A lijepo je bilo zastajati uz štandove i promatrati zagrijane metalne posude s malim rupama, montirane na osovini elektromotora. Kako se u njih sipa šećer, koji centrifugalna sila gura kroz rupice pa se kovitla i stvrdnjava u tanke niti koje vješte ruke skupljaju na štapić ili papirnu tubu, sve dok se vreteno ne pretvori u cukreni oblak.

- Ne isplati nam se to više, aparat treba održavati, čistiti, popravljati, nabavljati novi. Kupujemo na veliko ova pakiranja, ispadne jeftinije, a djecu privlači što su u šarenim bojama. Ali prodajemo svega manje nego ranije. Sve češće čujem da roditelji djeci brane šećernu vunu. Govore da je preslatko i loše za zube – objašnjava nam Iris.

Da je loše za zube zabavna je konstatacija jer su stroj za šećernu vunu 1897. godine izumili stomatolog WILLIAM MORRISON i slastičar JOHN C. WHARTON, a prvi je put predstavljen široj publici na Svjetskoj izložbi 1904. kao 'Vilinski konac'. Unaprijeđenu verziju aparata 1921. godine patentirao je i predstavio JOSEPH LASCAUX iz New Orleansa, po zanimanju također stomatolog.

Kraj štanda koji vodi Iris stariji čovjek skida sportsku majicu i ostaje samo u kratkim hlačama, kričavo narančastom dresu. Pali veliki zvučnik koji je ponio sa sobom i s mobitela pušta hit Londonbeata iz 1990. godine 'I've Been Thinking About You'. Par minuta kasnije, svi su prolaznici upoznati s njegovim plesno-akrobatskim trikovima, a turisti ga odmah dolaze pitati da se skupa fotografiraju.

Zadnje zrake sunca upijaju i psi koji kraj lučkog muzeja leže kao zaklani, a u sličnoj im se mrtvačkoj pozi pridružila i jedna žena ko-

Spomenik u Stavroupoliju
u čast antifašističkih
boraca i borkinja

Autonomni Gate 10, što je naziv ultrasa Iraklisa, grupa je sastavljena uglavnom od navijača lijevog političkog spektra, a naročito je zanimljiv njihov agitacijski rad za glasanje protiv prihvatanja plana štednje EU-a na referendumu 2015. godine

joj ne smetaju ni golubovi koji se gegaju oko njene glave kao da čekaju pravi moment da od nje naprave gnijezdo. Svugdje uz luku tragovi su starih željezničkih šina, presijecaju asfalt pa se prekidaju naglo, razbacane tetive kružnice koju nikako da ugledamo u cjelini.

Diljem Grčke ljudi su krajem februara prosvjedovali zbog pogibije 47 ljudi u sudaru putničkog i teretnog vlaka na glavnoj pruzi Atena – Solun. Više od 80 ljudi ozlijeđeno je u nesreći, a neki se putnici još uvijek vode kao nestali. I grčke su željeznice privatizirane 2017. godine, Trainose je tada prodan talijanskom državnom prijevozniku Ferrovie dello Stato za 45 milijuna eura. Od 12 tisuća nekadašnjih radnika i radnica, nakon 'bolnih rezova' koje je zahtijevala EU, za OSE danas radi oko 800 ljudi. Novi su si gazde, među ostalim, osigurali i pravo da do 2024. godine ne plaćaju nikakvu odštetu putnicima u slučajevima nesreće.

Sljedećeg se dana rano izjutra opet spuštamo prema luci, ali od nje ovoga puta skrećemo dalje prema zapadnim periferijama grada. Kada se iz grada izvučemo, oči nam dočekuje delta Vardara, riječni rukavci dojmiljivi čak i pod namrgođenim nebom. Vrste ptica kojima ne znamo i vjerojatno nikada nećemo naučiti imena kruže nacionalnim parkom, nadlijeću solane, voćnjake i rižina polja. Oko nogu nam se izmjenjuju pijesak i šaš, oblutci i šikare, livade i obale. Miriše i močvara i more. Prisjećamo se lekcije o deltama iz geografije iz osnovne škole, toga kako nam je profesor pričao da je HERODOT prvi deltu nazvao deltom, promatrajući kako se Nil ulijeva u Mediteran u trokutastom obliku tog grčkog slova.

Gusta kiša prati nas na povratku u grad, na ulicama gotovo da nema ljudi. Između zgrada se provlačimo do mora, kojim u daljini plovi MSC-ov teretnjak. Kompanija je to osnovana 1970. godine u Napulju. Kapetan GIANLUIGI APONTE kupio je tada svoj prvi brod 'Patriciu', a nakon njega 'Rafaelu', kojom je pokrenuta brodska linija između Mediterana i Somalije. Početkom lanske godine MSC je postao najve-

Nogometni klub Iraklis osnovan je 1908., a trenutno je drugoligaš

Grčka vlada je 2017. u sklopu kriznih rasprodaja prodala i većinski udio u solunskoj luci, i to konzorciju grčkih, francuskih, njemačkih i kineskih investitora. Koncesija traje do 2051., a lučka uprava najavljuje pomak od industrije prema uslužnom poslovanju

ća brodarska kompanija za prijevoz kontejnera na svijetu (također i jedna od najvećih za krstarenja), prestigavši danski Maersk. U martu ove godine dva su puta oborili i rekord najvećeg kontejnerskog broda na svijetu – brodovima naziva 'Tessa' i 'Irina'. Što je to sa ženskim imenima i brodovima, samo more zna!

Od kiše koja je čitav dan padala uvečer se uz šetnicu more čini visoko, a nebo duboko, obrnuto dakle pjesmi LIVIJA MOROSINA. Jedno golo stablo usamljeno se kostriješi uz obalu, pa nam na um pada pjesma ELENE PENGJE objavljena 2016. u zbirci 'Mjere štednje': 'Stabla trešnje u susjedovom dvorištu godinama ne rađaju. Ulaze četiri čovjeka noseći štapove. U susjedovo dvorište dolaze s kišom. Došli su disciplinirati stabla i posjeći ih ako ne cvjetaju. Gledam muškarce kako udaraju o drveće. Gledam kako kiša tuče po muškarcima.' ■

INTERNACIONALA

Pred golemim izazovima

Novi-stari predsjednik Díaz-Canel nastavlja voditi Kubu kroz duboku ekonomsku i opskrbnu krizu izazvanu američkim sankcijama i kolapsom turizma izazvanim pandemijom. Karipski otok iznova se primiče Rusiji

IZNENAĐENJA nisu bila očekivana – i gotovo ih nije bilo. Nedavno izabrani kubanski parlament 19. je travnja na konstituirajućoj sjednici izglasao novo Državno vijeće (vladu) i dao povjerenje predsjedniku MIGUELU DÍAZ-CANELU i potpredsjedniku SALVADORU VALDÉSU za drugi petogodišnji mandat na čelu zemlje. Na Kubi predsjednika države ne biraju izravno građani, nego parlament. Díaz-Canel i Valdés bili su jedini kandidati, a dobili su 459, odnosno 439 od 462 glasa. Potvrđen je i kandidat za premijera, MANUEL MARRERO, kao i predsjednik parlamenta ESTEBAN LAZO. Većina ministara zadržala je funkcije, zamijenjena su četvorica. Najveće iznenađenje zasigurno je promjena na čelu Ministarstva vanjske trgovine i investicija, koje je petnaest godina vodio RODRIGO MALMARCIA. Novi ministar je 86-godišnji RICARDO CABRISAS, glavni pregovarač za pitanja vanjskog duga, koji će zadržati i dosadašnju funkciju vicepremijera. Nakon konstituiranja vlade prvo je istupio stari-novi premijer Marrero, održavši vrlo samokritičan govor. Stezanje američke blokade Kube i posljedice pandemije koronavirusa utjecali su na dostizanje trgovinskih ciljeva, no izrazio je nezadovoljstvo ‘time što zacrtani ciljevi nisu ostvareni’. Istaknuo je kako su proizvodnja više robe, hrane i lijekova najvažnija pitanja dobrobiti stanovništva, a potrebne su i ‘nemilosrdna borba protiv zlouporabe cijena i snaženje autonomije lokalnih uprava’. Marrero je naglasio nuždu obuzdavanja kriminala i korupcije te dodao da vlada mora promovirati razvoj i rast novih (privatnih) ekonomskih aktera i konsolidirati ulogu poduzeća u državnom vlasništvu. Tada je na podij stupio novoizabrani predsjednik Díaz-Canel. Ponovno je iskazao spremnost za dijalog s SAD-om na ravnopravnoj osnovi te iznio prioritete. ‘Moramo se fokusirati na proizvodnju hrane,

učinkovitost investicija, razvoj socijalističkih državnih poduzeća, komplementarnost različitih ekonomskih aktera i borbu protiv inflacije’, poručio je. Inače, novi kubanski parlament izabran je krajem ožujka. Odaziv od gotovo 76 posto bio je najniži još od 1959. i pobjede kubanske revolucije. Prema zakonu Komunističkoj partiji Kube nije dozvoljeno sudjelovati u nominiranju kandidata, ali u stvarnosti većina njih su njeni članovi. Nominiraju ih općinske skupštine, udruženja i masovne organizacije, a odobrava državna izborna komisija. Među nominiranim nije bilo kandidata za koje se smatra da predstavljaju opoziciju vladajućem sistemu.

Díaz-Canelov prvi mandat obilježile su brojne prepreke: predsjedništvo DONALDA TRUMPA u Sjedinjenim Državama i zatezanje američkih sankcija, uključujući ponovno uvrštavanje Kube na popis država-sponzora terorizma, pandemija Covida-19 te kolaps turizma, a time i važnih deviznih prihoda. Propala reorganizacija valutnog sustava s ukidanjem konvertibilnog pesa početkom 2021. godine, usred pandemije, potaknula je inflaciju i ubrzala dolarizaciju zemlje. Svi ti faktori gurnuli su Kubu u duboku ekonomsku i opskrbnu krizu. Privreda je tijekom pandemije pala za 13 posto, a oporavlja se vrlo sporo. Vlada je prošle godine izvijestila o rastu nešto manjem od dva posto. Rašireno nezadovoljstvo kulminiralo je u ljeti 2021. u prosvjedima bez presedana, nakon čega je uslijedio najveći val emigracije u nedavnoj povijesti otoka. Istovremeno je Díaz-Canel tijekom prvog mandata nastavio gurati ekonomske reforme. Prvi puta je Kubancima omogućeno pokretanje malih i srednjih poduzeća sa do sto zaposlenika, dok je trgovina na veliko i malo otvorena stranim investicijama. Također, na referendumu je prihvaćen novi Obiteljski zakon, smatran za jedan od najprogressivnijih na svijetu. Međutim, vlada dosad nije bila u stanju savladati ozbiljnu opskrbnu krizu. Nakon višemjesečnih nestanaka struje koji su posljedica katastrofalnog stanja elektran, nova kriza u opskrbi gorivom posljednjih je tjedana paralizirala javni i privatni prijevoz te dovela do kilometarskih redova na

benzinskim pumpama. Vozači automobila i taksisti ponekad spavaju u vozilima, čekajući cisternu za koju nitko ne zna kada će i hoće li doći. Države s kojima Kuba ima potpisane sporazume o opskrbi benzinom i same se nalaze u kompliciranoj energetskej situaciji te nisu mogle isporučiti ugovoreno, rekao je predsjednik.

Kubanska vlada u novom se mandatu suočava i s kompleksnijim i polariziranim geopolitičkim okruženjem. Novi otpusni program Washingtona uveden početkom godine urednije regulira migracije, dopuštajući ulazak u SAD 30 tisuća migranata iz Kube, Venezuele, Haitija i Nikaragve mješovito, ako ispunjavaju određene uvjete. Rad je nastavio i vizni odjel američke ambasade u Havani, nakon što je godinama bio zatvoren. Međutim, američki državni tajnik ANTONY BLINKEN krajem ožujka poručio je da aktualna administracija ne planira ukloniti Kubu s liste zemalja koje ‘sponzoriraju terorizam’. Díaz-Canel je pak Washington optužio da namjerava destabilizirati Kubu i uništiti kubansku revoluciju.

Nastavak zategnutih odnosa sa SAD-om, kontekst rata u Ukrajini i novo stvaranje blokova za posljedicu imaju ponovno približavanje Kube Rusiji. Karipska nacija, koja više od šest desetljeća trpi pod američkim sankcijama, izrazila je podršku Rusiji i ponovila stav o nužnom diplomatskom rješenju aktualne krize. Prilikom glasanja u UN-u o ruskoj invaziji na Ukrajinu zemlja je bila sudržana. Moskva je za vrijeme pandemije Covida-19 donirala kisik i medicinske potrepštine, a nekoliko dana prije napada na Ukrajinu pristala je do 2027. odgoditi otplatu kubanskog duga Rusiji. Krajem prošle godine Díaz-Canel se u Moskvi susreo s VLADIMIROM PUTINOM, tijekom višednevnog putovanja u sklopu kojeg je posjetio i Kinu, Tursku i Alžir. Prije nekoliko tjedana u Havani je primio prvog tajnika Vijeća sigurnosti Ruske Federacije NIKOLAJA PATRUŠEVA, a tri dana kasnije i direktora ruske naftne kompanije Rosnjeft, Putinovog bliskog suradnika IGORA SEČINA. Sredinom ožujka na bankomate u Havani uvedeni su ruski platni sustav Mir, dok Kubu u provođenju tržišnih reformi savjetuju ruski ekonomisti s Međunarodnog Stolipinovog instituta. Tri dana nakon predsjedničkih izbora na otok je pristigao ruski ministar vanjskih poslova SERGEJ LAVROV. Primili su ga Díaz-Canel i revolucionarni vođa RAÚL CASTRO, a susreo se i sa svojim kubanskim kolegom BRUNOM RODRÍGUEZOM. Lavrov je zahvalio kubanskoj vladi na njenom ‘potpunom razumijevanju’ sukoba u Ukrajini, dok je Rodriguez iskazao odbijanje sankcija protiv Rusije, nazvavši ih ‘tendencijom koja znatno otežava aktualnu situaciju’, a ‘glavnim uzrokom sadašnje situacije’ naveo je proširenje NATO-a. Pozvao je na pronalaženje ‘ozbiljnog, konstruktivnog i realnog diplomatskog rješenja’, koje bi osiguralo međunarodnu i regionalnu sigurnost, mir i stabilnost. Kuba mora biti zainteresirana za završetak rata i rješenje sukoba, jer polarizacija te ratom izazvane visoke cijene energenata i hrane na svjetskom tržištu čine skupljim rješavanje kubanske prehrambene krize. Kubanska se vlada, jasno je, suočava s golemim izazovima.

■ Andreas Knobloch

‘Mi smo kontinuitet’ – plakat s likovima Díaz-Canela i Raúla Castra u Havani (Foto: Alexandre Meneghini/Reuters)

KRATKO I JASNO Rešenje u privremeni- nim organima

Kako vidite situaciju nakon lokalnih izbora na severu Kosova, koje je Srpska lista bojkotirala? Koliko je realno da vlast preuzmu albanske stranke Samoopredeljenje i DPK?

Jedan scenario je da Centralna izborna komisija proglasi izbore nevažećima i da se prekine ova lakrdija. Korak ka rešenju je da se imenuju privremeni organi, pre ili prilikom susreta KURTIJA I VUČIĆA 2. maja u Briselu. To ne bi bilo prvi put jer su i Ujedinjene nacije kada su došle imenovalе privremene organe do novih izbora. Moguće je i da Kurti odluči da uspostavi strukture koje su, ne zaboravimo, legalne – ali nisu moralne i legitimne, jer ti koji su izabrani nisu legitimni predstavnici življa koji ovde živi. Oni ne mogu da zauzmu kabinete gradonačelnika u opštinama, jer će im se suprotstaviti službenici koji tu već rade, ali može da se desi da u dužem vremenskom periodu polako ipak počnu da upravljaju zato što će ljudi zbog egzistencijalnih problema morati da im se obrate.

Jedan od razloga bojkota su i etnički motivisani napadi i nezadovoljstvo delovanjem kosovske policije, nakon povlačenja Srba iz institucija, uključujući hapšenja, pa i pucnjave?

Mnogo bi bolje bilo da je na severu ostala prijašnja policijska struktura. To bi bilo rešenje, ali tačno je i da postoje mnogi ispadi kriminalnih struktura, koje se vrlo agresivno ponašaju i tako izdejtstvuju reakciju nametnutih policijskih struktura. Česti su i incidenti poput upada u kuće, paljenja vrata manastira, oko kojih se ne preduzimaju adekvatne mere. Moramo da budemo pažljivi u proceni. Svaki put kad se nešto desi, Beograd to stavlja na teret policiji ili drugim strukturama na Kosovu. A to nije uvek ispravno, vraća se kao bumerang i dovodi do novog zaoštavanja odnosa Albanaca i Srba. Političari izjavama ponekad prejudiciraju i prouzrokuju sledeće događaje.

Očekujete li povratak Srba u institucije?

Ako se Srpska lista vrati u dosadašnjoj formi, onda će propast da se nastavi. To je začarani krug. Političke strukture u Beogradu preko kriminalnih struktura upravljaju sa Srpskom listom, koja ima razne instrumente pretnji, pritiska i ucena stanovništva. Tako su uspeali da na izborima ostvaruju i više od 90 odsto glasova, kao i apsolutni bojkot. Ako se vrate, to je jednako pogubno kao i da, umesto privremenih organa, imamo treću varijantu – da severom upravljaju Samoopredeljenje i DPK.

■ Dejan Kožul

Kosti u selidbi

Premještanje kostiju osnivača fašističke Falange Prima de Rívere iz Doline palih za jedne je pobjeda španjolske demokracije, a za frankiste 'jedan od najodvratnijih poteza vlade svih vremena'

Ekshumacija De Riverinih posmrtnih ostataka (Foto: Spanish Presidency Ministry/Reuters)

SELIDBA kostiju izaziva društvene i političke prijepore, baš kao što ih mjestimice izazivaju i kosti u mikseru. Više od šest desetljeća nakon što je diktator FRANCISCO FRANCO u Dolini palih izmiksao kosti desetaka tisuća poginulih s obje strane u Španjolskom građanskom ratu, selidba kostiju osnivača fašističke stranke Falanga JOSÉA ANTONIJA PRIMA DE RIVERE iz tamošnjeg mauzoleja na madridsko groblje San Isidro, izvršena 24. travnja, izazvala je političke rasprave i sukobe na liniji borbe za bolju prošlost i pokušaja obrane baštine frankističke diktature. Primo de Rivera mlađi svoje je političke ambicije nastojao realizirati

osnivanjem Falange 1934. godine. Politički je jedna od najvažnijih osoba uoči izbijanja Španjolskog građanskog rata, a za frankiste je postao sveta žrtva republikanskog terora. Uhapšen je četiri mjeseca prije fašističkog pokušaja državnog udara, koji se pretvorio u građanski rat. Republikanske su ga vlasti formalno uhapsile zbog ilegalnog posjedovanja vatrenog oružja. Na koncu je optužen za vojnu pobunu i zavjeru, osuđen na smrt i strijeljan u Alicanteu 20. studenog 1936. (točno 39 godina kasnije umrijet će Franco). Franco i de Rivera nisu bili bliski, dapače pripadali su suprotnim stranama španjolske desnice, međutim mrtvi De Rivera postao je simbol stradanja za frankističku vlast, a njegova fašistička Falanga veoma važan Francov oslonac – kako u ratu, tako

i u držanju vlasti. Uspostava demokracije krajem sedamdesetih značila je dogovornu šutnju o traumatičnoj prošlosti, a u tom su dogovoru sudjelovali ratni neprijatelji. Gotovo pola stoljeća kasnije neprobavljena povijest postepeno izlazi na vidjelo. Nakon što je 2007. usvojen Zakon o povijesnom sjećanju, na jesen 2022. usvojen je i Zakon o demokratskom sjećanju koji propisuje uklanjanje preostalih simbola frankizma (u što svakako, kao svetište frankizma, spada i Dolina palih, nedavno preimenovana u Dolinu Cuelgamuros) i globu i do 150.000 eura za one koji promiču fašističke simbole ili pokušavaju poniziti žrtve fašizma. De Riverini posmrtni ostaci premješteni su na zahtjev njegove obitelji. Da nisu, to bi vjerojatno bilo učinjeno po službenoj dužnosti. Premještanje kostiju nije prošlo bez policijske intervencije. Pred grobljem San Isidro okupilo se 150 pristaša Falange, a njih troje je zbog izazivanja nereda uhićeno.

Nešto nereda zabilježeno je i u političkom životu. Ministrica obrazovanja i glasnogovornica socijaldemokratske PSOE, najveće stranke vladajuće koalicije, PILAR ALEGRIA kazala je da je riječ o normalnom postupanju prema zakonu, a što država zavrjeđuje nakon tako mnogo vremena. No desna opozicija nije zadovoljna učinjenim. Demokrišćanska Narodna stranka (PP), koju su izvorno osnovali frankisti, optužila je vladajuću lijevu koaliciju da premještanje posmrtnih ostataka De Riveru koristi kao 'mjeru distrakcije'. Dakle umjesto da se bavi stvarnim problemima, a to su inflacija, povećanje cijena i sve skuplja potrošačka košarica, oni se bave poviješću i to baš onom koja ne ide na čast PP-u. Glasnogovornik izborne kampanje PP-a BORJA SÉMPER izjavio je da vlada vjeruje da je prepametna 'jer misli da smo preglupi i da će te mjere distrakcije biti efikasne'. Mnogo bjesniji su u Voxu, radikalno desnoj stranci, trećoj po snazi u parlamentu. JORGE BUXADÉ iz te stranke poručio je da je vlada De Riverin grob obeščastila, i to točno na 120. godišnjicu njegova rođenja. 'Ako ne poštuju mrtve, kako će poštovati žive', kazao je. Oglasila se i Nacionalna zaklada Francisco Franco. Očekivano, osuđuje čin, 'jedan od najodvratnijih poteza vlade svih vremena', k tome počinjen na mjestu koje je zamišljeno kao epicentar nacionalne pomirbe, a njima je baš De Rivera simbol pomirbe. Bude li se Zakon o demokratskom pamćenju provodio, neće zaklada još dugo pisati priopćenja – barem ne pod tim nazivom. Imena ulica, trgova i ustanova nazvanih po ljudima i simbolima frankističkog perioda bit će promijenjena ili ukinuta.

■ Tihomir Ponoš

vojna skupina poznata kao Snage za brzu potporu (RSF) sukobljavaju se zbog neslaganja oko predloženog prijelaza na civilnu vlast u zemlji. Niz primirja nije zaživio, a u središtu spora ostaje skup sporazuma koji nominalno ima za cilj popločati put prema demokratskoj tranziciji i izborima koji su zakazani za ovu godinu. Točka previranja je pitanje kako integrirati RSF u SAF. To pitanje trebalo je biti riješeno do početka 2023. godine, a civilne snage zahtijevaju nadzor nad vojskom i predaju vojne ekonomske imovine. Sudanske oružane snage predvodi general MUHAMED FATAH AL BURHAN, a Snage za brzu podršku general MUHAMED HAMDAN DAGALO, poznat kao HEMEDTI. SAF je sudanska nacionalna vojska i ostaje najdominantnija i najmoćnija institucija u zemlji, koja se predstavlja kao ustavni zaštitnik države. RSF je nasljednica paravojnih snaga Džandžavid, koje je bivši diktator OMAR AL BAŠIR organizirao početkom 2000-ih. Bašir je RSF formalno uklopio u službene sigurnosne snage te ih koristio kao protutežu vojsci. Istovremeno se Hemedti bogatio nudeći RSF-ovce kao plaćeničku vojsku zaljevskim državama u ratovanjima u Jemenu i Libiji. Preuzeo je kontrolu i nad rudnicima zlata u Darfuru, a taj je kapital RSF-u omogućio da regrutira nove ljude, pa je do danas postao prilično ravnopravan suparnik SAF-u.

Iako je točno da se radi o krvavom natjecanju za vlast između dviju strana vođenih partikularnim interesima a ne javnim dobrom, važno je podsjetiti na ulogu koju je u najnovijoj eskalaciji nasilja odigrala međunarodna zajednica. Najizazovnije pitanje koje je trebalo riješiti kako bi se u Sudanu obuzdale sigurnosne snage, piše MAT NASHED za portal Al Jazeera, bila je reforma sigurnosnog sektora. Ali proces je bio užurban i *ad hoc* – međunarodna zajednica htjela ga je završiti za samo nekoliko dana ili tjedana kako bi se proslavilo potpisivanje novog sporazuma. Umjesto proslave došlo je do još žešćih sukoba. Prestravljeni građani ovih dana masovno bježe iz Kartuma, gdje se snage odane dvojici generala bore na zemlji i u zraku. Humanitarne organizacije upozoravaju na nestašice prijeo potrebnih lijekova, hrane i vode diljem zemlje. Svjetski program za hranu upozorava da bi borbe mogle gurnuti dodatne milijune ljudi u glad u zemlji u kojoj četvrtina stanovništva, odnosno oko 12 milijuna ljudi, dan počinje i završava praznog želuca. U nedjelju 23. aprila dogodio se gotovo potpuni kolaps internetskih i telefonskih usluga, prema nadzornoj službi NetBlocks. Liječnici bez granica izvijestili su da su njihovi medicinari u gradu Al Fašeru preplavljeni brojem pacijenata s ranama od vatrenog oružja, od kojih su mnogi djeca. Neke su bolnice granatirane, a druge opljačkane, zbog čega je više od dvije trećine medicinskih ustanova u Kartumu i susjednim regijama prestalo s radom, priopćio je liječnički sindikat. Iz zemlje se brzo uspjelo evakuirati strane diplomate i diplomatkinje, oko čega, kao i uvijek, bilježimo intenzivne napore. Velika Britanija, SAD, Njemačka, Francuska, Italija, Španjolska, Kanada i Egipat samo su neke od zemalja čije je diplomatsko osoblje napustilo zemlju. Bog čuva diplomaciju, ljude koji blaguju pri oltaru demokracije, a na ostalima je da vježbaju čekanje i umiranje.

■ Ivana Perić

PERSONA NON CROATA

Foto: Arquivo Nacional (Brasil)

U New Yorku je 25. travnja u 97. godini preminuo HARRY BELAFONTE, veliki jamajačko-američki pjevač, glumac u brojnim filmovima i aktivist. Jedan od rijetkih koji je osvojio egot (Emmy, Grammy, Oscar, Tony, sve najvažnije nagrade), slavu je stekao još 1956. s albumom Calypso (ukupno ih je izdao četrdesetak), kojim je popularizirao istoimeni karipski glazbeni žanr. Suradnik MARTINA LUTHERA KINGA, oštro se suprotstavljao rasizmu u sad-u, aparthejdu i zapadnom kolonijalizmu u Africi, američkim sankcijama protiv Kube, napadima na Grenadu, Irak i druge zemlje. Bio je angažiran i oko problema hiv-a, siromaštva i kontrole pristupa oružju. 'Ležerni pjevač calypsa i glumac također je bio i velika politička snaga', napisao je Guardian.

■ J. B.

Bog čuva diplomaciju

NAJMANJE 460 ljudi je poginulo, a više od 4.100 ozlijeđeno u sukobima koji od 15. aprila traju u Sudanu. Kao i uvijek, analitičari vjeruju da je točan broj smrtnih slučajeva i ozlijeđenih mnogo veći. Sudanske oružane snage (SAF) i para-

Zapisi o dvjema operama

Nikad mi se još nije posrećilo u privatni notes ubilježiti iskustvo kritičarskog bivanja u gledalištu dva dana zaredom, gledajući uzastopce dva moja operna naslova iz intimne skale vlastite preferencije: najprije Puccinijev kapolavoro ‘Tosca’ u Zagrebu, pa, Verdijev masterpis ‘Aida’ u Beogradu

ČESTO su me moji prijatelji znali pitati – ponukani sviješću o mojoj sasvim klinički fanatičnoj strasti naprama opernoj umjetnosti – da koja mi je najdraža od svih postojećih opera? Izvjezban učestalošću pitanja izbrusio sam odgovor, poučen onom mudrošću kako majka ne može pravo reći

koje joj je od sve djece najdraže, pa, odalečujući se od svake subjektivnosti, konstatiram: VERDIJEVA ‘Aida’ i PUCCINIJEVA ‘Tosca’... I to, sasvim diplomatski govoreći, voljnim navođenjem abecednim redom.

To su dvije opere koje mogu ama baš svaki dan slušati i gledati, onako, kako svi mi skupa možemo svaki dan jesti kruh, a da nam ne

dosadi... I, premda sam dosad diljem Europe svaku od ovih osobnih favorita imao priliku uživo motriti u više navrata na različitim pozornicama u nekoliko država, nikad mi se još nije posrećilo u privatni notes ubilježiti iskustvo kritičarskog bivanja u gledalištu dva dana zaredom, gledajući uzastopce baš ova dva moja operna naslova iz intimne skale vlastite preferencije.

Sve dosad: kad sam najprije u HNK Zagreb odgledao Puccinijev kapolavoro ‘Tosca’, pa, prespavavši u metropoli, ujutro sjeo u autobus i zaputio se do bivše nam metropole, gdje sam svečeri u Narodnom pozorištu u Beogradu gledao Verdijev masterpis – ‘Aida’. Ovakav privilegij mogao sam samo zamišljati, ali, eto, stvarnost me je učinila odista pomazanikom sreće; bog Kairos je, izgleda, u toplini travanj-skog proljeća odlučio biti darežljiv prema meni. I, mojim štilcima...

Zagrebačka je ‘Tosca’ premijerno bila uprizorena još prije gotovo godinu dana, 27. svibnja 2022., za mandata sad već bivše uprave HNK Zagreb. Mudro odlučivši kako danom stupanja na dužnost ne počinje povijest, nego se ona samo nastavlja, nova intendantica središnje nam kazališne kuće u metropoli, IVA HRASTE SOČO – inače operna primadona – zadržala je ovaj naslov na programu, utkavši mu novu energiju i dodanu vrijednost. U recentnoj sesiji održano je nekoliko izvedbi ove besmrtno Puccinijeve opere, od kojih je jedna bila istinski kazališni ostenzorij u kojem je međunarodno već proslavljena naša hrvatska sopranistica, LANA KOS ime je njezino, proslavila 20. obljetnicu svoje više no uspješne karijere. Tu će karijeru, bez ikakve sumnje, ljetopisci za koju godinu već pomalo moći uspoređivati s briljantnošću inozemnih uspjeha dičnih joj predšasnica MILKE TRNINE ili ZINKE KUNC. Bilo tako!

Ama, predstava kojoj nekidan u Zagrebu nazočiti nije bila u rangu što bi bio prisposobiv ugođaju do nas sad ovdje pridošlom posredstvom dojma iz prethodnih rečenica. Jerbo, pjevačka ruža solista sastavljena bje od drugoligaških protagonista koji su, mahom, odradili predstavu, ali je nisu – izveli. Riječ je o esteti, dakako. Gošća MONICA ZANNETTIN (Tosca) ima upotrebljivu srednju lagu, dočim, čim se popne gore u visine ili surva dolje u dubine, njezin glas pogubi alikvote i poprimi grube šumove. Muzikalnost joj se ne može poreći, vidljiva u emanaciji središnje arije ‘Vissi d’arte, vissi d’more’, što je bilo i očekivano budući se ta numera često izvodi i na koncertima i na audicijama. Isti se kvalifikativi mogu prišiti i baritonu STEFANU MEO (Scarpia), također gostu iz Italije, koji je muku mučio s niskim registrom kad ga je nadglasavajući mu pjev potkopavao tonski inače od strane dirigenta kontrolirani orkestar.

Kućni članovi ansambla bili su najbolji. Prvenstveno STJEPAN FRANETOVIĆ (Mario Cavaradossi), koji se u prvom dijelu predstave uštimavao za veliki finale. Ne zaboravimo kako je Puccini već u samom incipitu djela namijenio tenoru sasvim sklisku ariju ‘Recondita armonia’, u koju solist ulijeće nezagrijan i već u startu svojega angažmana u predstavi, što svakako ne ide na ruku pjevaču. Ali je izazov! Dakako, ponajviše onim srčanim mudonjama koji nisu robovi predrasuda i ne prežu naoko talačkim situacijama tremaroške naravi. Franetović se sve više uzdizao prema koncu veličanstveno zaokruživši svoje večerašnje poslanje odličnom izvedbom hitoidne arije ‘E lucevan le stelle’.

SINIŠA ŠTORK (Cesare Angelotti) svojim je iskustvom bez po muke doskočio svim traženjima svoje role, dok je mladost u epizodičskoj četi opravdala povjerenje: MARIN ČARGO

(Crkvenjak), MATIC ZAKONJŠEK (Spoletta), JURICA JURASIĆ KAPUN (Sciarrone) i BENJAMIN ŠURAN (Tamničar). Posebno valja izdvojiti dječaka ANDRIJU BOŠKOVIĆA (Pastir), koji je iz lože poviše orkestra sjajno otpjevao svoju lirsku dionicu. Po svemu je ova zagrebačka ‘Tosca’ bila klasična, nikako staromodna. Dirigent PIER GIORGIO MORANDI svakako je eksponent onoga nečega što bi se moglo označiti etiketom ‘stara škola’ talijanskoga istumačenja nacionalne im opere. Redatelj MARIO PONTIGGIA, kao i scenograf i kostimograf FRANCESCO ZITO, četveroručno su dokraja pravo oživjeli sve vizibilne elemente na pozornici, koji su publici predočili sav volumen raskoši uzorne operne predstave kakav se danas susreće tek na najvećim svjetskim pozornicama što drže do tradicije. BRUNO CIULLI svjetlima je još samo nadgradio ono što su u startu zadali imenovani mu prethodnici.

Riječju, ‘Tosca’ u Zagrebu svakako je opravdala grozničavu pomamu za ulaznicama, kako i zavrjeđuje ovaj antologijski naslov svesvjetske operistike, koji je donedavno još trajao u Ljubljani, dok je ovog časa na repertoaru u Novom Sadu, Beogradu i Sarajevu, a ‘Tosca’ će otvoriti i ovogodišnji festival Splitsko ljetu, u srpnju na Peristilu u Splitu.

A Peristil gotovo da je i prirodna placenta za izvođenje Verdijevog remek-djela – ‘Aida’... Uz Arenu di Verona i Terme di Caracalla u Rimu, prikladnije pozornice za izvođenje ove opere kao da na Zemlji ni nema. Em antička kolonada, em sama granitna sfiga što milenijima već tajanstveno šuti svojim kamenim ustima...

Iz iskustva slušanja ‘Aide’ na otvorenom – što je za nas Splitskane nekako prirodno – doista je kuriozum poći počuti kako ‘Aida’ zvuči u teatru. To jest, pozorištu: Narodnom pozorištu u Beogradu... Tim prije što su na Peristil redovito stizali gosti iz Beograda: RADMILA BAKOČEVIĆ i BISERKA CVEJIĆ (doduše naša Dalmatinka, iz Krila Jesenice), te NIKOLA MITIĆ i ZVONIMIR KRNETIĆ...

Ovaj put Split je otišao u Beograd, ja kritičar, a ne pjevač... Kao i u Zagrebu, i u Beogradu je vladala apsolutna pomama za ulaznicama. Opera je, doista, živa! To se osjetilo i među publikom, koja je vjerno ispraćala pljeskom mnoge zaokružene numere, pa i one koje nisu izvedene baš primjerno.

Najjači adut ove beogradske predstave bila je mezzosopranistica SANJA ANASTASIA (Amneris), koja je izražajnom snagom i zvonkim timbrom svojega glasa posve vladala pozornicom. Suverenost interpretacije dodatno je bila markirana i izvrsnim glumačkim segmentom role. Divno bi je bilo čuti i vidjeti na splitskom Peristilu! Kolegica joj ANA RUPČIĆ (Aida) najviše se istaknula u visokim pianissimima, a i scenski je vjerno dočarala shrvanu robinju-gubitnicu.

Muški dio solista imao je najlošiju kariku na najosjetljivijem mjestu. Bio je to tenor DUŠAN PLAZINIĆ (Radames). MIHAILO ŠLJIVIĆ (Egipatski kralj) potentan je i voluminozan bas, vrlo uvjerljiv, dok je inače korektan IVAN TOMAŠEV (Ramsis) za njim malo zaostajao. MIODRAG D. JOVANOVIĆ (Amonastro) lijepom je glasovnom bojom i zanosnom frazom zorno dočarao raspjevanu Verdijevu kantilaciju.

Redatelj OGNJAN DRAGANOV vodio se načelima klasične uprizorbe ovoga kanonskog djela, što se vidjelo i odabirom kostimografā DEJANA MILADINOVIĆA i MIRAŠA VUKSANOVIĆA, odnosno kostimografkinje MILANKE BERBEROVIĆ. Sve je izgledalo onako kako klasična ‘Aida’ treba izgledati. Izniman začim svemu dao je i ansambl baleta, čiju je koreografiju osmislio KONSTANTIN KOSTJUKOV.

Maestro ĐORĐE PAVLOVIĆ suvereno je predvodio očito uhodanu predstavu, u kojoj su zbor i orkestar bili na visini zadatka. ‘Aidu’ u zatvorenom treba vidjeti; naročito, u Narodnom pozorištu u Beogradu. ■

Publika je vjerno ispraćala pljeskom mnoge zaokružene numere – ‘Aida’ (Foto: narodnopoziroze.rs)

MAKSIMIR
I MIROGOJDubravkina
bolest i smrt

PIŠE Sinan Gudžević

Posljednjeg dana Dubravkina života, u njenoj sobi smo se okupili između deset i pola jedanaest prije podne. Najbliži Dubravkini prijatelji, ja i moja djeca. Nisam znao nikoga da je život završio eutanazijom. Sad znam: moja sestra Dubravka Ugrešić

VIDI ovako, Sinane. Slika s DUBRAVKOM ja nešto imam, ali uglavnom su kod nje ostale. Ona je bila čudo od odanosti fotografijama. Sad su sve u Amsterdamu, tamo će biti dok ne riješimo cijelu stvar sa stanom, sa knjigama. Vidi ovu gdje smo posve mladi, s majkom na Crnom moru, u Varni.

Dubravka je bila liječena u Institutu za tumore nacionalne bolnice Antoni van Leeuwenhoek u Amsterdamu. Tu je liječena, išla na terapije, na gama-noževu, u njoj je i umrla. Više puta sam išao Dubravki u Amsterdam, ostajao po mjesec, po dva. Bio sam s njom i kad je imala epileptični napad 16. 12. prošle godine. Tumori na mozgu izazivaju epileptične napade. Taj je tada bio jak, i dobro je što sam bio uz nju. To je bilo u njenom stanu, bio sam jedino ja kraj nje. Iako nisam liječnik, znam kako se postupa kad bolesnika to zadesi. Znam, jer imam iskustva. Supruga mi je umrla od glioblastoma, pa sam naučio. A i majka mi je umrla kad joj tumor otišao na mozak. Uopće, mi smo kancerska familija: otac je umro sa 49 godina, od raka debelog crijeva, a poslije njega i tri žene od raka koji je otišao na mozak. Mama i Dubravka su otišle od istoga raka, samo što je Dubravku odnio deset godina mlađu nego majku. A najmlađa je bila moja supruga, svega 45 godina.

Dubravki je dijagnosticiran rak dojke krajem ljeta 2017. U Zagrebu, u Institutu za tumore. Uslijedila je radikalna operacija, i tri godine je sve izgledalo dobro. Onda je, u ljeto 2018. u Amsterdamu na redovnoj kontroli utvrđeno da je bolest još tu.

Imala je neviđenu radnu energiju. Radila je čak i u danima kad joj je tumor već bio u glavi. Spavala bi malo, pola sata-sat, pa opet za stol. Nastojao sam da redovno uzima tablete, znala bi to zaboraviti, najvažniji je bio *dexamethason*, koji sprečava otekline u mozgu. Evo vidi ovu sliku, to je bilo za njen rođendan prošle godine, to smo u Amsterdamu, u njenom stanu. Ovo što drži preko usta, ti kažeš, brnjicu za vješticu, to smo joj MAJA VODOPIVEC i ja napravili natpis *Happy birthday Dubravka*. Vidiš da ništa ne sluti na ono što će doći jedanaest mjeseci kasnije. Ne sluti se sa slike, ali smo mi znali da bolest napreduje. I ona je znala, naravno. Ali, nije htjela da se to širi. Znalo je svega nas troje.

Vidi ovu sliku, od 16. marta ove godine. Dan prije smrti. Moja kćerka KORINA prenočila je s njom u njenoj bolničkoj sobi. Željela je da tu noć bude sa svojom tetom. Sutradan joj je tetka otišla s ovoga svijeta.

Ovaj mali video načinjen je oko podneva. Momak koji svira na gitari je ESMIR MAJDANAC, iz Banja Luke, pozvala ga je Lidija. Imali smo dvije boce šampanjca, imali smo i tortu, evo vidiš. Pjevali smo, prvo je bila pjesma LEONARDA COHENA 'Dance Me to the End of Love', pa su bile 'Podmoskovske večeri', pa je bila 'Jutros mi je ruža procvjetala' i još poneka, a posljednja pjesma je bila 'Bella ciao'. Sve vrijeme su tu bile i dvije najbolje Dubravkine drugarice Maja Vodopivec i ANGELA DEKKER.

To sa eutanazijom je čudna stvar. Prvu ideju o tome je Dubravka imala još 2013. Rekla je, čujte, ako se razbolim beznadežno, hoću

da se oko mene nitko ne muči. I htjela je da dva svjedoka o tome budemo novinarka i spisateljica Angela Dekker i ja. Poslije tri godine, željela je da svjedoci te želje budu Angela Dekker i Maja Vodopivec. Uopće, njoj je opcija dobrovoljne smrti bila bliska. Ne suicid, ne nikako, nego kad se dođe u ono medicinski terminalno, da se tu prekrati.

U Amsterdamu je Dubravka imala odane prijatelje. Prva osoba je svakako Maja Vodopivec, naše gore list, a profesorica azijske povijesti na univerzitetima u Leidenu i Haagu. Maja je Sarajka, s Dubravkom se upoznala kad je Dubravki objavljena knjiga u Japanu. Onda Lidija Zelović, režiserka, Bosanka svim bićem, nekadašnja prvakinja u klizanju. Ostali su svi Holandani i Holandanke: evo na slici je DORA LETTINGE, majka nekadašnje Dubravkine izdavačice ELIK.

Posljednjeg dana Dubravkina života, u njenoj sobi smo se okupili između deset i pola jedanaest prije podne. Najbliži Dubravkini prijatelji, ja i moja djeca Korina i NIKOLA, pa Lidija, Maja, Angela, njen muž THOMAS, Dora, MARIETTE i JAP. U nekom trenutku netko spomene kako je nedavno Sarah Chalfant, direktorica The Wylie Agency javila da će u Kini biti objavljeno osam Dubravkinih knjiga! Šalimo se, čak se i nasmijemo kad netko kaže kako će kineski tiraži progutati sve dosadašnje. A Dubravka je večer prije toga viknula: 'Živjeli Kinezi!' Tu je došao i ARNON GRUNBERG, možda i najveća trenutna književna zvijezda Nizozemske, da se oprostí s Dubravkom. Nazdravila je s njime. Maja je naručila dvije boce šampanjca i tortu. Sve je bilo jedinstveno dostojanstveno i tužno. Jedinstveno, jer nisam znao nikoga da je život završio eutanazijom. Sad znam: moja sestra Dubravka Ugrešić.

U POLA jedan je došla NIKÉ BÜLLER, onkologica, specijalista za interne bolesti. Ona je Dubravku uzela za pacijenticu 2020. Voljela je njene knjige i bila je s njom bliska. Ona je medicinski svjedočila da je Dubravka svojevolumno i svojeručno, pri potpunoj razboritosti, zatražila da bude podvrgnuta eutanaziji. Dakle, kad je doktorica Büller ušla u Dubravkinu sobu, zamolila je da sobu napuste svi osim troje. To troje smo bili svjedoci: Maja Vodopivec, Angela Dekker i ja. Doktorica je Dubravki dala infuziju, koja će je umiriti, ali je neće uspavati. To je išlo preko kanile na ruci, trajalo je četrdesetak minuta. Nakon toga, u 13 sati i 55 minuta uslijedila je u istu onu kanilu injekcija sredstva za duboko opuštanje. Ona traje dvije minute. Onda uslijedi injekcija za opuštanje svih mišića. Dubravka je preminula već od injekcije za duboki san. Doktorica nam je objasnila da se to događa često.

To je sve bilo u bolničkoj sobi u toj nacionalnoj bolnici. Dubravka je tamo bila smještena devet dana ranije. Zato što su njezine tegobe bile sve veće, gubitak vida na jednom oku pa na drugom, i morala je biti hospitalizirana. Inače joj je dobra doktorica Büller više puta govorila: 'Dubravka, za Vas je najbolje da se smjestite u neki hospicij, tamo će na Vas paziti kompetentan personal, tamo Vas mogu posjećivati rodbina i prijatelji.' Ni da

Siniša i Dubravka Ugrešić
pred spomenikom Spinozi u
Amsterdamu 27. 12. 2019.

čuje Dubravka! Ne, nego kaže da će za života napisati još dva romana, i da ćemo za 74. rođendan još popiti šampanjac. Pa su joj vjerne prijateljice načinile grupu koja joj je pomagala: Maja, Lidija, Angela, Elik, Dora i dobra Gruzijka LEJLA. Ja tada nisam bio u Amsterdamu, oko nje su se brinule prijateljice koje sam ti nabrojio. Pozvale one kućnu negu, nakon dva dana Dubravka je rekla, neću ovu kućnu negu. Pozvale drugu ekipu. Nakon dva dana je i toj ekipi otkazala. Ali su stvari išle sve lošije, pa je 7. februara ipak morala biti smještena u hospicij. Taj je hospicij bio odličan, Dubravka je dobila ogromnu sobu sa vrtom. Tamo inače primaju samo četiri pacijenta, a opslužuje ih četrdeset volontera. Dubravka je ondje izdržala malo duže od dva tjedna, i utekla. To je zatvor, neću da budem u zatvoru, rekla je. Onda su na nju pazile te drage žene. Smjenjivale su se. Maja bi dolazila iz Haaga, Angela bi dolazila, Lidija, ostajale bi po dva-tri sata, kako kad. To je trajalo petnaestak dana, do 8. marta, do drugog epileptičnog napada. Tada je morala biti hospitalizirana, i u bolnici je ostala do kraja.

U pola tri 17. marta javili smo PETRU MILATU, da vijest dade dalje. Petar nije mogao biti s nama, tih dana je morao biti uz bolesnu majku na Korčuli.

U oporuci je moja sestra napisala želju da bude kremirana, da joj se pepeo prospe po vodama Amsterdamu. Oporuka je deponirana kod notara MEIJERA, tamo je zapisano sve što je željela, i to će biti sve ispunjeno. Urna još nije gotova, to u Holandiji traje duže od mjesec dana. U ponedjeljak ću poći u Samobor, da mi naša divna kamenorezačica Jelena Lucić od crnog granita napravi ploču koju ću postaviti na našu grobnicu na Mirogoju. Na njoj će biti samo slova i brojke: Dubravka Ugrešić 1949 – 2023. ■

Rok Vilčnik rokgre: Tarzan (r: Aleksandar Švabić i Dražen Šivak)

Teatar &TD, Zagreb

Dinamika među likovima
varijacija je formule po
kojoj su muškarci s Marsa, a
žene s Venere (Foto:
Teatar &TD)

Ja banalan, ti Jane

Populistička verzija priče o Tarzanu i Jane bez umjet- ničkih i političkih rizika

ŠTO se dogodilo nakon što je Nora napustila svoga muža? bio je naslov postmodernog feminističkog dramskog teksta ELFRIEDE JELINEK udaljene 1980. godine. U okvirno srodnom duhu, slovenski dramski pisac i rock glazbenik ROK VILČNIK (aka rokgre) u tekstu 'Tarzan' pita otprilike: 'Što se dogodilo nakon što je Jane odlučila s Tarzanom provesti život?' I gradeći na kulturnoj ljubavnoj vezi vikonta iz džungle i Jane od visokograđanske civilizacije, ovaj 'Tarzan' odvija se u krošnjama džungle, nakon cijelog desetljeća bračnog života.

Preživljavajući na kokosovom mlijeku i bananama, Jane (OLGA PAKALOVIĆ) umire od dosade pored Tarzana (MARIN KLIŠMANIĆ) koji uživa u rutinama svog prirodnog lisnatog habitusa. Možda bi zamor voljeli pokrpati zajedničkim djetetom, ali razilaze se kada je riječ o odgoju. Ona bi voljela struju (perilicu rublja, usisavač), ali to bi zahtijevalo provođenje dvjesto kilometara kablovine kroz džunglu. Ljubomorna je na Tarzanovu aferu s čimpanzom koja mu je bila 'prva ljubav', ali on tvrdi da su 'samo prijatelji'. Dinamika među glavnim junacima varijacija je formule po kojoj su muškarci s Marsa, a žene s Venere, samo je u ovom slučaju muškarac iz džungle, a 'čovječica' iz Londona. Duet se pretvara u ljubavni trokut kada im u kuću na drvetu provali hijena po imenu Mike (DRAŽEN ŠIVAK) koja govori 'ljudski', stremi 'ljudskosti' (putuje po svijetu, sluša jazz, piše poeziju i pritom je beskrupulozni nasilnik) i u skladu se s time daje u zavođenje očajne Jane.

Predstava obiluje stereotipima, primarno rodnim u heteronormativnom ključu otprilike pedesetih godina prošlog stoljeća i sastavljena je manje-više isključivo od općih mjesta. Oba su muška lika toliko užasna i slijedom prizora samo sve gora da prema završetku drame gubimo svaku naklonost da Jane izabere ijednog od njih. U dramu je utkana nefokusirana kritika 'civilizacije', pretpostavljeno satirički intonirani pristup šteti koju ljudska bahatost nanosi svijetu, pa

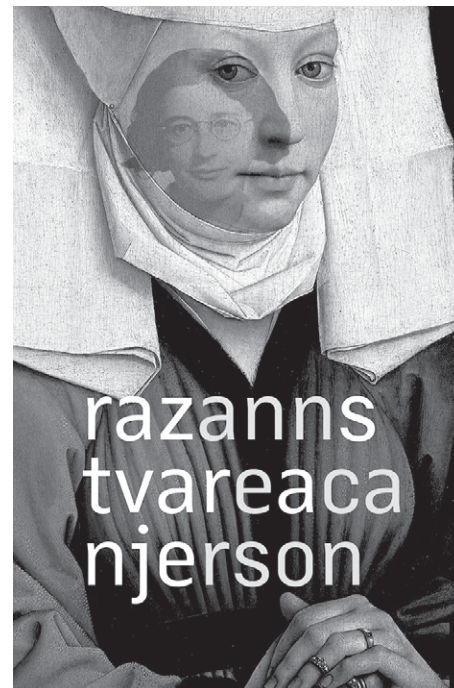
i uz implikaciju da je patrijarhalno vodstvo retromaskulinih vrijednosti ono što nas vodi u nekoliko mogućih sigurnih propasti. Ali je li satira doista satira ako se vrzma u perspektivama s kojima se nemoguće ne složiti, bez obzira na poziciju koju zauzimamo politički i ideološki?

Režija, koju supotpisuju ALEKSANDAR ŠVABIĆ i DRAŽEN ŠIVAK, koncentrirana je i dinamična, glumačke izvedbe, osobito preljubničkog para, spretne, predane i šarmantne, scena minimalistički funkcionalna. Najzačudniji je element izbor teksta koji ne nudi više od lake zabave u kodu drugorazredne televizijske humorističke serije, a onda i manjak interesa redatelja za interpretativno proširenje osnovnih postavki komada. Primjerice, zanimljiva je homoseksualna tenzija s BDSM elementima koja titra između Tarzana i Mikea Hijene, ali ostaje latentna, možda čak i nedovoljno iznutra osviještena, a svakako prekrivena velom kompulzivne homofobije koji pruža otpor istraživanju te dimenzije odnosa dominacije i submisije.

Nekoć jedan od najvažnijih prostora za eksperimentalne izvedbene prakse, teatar &TD s recentnim smjenama umjetničko-političkog vodstva kulturnjačkog rukava Studentskog centra postao je uglavnom topus za konzervativne *low budget* produkcije. Jest da su gledališta, osobito ona manjih formata, uvelike puna i sklona hihotu, i ne valja podcjenjivati važnost kazališta koje umije apelirati na publiku širih interesa i pozadina od umjetnički baždarene elite, ali otvorenost za različite gledališne sastave ne bi smjela potpuno olabaviti umjetničke ambicije i političko promišljanje inherentno kazališnom događaju. Zagrebački je izvedbeni repertoar pretrpio ozbiljan udarac preusmjerenjem &TD-a prema politički i estetski drastično pripitomljenim radovima, a činjenica da ti radovi pritom glume satiričku oštricu mašući mačevima na napuhavanje samo dodatno zagorčava dojam. 'Tarzan' nalazi svoju publiku, ali promašuje propuštajući priliku za veće umjetničke i političke rizike. ■

Anne Carson: Razstvaranje

(s engleskog preveo Miroslav Kirin,
Naklada Ljevak, Zagreb, 2023.)

Kanadska pjesnikinja ovdje
uspješno spaja poeziju, esej,
libreto, scenarij...

PIŠE Dragan Jurak

Oj, visine i širine

Knjiga koja proširuje granice poetskog

POSTOJI sintagma koju književni kritičari rijetko koriste. U pravilu samo u iznimnim prilikama, kada se uobičajeni instrumentarij pokaže nedostatnim, kada zbog doživljajne i emocionalne težine teksta usklik dobije prednost pred odrednicom. Drugim riječima, kada zbog zblenutosti i čitateljskog šoka kritičar ostane bez teksta. Knjiga ANNE CARSON, prvi put objavljena 2005. godine, takav je slučaj. O 'Razstvaranju' mogu se posve ozbiljno i odgovorno reći samo dvije riječi: *holy shit!*

S dva nova, prolektna izdanja kanadske pjesnikinje Anne Carson (1950.) broj njezinih prijevoda na hrvatski narastao je za dvjesto posto. Naime, godine 2019. objavljena je knjižica 'Vježba zvana Albertina', a ovoga travnja još dva naslova: 'Norma Jean Baker – verzija Euripidove Helene' i 'Razstvaranje'. 'Vježba zvana Albertina' svojevrstni je sažetak PROUSTOVA 'U traganju za izgubljenim vremenom' (s naglaskom na Marcelovu ljubav Albertinu), a 'Norma Jean Baker' prerada klasične antičke drame (s 'Marilyn Trojanskom' u glavnoj ulozi). Treća u nizu, 'Razstvaranje', hibridni je esej o tri važne žene: SAPFI, grčkoj pjesnikinji koja se proslavila ljubavnom poezijom i vezom s božicom Afroditom, MARGUERITE PORETE, francuskoj srednjovjekovnoj mističarki koja je spaljena na lomači jer je napisala knjigu o ljubavi (prema Bogu) i SIMONE WEIL, francuskoj filozofkinji koja je na bolesničkoj postelji zbog solidarnosti prema djeci pod fašističkom okupacijom odbijala staviti u sebe išta više od racionirane porcije hrane. Uostalom, od nje i dolazi pojam 'razstvaranje' kao oblik poništavanja sebe (pred Bogom). No rekavši to, nismo baš ništa rekli niti o jednoj od tri spomenute knjige, ponajmanje o posljednjoj. 'Razstvaranje', koje ima 264 stranice, započinje poezijom o majci, nastav-

lja se esejom o snu, pa još jednim esejom o uzvišenom kod LONGINA i MICHELANGELO ANTONIONIJA, zatim prikazom televizijske ekranizacije BECKETTA, libretom za operu, scenarijem za dokumentarni, pa za igrani film, oratorijem, i tako dalje i tako šire, a sve to i dalje u kombinaciji s poezijom. Primjerice, zaključak eseja o snu dolazi u obliku hermetične, gotovo neprohodne pjesme naslovljene 'Oda snu', čije se značenje počinje pomalati tek nakon opetovanih, pomnih čitanja.

O čemu je riječ u 'Razstvaranju'? Što je cilj Anne Carson? Teško je reći, možda prvenstveno da se izbjegne postavljanje takvog pitanja (kako autorica sama odgovara na pitanje što je cilj Beckettove igre 'Kvad'). Anne Carson spisateljica je u najširem i najkompleksnijem smislu. A 'Razstvaranje' (*Decreation*) se ne čita, nego iščitava, ne linearno već nelinearno-asocijativno, ovisno o tragovima, znakovima koji se spajaju, koje pronalazimo i povezujemo. Primjerice, HEGELA iz pjesme o smrti majke, s Hegelom kojeg Simone Weil na samrti traži od svoje majke itd. Naravno, osnovno značenje knjige (o poništavanju vlastitog ja kroz smrt, san, umjetnost, vjeru, ljubav) i dalje zapravo izmiče, ono se stvara i odmah potom 'razstvara'. Samo značenje postaje jasno u užem smislu, svakako i u širem smislu 'kozmičkog teksta', ali ne i u smislu cjelovitog i nepodijeljenog Značenja.

Ukratko, *holy shit! Holy poem, holy soul, holy ass, holy shit... Holy, holy, holy, sve holy...* Ako na jesen Anne Carson proglase dobitnicom Nobela za književnost, o čemu se već neko vrijeme govori, bit će zanimljivo: priručnik za čitanja kanadske pjesnikinje i klasične filologinje bačen je iz jurećeg, transcendentnog vlaka negdje iznad lede- ne pustoši Sibira. Preostaje samo ocjena da se 'Razstvaranje' čita onako kako se čita bljesak. ■

Skraćen jezik

U tenzijama nabijenom vukovarskom kontekstu izložba 'Predmet: Hrvatski' može predstavljati polazište za nešto manje klaustrofobičan razgovor o temama jezika i identiteta. No za kritičkije intervencije potrebne su bitno hrabrije geste

U IŠČEKIVANJU Matičinog prijedloga Zakona o hrvatskom jeziku, tema jezične politike ponovno je došla u fokus javnosti. Prilika je to da se neki ključni elementi prevladavajuće pripovijesti o hrvatskom jeziku, njegovom 'nazivu i položaju' tijekom povijesti, demistificiraju, da se razmrda taj neupitni nacionalni monolit ukazujući na njegov kontingentan povijesni razvoj, kompleksnu pripadnost, ali i živost, suprotno naporima onih koji ga uporno žele mumificirati. Što bi moglo biti boljim sredstvom jedne takve zdrave historizacije od izložbe posvećene povijesti hrvatskog jezika kao školskog predmeta? Postavljena prvi puta krajem 2021. u Galeriji Klovićevi dvori, izložba 'Predmet: Hrvatski' realizirana je u suradnji Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu s Hrvatskim školskim muzejem i Hrvatskim filološkim društvom. Njene autorice su dr. sc. ANA ČAVAR i dr. sc. LAHORKA PLEJIĆ POJE sa zagrebačke Kroatistike, što izložbi daje posebnu težinu – riječ je, Ukratko, o pripovijesti iz perspektive jednog od institucionalnih centara koji oblikuju shvaćanje našeg jezika i njegove povijesti.

Nakon što je u ljeto prošle godine gostovala u Dubrovniku, izložba je sredinom travnja otvorena i u Gradskom muzeju Vukovar. Teško da bi se moglo zamisliti mjesto na kojem postoji urgentnija potreba za kritičkom intervencijom na njenu temu od grada u kojem su upravo pitanja jezika i pisma eksploatirana za raspirivanje nacionalne mržnje, dok čitav kraj istovremeno pokazuje sve simptome promašenosti nacionalnog projekta za koji je platio strahovitu cijenu. Osim što su razotkrili da je to 'mjesto posebnog domovinskog pijeteta', kako je zakonski definirano, prepušteno demografskom propadanju, rezultati popisa stanovništva iz 2021. na najgori su mogući način stavili točku na pitanje dvojezičnosti u Vukovaru, koje je u središte javne pozornosti došlo 2013., kada je nacionalistička rulja razbijala 'ćirilicne' ploče na javnim ustanovama. U odnosu na 2011., udio srpske manjine u gradskoj populaciji pao je ispod 30 posto, čime je ona i formalno ostala bez prava na ravnopravnu službenu uporabu vlastitog jezika i pisma, koje joj je u praksi ionako u najvećoj mjeri bilo uskraćeno.

To je, Ukratko, kontekst u kojem 'Predmet: Hrvatski' dolazi u vukovarski Gradski muzej. Za takav tip izložbe može biti izuzetno produktivna okolnost da se održava upravo u jednoj tradicionalnoj kulturnoj ustanovi, s obzirom na to da joj daje mogućnost da intervenira u očekivane sadržajne i izlagačke okvire. No premda je izložba 'Predmet: Hrvatski'

komunikativno koncipirana, za što zasluge zasigurno pripadaju kustosicama MARTI KIŠ i KARLI PUDAR, sadržajno ona ipak predstavlja jedan sporno neutralan pristup vlastitoj temi, koji se u bitnome ne odmiče od srednjestrujaških predodžbi o hrvatskom jeziku i njegovom društveno-političkom kontekstu.

Najjednostavnije bi bilo reći da se radi o konvencionalnom pregledu razvoja hrvatskog kao školskog predmeta, koji kroz različite tipove građe – dokumente, zapise, školske artefakte, multimediju, udžbenike, čitanke i ostale priručnike – ocrtava luk od početaka javnog školstva u Habsburškoj Monarhiji krajem 18. stoljeća do suvremenosti. U tom smislu, ona više funkcionira kao oprimgere-nje vremenske lente s ključnim povijesnim događajima, nego kao samostalni laboratorij koji kroz prostorne relacije i supostavljanje

materijala naglašava brojne rukavce i kontradikcije vlastite pripovijesti.

Srećom, povijesni je pregled sam po sebi dovoljno interesantan da donekle kompenzira taj nedostatak. Već nam popis naziva hrvatskog kao predmeta govori mnogo o dugotrajnim, društveno-politički uvjetovanim procesima koji ga s vremenom oblikuju, ukazujući i na povijesnost službenog naziva 'hrvatski jezik', koji nije tu oduvijek, nego je tek onedavna – bar u našem kontekstu – uspostavljen kao definitivan. Kako pokazuju materijali na izložbi, od uvođenja kao obaveznog gimnazijskog predmeta sredinom 19. stoljeća izmijenile su se sljedeće odrednice: ilirski, hrvatski, hrvatski ili srbski, narodni, hrvatskosrpskoslovenački, hrvatskosrpski te hrvatskosrpski jezik s književnošću. Proces modernizacije nastave je spor: od krajnje rudi-

mentarnih početaka baziranih na sricanju ili 'šlabikuvanju', metodika i udžbenici počinju se izraziti razvijati tek potkraj 19. stoljeća, nakon MAŽURANIĆEVE reforme iz 1874., kojom je uvedeno obavezno osnovnoškolsko obrazovanje. U istom se periodu čitanke emancipiraju od funkcije učenja jezika i postaju zbirke tekstova iz različitih područja, poput geografije, povijesti i književnosti, uz naglašavanje didaktičke funkcije, što je model koji se zadržava i tijekom prve Jugoslavije. Premda se u povijesnoj kontekstualizaciji na vremenskoj lenti javlja teza o jezičnom unitarizmu u Kraljevini, koju uvjerljivo osporavaju stručnjaci poput SNJEŽANE KORDIĆ, izloženi materijali ponajprije govore o autonomnom razvoju nastave narodnog jezika na hrvatskom području. Takozvani unitarizam, čini se, ogleda se pretežito u nazivu kao političkoj projekciji zajedništva – sâm život lokalnih varijanti 'hrvatskog ili srpskog' jezika i dalje se nesmetano nastavljao.

Ista sporna teza o 'forsiranju jezičnog unitarizma' pojaviti će se i u segmentu lente posvećenom socijalističkoj Jugoslaviji, u kojem će nekritički biti predstavljena i 'Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika' koja, kako se bez ograda prenosi, 'upozorava na neravnopravan status hrvatskog jezika i traži njegovu punu afirmaciju'. Ta navodna neravnopravnost, međutim, ne da nije vidljiva u sekcijama posvećenima nastavi i udžbenicima iz pedesetih godina, nego nam izlošci sugeriraju upravo suprotno – kao i u kulturi općenito, socijalizam predstavlja najintenzivniji period modernizacijske skrbi za jezičnu i književnu baštinu, na kojem se uvelike temelje i naši današnji modeli. Pritom se posebno izdvajaju metodički pomaci za koje su od pedesetih do osamdesetih godina bili zaslužni STJEPKO TEŽAK, JOSIP SILIĆ i DRAGUTIN ROSANDIĆ – nije slučajno da segmentu u kojem se apostrofirava važnost toga razdoblja za modernu nastavu hrvatskog jezika autorice daju naslov 'Jezik nije okamina'. Također je pohvalan naglasak koji autorice stavljaju na modernizaciju lektire i dječje književnosti tijekom socijalizma, uz pokretanje edicija poput 'Dobre knjige' i nezaboravne 'Vjeverice', a valja pozdraviti činjenicu da se u sredini vitrine u kojoj su predstavljeni pojedini naslovi našao 'Pirgo', koji je devedesetih protjeran s lektirnih popisa.

Upravo je taj dobrodošao volumen predstavljene građe ono što remeti površinsku neutralnost izložbe. Naime, posjetitelj koji će joj pristupiti sa stereotipnim predodžbama o stoljetnom gušenju hrvatskog jezika i identiteta suočit će se s bitno drugačijom slikom: s normalnim, neometanim razvojem hrvatskog kao predmeta, njegove nastave i priručnika, koji s prelaskom u socijalizam dobivaju svoje iznimno bogato, moderno lice. Oni pak koji će u izložbi tražiti sliku junačkog, nacionalno čistog kontinuiteta usprkos svim 'unitarističkim' i drugim pritiscima, također će se razočarati: kao predmet i kao jezik, hrvatski se razvija kroz dubinsku i produktivnu prepletenost s ostalim varijantama zajedničkog policentričnog jezika, kako god ga nazivali, no tako da ni u jednom trenutku njegova autonomija nije ugrožena.

Izložba 'Predmet: Hrvatski' nije, dakako, sasvim neutralna ni bezuvjetno iscrpna. Primjerice, premda sadrži i dvije partizanske jezične početnice, u kontekstualizaciji izostavlja važnost opismenjavanja u NOB-u i poraću, ključnog za modernizaciju ne samo jezične politike i obrazovanja, nego i jugoslavenskog društva u cjelini. Utoliko je njena neutralnost, naravno, ideološki obojena. Ipak, u tenzijama nabijenom vukovarskom kontekstu ona može predstavljati polazište za nešto manje klaustrofobičan razgovor o temama jezika i identiteta. Za kritičkije intervencije, potrebne su međutim bitno hrabrije geste i jasna demistifikacija nacionalističke mitologije. ■

Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu i Gradski muzej Vukovar
imaju čast pozvati Vas na otvorenje izložbe

Predmet: Hrvatski
u utorak 18. travnja 2023. u 14 sati.

Gradski muzej Vukovar
Županijska 2, Vukovar

Izložba ostaje otvorena do 26. lipnja 2023.

Nedostaje jasna
demistifikacija nacio-
nalističke mitologije

IVAR ROBAN KRIŽIĆ Važno mi je istraživati nove formate izvedbi

Hijerarhiziranje koje je obično prisutno u glazbi nije dobro u našem kontekstu i možda je jedan od tajnih ciljeva projekta ‘Performing Reflection’ pronaći neki prostor u kojem separacija nestaje, gdje izvedba postaje totalni događaj u kojem se rasplinjuje granica između jedne i druge strane i sve postaje kolektivni hepening

PREMDA se vrlo brzo etablirao kao jedan od naših najvažnijih kontrabasista i mladih džezista, IVAR ROBAN KRIŽIĆ ne dozvoljava svojoj prodornoj znatiželji da se olako zadovolji dosadašnjim postignućima. Nakon studija na Umjetničkoj akademiji u Grazu, Križić je iz džeza iskoračio u eksperimentalne prakse upisavši doktorat na Sveučilištu za glazbu i izvedbene umjetnosti u Beču, gdje svoju sviračku umješnost proširuje istraživanjem zvučnih mogućnosti vlastitog instrumenta, okvira glazbene izvedbe i slobodne improvizacije. Na ovogodišnjem Muzičkom biennalu Zagreb gostovao je s projektom ‘Performing Reflection’ i sastavom IRK Electroacoustic Ensemble, a tim smo povodom razgovarali o njegovim recentnom radu.

Uvedite nas za početak u pojam slobodne improvizacije za koji je vezan vaš najnoviji projekt.

‘Performing Reflection’, koji je na Muzičkom biennalu Zagreb gostovao zaslugom njegove umjetničke ravnateljice MARGARETE

FEREK-PETRIĆ, vezan je uz moj doktorat u Beču koji se bavi improvizacijom, odnosno načinima na koje razmišljamo o njoj. Moje istraživanje je započelo interesom za drugačije zvučkovne mogućnosti kontrabasa, što je kasnije prerاسlo u interes za procese koji se događaju dok improviziram, jer improvizacija, za razliku od ostalih glazbenih formi, može djelovati jako apstraktno. Možda bi, za potrebe uvoda, bilo korisno da ukratko objasnim dvije osnovne vrste improvizacije. Prije svega, imamo idiomatsku improvizaciju, koja je vezana za neki referent, kao u jazzu ili indijskoj klasičnoj glazbi. U jazzu je taj referent harmonija, melodija, forma pjesme, ali i povijest žanra, njegove konvencije i pravila. Jazz je iz vlastitih konvencija iskoračio s inovacijama ORNETTEA COLEMANA, CECILA TAYLORA, kasnije i JOHNA COLTRANE, s kojima počinje faza free jazz, koja je snažno utjecala na europske glazbenike, osobito u Velikoj Britaniji. Tamo su ljudi poput KENNYJA WHEELERA, DAVEA HOLLANDA, JOHNA STEVENSA, DEREKA BAILEYJA i EVANA PARKERA nastavili razgrađivati vlastitu glazbenu tradiciju i počeli se sve više udaljavati od idioma jazz. Kako

bi na neki način razlikovali glazbu do koje su došli, prozvali su je neidiomatskom improvizacijom. Naravno, to je s vremenom postao paradoksalan naziv jer je i takva vrsta improvizacije u nekom trenu postala idiom, razvila je svoj jezik, tako da se zapravo danas uglavnom koristi termin ‘slobodna improvizacija’. U tu kategoriju spada i ono čime se trenutno bavim.

Slušanje kao širi pojam

Na koji je način prelazak u istraživačke, eksperimentalne prakse rastvorio vaš interes za promišljanje glazbene izvedbe?

U klasičnoj glazbi, ili jazzu, ili klasičnoj indijskoj glazbi postoji tradicija koja diktira pristup instrumentu. Da mi sada dođe netko tko želi naučiti svirati kontrabas, mogli bismo se osloniti na četiristo godina povijesti poučavanja klasičnih tehnika, kao što i za jazz improvizaciju danas postoji razvijena metodika, od učenja standarda, preko vježbanja paterna, pa do transkripcija

sola itd. U slobodnoj improvizaciji, koja po svojoj prirodi načelno dopušta sve, počelo me za početak fascinirati što znači napredovati u njoj, kako je kroz taj proces moguće redefinirati virtuoznost i početi raditi na poimanju osobne virtuoznosti, koja nije nužno samo vezana uz tehniku instrumenta, kao u klasičnoj glazbi, nego i uz razne druge stvari. S obzirom na to da djelujem u području umjetničkog istraživanja, čiji je bitan dio i umjetnička produkcija usmjerena na stjecanje znanja, jednostavno sam počeo koncipirati neke manje projekte koji pokušavaju propitivati različite momente konvencionalne glazbene izvedbe. Jedan od njih je ‘Kontrabas in absentia’, kojim sam nastojao predstaviti načine proširivanja zvučkovnih mogućnosti svojeg instrumenta, ali tako da vlastitom odsutnošću s pozornice oduzmem vizualnu komponentu izvedbe i samim time navedem publiku na jednu drugačiju posturu slušanja. Kao poticaji poslužili su mi izvrsna knjiga francuskog kompozitora PIERREA SCHAEFFERA ‘Treatise on Musical Objects’ (‘Rasprava o muzičkim objektima’), kao i rad kanadskog kompozitora R. MURRAYJA SCHAFERA, zaslužnog za razvoj akustičke ekologije i nove koncepcije treniranja sluha, koja nije vezana za ono na što smo navikli u tradiciji glazbe – melodiju, ritam i harmoniju – nego za slušanje kao širi pojam. Također me zanimalo istraživati distancu koja se dogodi u slušatelju kada izuzmemo izvođača iz njegove pozornosti, pa je projekt uključivao i niz intervjua s ljudima iz publike, koji su mi otkrili mnogo o načinima na koje ljudi grade interne predodžbe o izvedbi. Na te se interese nadovezuje ‘Performing Reflection’ koji sam izveo na Bijenalu.

Možete li konkretnije pojasniti koje aspekte improvizacije i konvencionalnih izvedbenih formata njime ‘reflektirate’?

Sama refleksija teorijski je jako obilježen pojam i podložan je različitim interpretacijama. U vrlo doslovnom smislu, u početku je ona podrazumijevala da naprosto sviram i istovremeno izgovaram što se događa u meni. Nakon toga sam nastavio proširivati format, svirajući u duu, triju i raznim postavama. No jednako sam tako htio naći nekog tko bi mogao dodatno eksternalizirati taj proces. Preko jednog kolege iz berlinskog Exploratoriuma, inače izvrsne institucije za istraživanje slobodno improvizirane glazbe, imao sam nevjerojatnu sreću naići na valjda jedinu osobu na svijetu koja se bavi takvom praksom – filozofa CHRISTIANA GRÜNYJA, koji je tada još radio na Institutu Max Planck za empirijsku estetiku u Frankfurtu. Njemu sam rekao da imam ideju za projekt, u kojem je odmah pristao sudjelovati. Počeo sam dolaziti k njemu, puno smo radili, svirali za njegove kolege s Instituta. Zatim smo uključili i slovenskog bubnjara BOJANA KRHLANKA, da bi nakon toga projekt izrastao u ono što je prezentirano na Bijenalu. Kroz alternativni format pokušavamo se baviti različitim temama koje su proizašle iz tih inicijalnih diskusija. Jedna od najočitijih je distinkcija između glazbene i jezične semantike, zatim je tu pitanje načina na koje slušamo – zašto nas iritira čuti nešto, kako naša pažnja funkcionira – te ostale teme vezane za slobodnu improvizaciju. Time što radimo na Bijenalu pokušali smo napraviti neku vrstu eksperimentalnog formata kojim pokušavamo pomalo demistificirati tu praksu slobodne improvizacije, ali i pokazati da se na njoj može jednako duboko i intenzivno raditi. Također pokušavamo nadići percepciju opće publike da je riječ o nekoj zatvorenoj i nepristupačnoj glazbi.

‘Utezi’ klasike

Zazor od slobodne improvizacije često je prisutan i među školovanim glazbenicima. Na što njima, ali i široj publici, želite ukazati svojim radom?

Mislim da se primarno radi o nekoj vrsti posture kod većine ljudi, straha od nepredvidivog, što je, naravno, paradoksalno, jer ta neka potpuna suprotnost od improvizacije, potpuna kontrola, ne postoji ni u životu ni u muzici. Nažalost, ako je netko šesnaest godina ‘trenirao’ klasičnu glazbu, njegova ili njezina percepcija vrlo je uvjetovana. S druge strane, moje iskustvo provedbe radionica s klasičnim muzičarima pokazuje da je promjena perspektive najčešće vrlo laka. Ljudi vrlo brzo dođu do toga da improviziraju. No svakako je riječ o kondicioniranju koje treba razbiti. Jako volim slobodnu improvizaciju, ali mislim da je možda manje cijenjena nego što bi trebala biti zbog toga što nema neke norme koje imaju druge vrste glazbe, pa u njoj ima i jako puno diletantizma. Vraćam se na poantu da kroz projekt koji radimo želimo pokazati da je ona jednako kompleksna, da se na njoj jednako duboko može raditi kao i na bilo kojoj drugoj glazbenoj praksi i da zahtijeva jednaku posvećenost da bismo se njome umjetnički relevantno bavili.

‘Performing Reflection’ predviđa i aktivnu ulogu publike kao komentatora i sugovornika koje pozivate da artikuliraju svoj dojam između pojedinih improvizacijskih blokova. Zbog čega vam je to uključivanje važno?

Uključivanje publike je važno zato što je ta glazba neka vrsta pregovaranja između svih nas koji u njoj sudjelujemo. Ono mi je također važno i zbog edukacije ljudi u pogledu novih načina slušanja, ali i zbog beskonačnih mogućnosti interpretacije nekog zvučnog događaja ili geste. Svaka pojedinačna slušateljska reakcija mi je strašno zanimljiva, i mislim da je publici zanimljivo biti dio ansambla na taj način i moći reći nešto o tome što se događa. Podjednako mi je zanimljiva i perspektiva ljudi u ansam-

Nije čudno da se uzlet slobodne improvizacije desio krajem šezdesetih, kada je izrastao iz radikalne političke i društvene atmosfere. Takve prakse nam danas nude predivan odmak, mikrokozmos unutar surovog kapitalističkog liberalizma u kojem živimo

blu i onih u publici. Hijerarhiziranje koje je obično prisutno u glazbi nije dobro u našem kontekstu i možda je jedan od tajnih ciljeva ovog projekta pronaći neki prostor u kojem separacija nestaje, gdje izvedba postaje totalni događaj u kojem se rasplinjuje granica između jedne i druge strane i sve postaje kolektivni hepening.

Kada govorimo o formiranju kolektiva tijekom izvedbe u više navrata ste na otvorenoj probi naglasili važnost empatije. Na koji je način ona relevantna za vašu praksu?

Međusobna posvećenost i empatija mogu biti shvaćene na različite načine. Primjerice, u tehničkom smislu slušanja glasnoće i dinamike, empatija je bitna na isti način na koji je bitna u svakodnevici. Trebali bismo se truditi da i najslabiji članovi društva imaju jednak standard života kao i ostatak – analogija tome bi bila da u izvedbi morate paziti da se svi članovi ansambla, uključujući i one dinamički najslabije, mogu čuti, da stalno postoji linija komunikacije među svima. Naravno, u spektru improvizacije bitno je i da u različitim trenucima netko zna povesti grupu, preuzeti odgovornost za ono što se događa. U tom smislu, nije dobra ni potpuna pasivnost u odnosu na kolektiv ali, naravno, ni konstantno nametanje vlastitog glasa.

Predstavlja li ta novija etapa vašeg rada odmak i od konteksta jazza, u kojem ste se primarno oblikovali kao glazbenik?

I u jazzu i generalno postoji taj problem prezentiranja umjetnosti odozgo. Nije

Ono što je u Austriji sve bolje i bolje je rodna ravnopravnost, što je jako lijepo za vidjeti, pogotovo u jazzu, kojim su povijesno oduvijek dominirali muškarci. Ima sve više djevojaka koje studiraju jazz, sve više dirigentica, većina najvažnijih dirigentica su žene

čudno da se uzlet slobodne improvizacije desio krajem šezdesetih, kada je izrastao iz jedne radikalne političke i društvene atmosfere. Takve prakse nam danas nude predivan odmak, mikrokozmos unutar surovog kapitalističkog liberalizma u kojem živimo. Važno mi je istraživati neke nove formate izvedbi, što ne znači da sam napustio glazbu u kojoj sam se formirao. Dapače, i dalje sviram jazz i suvremenu klasičnu glazbu, u kojoj i dalje imamo taj pristup odozdo, to božanstvo zvano kompozitor ili kompozitorica, nakon kojeg ide dirigent ili dirigentica itd. Ukratko, jednu jasnu hijerarhiju. Što se mojeg ansambla tiče, osim što sam njegov inicijator, u njemu nemam važniju funkciju od bilo koga drugog, i ne bismo funkcionirali bez ikog od ovih muzičara.

Koliko su u Beču, kao jednoj od prijestolnica europske glazbene tradicije, aktualne rasprave o otvaranju kulture i umjetnosti za manjinske glasove i pozicije, kao i za nove, inkluzivnije umjetničke formate i prakse?

To je tema o kojoj bismo mogli voditi zaseban razgovor. Ja sam u jednom vrlo specifičnom mikrokozmosu na doktoratu koji je jako progresivan i funkcionira na potpuno drugačiji način nego da sam sad upisao klasični kontrabas, ili dok sam studirao jazz. Razgovori koji se vode u Beču su progresivni, ali praksa i dalje nije, ako je usporedimo, recimo, sa skandinavskim državama. Austrija je i dalje 10–15 godina iza toga. Ono što jest sve bolje i bolje je rodna ravnopravnost, što je jako lijepo vidjeti, pogotovo u jazzu, kojim su povijesno oduvijek dominirali muškarci. Ima sve više djevojaka koje studiraju jazz, sve više dirigentica, većina najvažnijih dirigentica su žene. U tom je pogledu situacija puno bolja nego kod nas. Što se pak tiče inovativnih formata i glazbenih praksi, pritisak dugotrajne tradicije, tog ‘utega’ klasike, koji nije toliko izražen u zemlji poput Norveške, i danas je prisutan u Austriji. No, naravno da ima velikih pomaka u kulturnoj politici. Primjerice, trenutna bečka pročelnica za kulturu, VERONICA KAUP-HASLER, koja je prethodno vodila festival suvremene umjetnosti steirischer herbst, ima sluha za eksperimentalnu scenu i prepoznaje da ona zaslužuje institucionalnu potporu. Takve uvjete je bolje ne uspoređivati s Hrvatskom. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Klinika Denisa Kataneca: *Kao Zao Kor*

(Menart)

NAKON skoro desetljeća mijenjanja imena i formacija s kojima nastupa, kantautor DENIS KATANEC 2020. objavio je hvaljeni album 'Jada Jada'. Osim što je time nakon par godina živih nastupa u dugosvirajućem formatu predstavio svoj novi bend, Katanec je uspio ponuditi ne samo suvislo, nego i vrlo osobno čitanje široko zahvaćene, uglavnom američke indie rock tradicije posljednjih četrdesetak godina. Izvori inspiracije na 'Kao Zao Kor' direktno su potvrđeni kroz duhovitu referencu na ELLIOTTA SMITHA u prigodno neurotičnoj 'Elliott'. Naočuvši enigmatičnim tekstovima koji spajaju dječju imaginaciju i vrlo odrasle neuroze te specifičnim vokalom koji se oslanja na visoki registar i vokalne tikove često na rubu pucaanja glasnica, Katanec je vjerojatno svjestan

prisutnu u reinterpretacijama tradicijskih napjeva. Već uvodna 'Turski paša kavu pije', oslonjena na sirove, pomalo neprecizne vokalne loopove, daje naslutiti da je u pitanju hrabar album. 'Turki porobili su Hrvacku zemlju' slijedi je iznenadnom provalom distorzirane 'zemljaste' gitare. Bez obzira na to drže li se minimalizma oslonjenog na glas i škrtu instrumentalnu pratnju ili se oslanjaju na radikalnije zvukovne zahvate, Knebl

& Semijalac ovdje postižu trodimenzionalni, proživljeni osjećaj pjesama što je vjerojatno najveći kompliment za album poput ovog.

Zimizelen: *San na uzici*

(Dostava zvuka)

ZIMIZELEN je pak novi projekt kantautora VINKA ERGOTIĆA, dosad najpoznatijeg po radu u bendovima Heroina i Nellcote. Odmak od psihodeličnog i garažnog zvuka tih bendova ne očitava se samo u nagnuću prema folk stilizacijama, nego i u prelasku s engleskog na hrvatski jezik. Ergotić tu promjenu koristi pomalo paradoksalno. Nizovi snažnih pjesničkih slika koriste puni potencijal jezika, no u glazbenom smislu album je čvrsto ukorijenjen u anglofone folk i rock obrasce formirane tijekom desetljeća mutacija gitarske glazbe. Taj kontrapunkt između preciznog i bogatog jezika, očišćenog od gotovo neizbježnih anglizama svakodnevice, i utjecaja u ras-

ponu od NICKA DRAKEA do MARKA LANEGANA i Queens of the Stone Age stvara začudan osjećaj. Manirizmi su često prepoznatljivi, ali dovoljno pomaknuti da pjesme djeluju svježije i kanalizirano kroz izrazito osobnu autorsku prizmu. Zaživi li ovaj projekt, kako je najavljeno, kao puni bend, može se očekivati daljnje širenje zvuka, čime će introvertne tendencije tekstova postati još istaknutije, a samim time i posebije. Obećavajući početak.

■ Karlo Rafaneli

Dunja Knebl & Adam Semijalac: *Moje srce se reskoli*

(Samizdat)

KROZ prosljednja tri desetljeća DUNJA KNEBL predstavila se kao pomalo samozatajna, ali neumorna interpretatorica narodne baštine. Dobar dio njenih projekata koncentriran je oko specifičnog koncepta pa tako ni ovaj, snimljen u suradnji s gitaristom ADAMOM SEMIJALCEM, najpoznatijim po blues projektu Bebe na Volè, nije iznimka. Orijentiran na tradicijske pjesme iz raznih krajeva kontinentalne Hrvatske, 'Moje srce se reskoli' antiratni je album iz ženske perspektive koji pokriva razdoblje od osmanskih osvajanja do Drugog svjetskog rata. Knebl i Semijalac pjesmama pristupaju s poštovanjem i razumijevanjem njihovog emocionalnog naboja, no to ne znači i aranžmansku suzdržanost često

Jedna od organizatorica 15. Filmske revije
Kazališne akademije – FRKA

KLARA VLAHOVSKI Na FRKA-u nam dolaze i kolege iz Beograda i Sarajeva

Koja je tema ovogodišnjeg, petnaestog izdanja Filmske revije Kazališne akademije – FRKA?

Tema nam je 'Flashbacks'. Htjeli smo se osvrnuti na prethodna izdanja festivala i odati počast svima onima koji su već itekako doprinijeli hrvatskom filmu. Kako tema na neki način podrazumijeva i vraćanje u prošlost, cilj je bio iz sadašnje perspektive prikazati koliko se kinematografija mijenja i koliko je svako razdoblje raznoliko, ali i istaknuti koliko je ovo sada plodno zahvaljujući izuzetno talentiranim mladim autorima koji će oblikovati budućnost našeg filma.

Novost ovogodišnje FRKA-e je Produkcij-ski dan na kojem ćete ugostiti producen-te i kolege iz regije. Zašto vam je to povezi-vanje važno?

Organizirali smo okrugli stol 'Šest regionalnih producenata odgovara na pitanje – tko je producent'. Tih šest producenata redom su ANKICA JURIĆ TILIĆ, najuspješnija hrvatska producentica igranih filmova i dramskih serija poput 'Zvizdana', serijala o Koku i 'Područja bez signala', GORAZD SLAK, kreativni producent najpopularnijih televizijskih formata kao što su Ples sa zvijezdama, Big Brother, Farma i Supertalent, JELENA MITROVIĆ producentica najznačajnijih srpskih *arthouse* filmova koji su osvojili nagrade na prestižnim festivalima poput Berlina i Sundancea kao što su 'Otac', 'Krugovi' i 'Klip', NERMA MEHADŽIĆ diplomirana producentica s dugogodišnjim iskustvom u proizvodnji reklamnih spotova, AMIRA KUDUMOVIĆ, sarajevska filmska i kazališna producentica te NEBOJŠA JOVANOVIĆ filmski teoretičar i producent brojnih filmskih festivala. Ove godine kao gosti Produkcij-skog dana stižu nam i studenti produkcije Fakulteta dramskih umjetnosti iz Beograda i Akademije scenskih umjetnosti iz Sarajeva. Uz zanimljive prezentacije filmskih studija i projekcije vlastitih filmova otkrit će nam sve čari i tajne studiranja na regionalnim umjetničkim akademijama.

Foto: FRKA

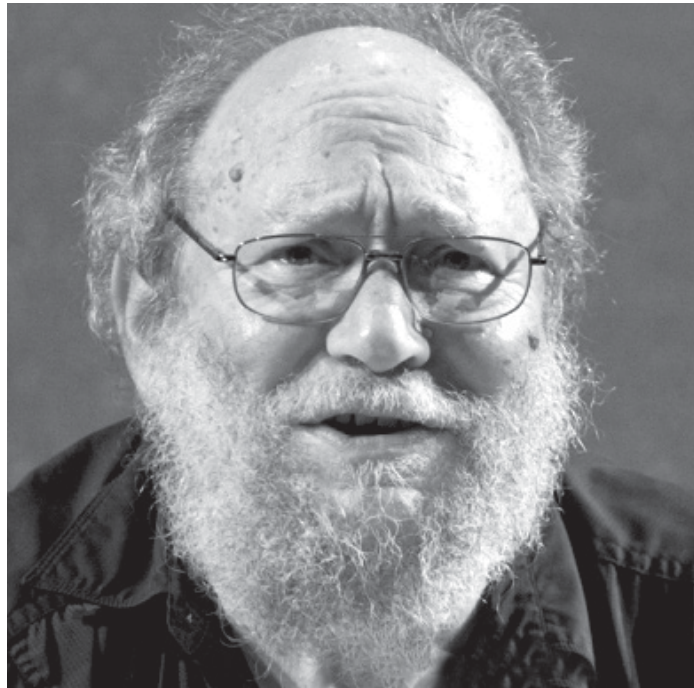
Upravo će ovom prilikom dekan filmskih škola iz Zagreba, Sarajeva i Beograda potpisati sporazum o osnivanju novog združenog studija Nove medijske prakse, za buduće televizijske *showrunnere*, koji će se izvoditi na sve tri filmske škole. Regionalna suradnja i povezivanje s kolegama iznimno nam je bitno jer je europski film danas gotovo nemoguće realizirati bez koprodukcija, odnosno partnerstava između nas i kolega iz inozemstva. S obzirom na sličan senzibilitet prema filmu, područje na kojem živimo, ali i tradicije, najčešće se koprodukcije sklapaju upravo s producentima iz susjednih zemalja. Samim time bilo nam je logično da kao goste pozovemo kolege iz Beograda i Sarajeva s kojima ćemo prije ili kasnije vrlo vjerojatno surađivati.

I ovoga puta ćete imati masterclass. Tko je gost?

Zvijezda ovogodišnjeg masterclassa je IVAN KELAVA koji će govoriti o tome kako je od studenta produkcije postao uspješan filmski producent koji danas radi i živi u Londonu. Dotaknut će se projekata na kojima je radio poput uspješnog debitantskog igranog filma 'Stric' i velike talijansko-poljske kanske i oskarovske uspješnice 'Eo'.

■ Ana Grbac

KVADRAT

U 86. godini preminuo je MICHAEL A. LEBOWITZ, jedan od vodećih marksističkih teoretičara našeg vremena. Detaljno se bavio, među ostalim, jugoslavenskim samoupravnim socijalizmom. a njegovu studiju 'Prevazići kapital' možete, uz malo truda, pronaći u beogradskom prijevodu. Aktivan i izvan akademskog polja, Lebowitz je bio savjetnik venecuelanske vlasti za vrijeme HUGA CHÁVEZA.

■ B. P.

TV RAŠETANJE

Slučajno
zvijezda

PIŠE Boris Rašeta

Kada smo prije nekoliko godina vidjeli Zlatka Burića-Kiću u filmu 'Comic Sans', morali smo se zapitati tko je taj veličanstveni čovjek koji ne glumi nego postoji? Ispalo je da je riječ o našem čovjeku u Danskoj, koji je nedavno osvojio i nagradu Evropske filmske akademije za ulogu u 'Trokutu tuge'. Vrh!

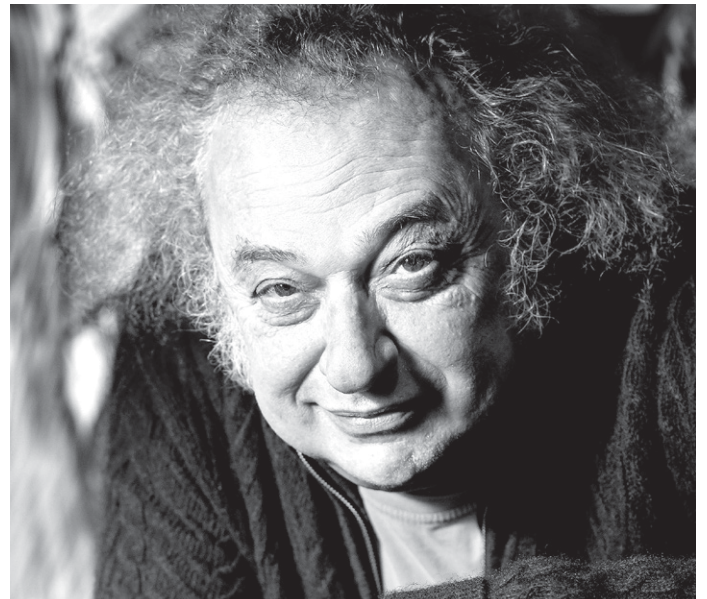
RTL Danas,
21. travnja, 19:00

Prije sedam godina novopečeni premijer PLENKOVIĆ – tada je još bio, kako bi rekao IGOR MANDIĆ, 'mlad i neukusan' – obećao je da će Hrvatska kupiti Inu. Ministar financija, koji je stajao do njega, bio je zabezegan. Ministrica gospodarstva zadovoljno se smješkala. Prođe otad sedam ljeta, gdje smo bili – nigdje, što smo radili – ništa. RTL-ova DAMIRA GRE-GORET u povodu tog dangubljenja napravila je intervju sa ZSOLTOM HERNÁDIJEM, prvi za hrvatske medije nakon pravomoćne presude mađarskom šefu Ine. Hernádi je za RTL između ostalog rekao kako hrvatska vlada nikada nije dala konkretnu ponudu za Inu. To je u velikoj mjeri relativiziralo Plenkoviću tvrdnju izrečenu na Badnjak 2016.: 'Hrvatska će pokrenuti proces otkupa cjelokupnog udjela Mola u Ini prema modelu koji smo već razradili, koji je financijski održiv, a koji u konačnici neće povećati javni dug Republike Hrvatske.' Plenkovića je tad, računajući na njegovo neiskustvo, jedan krug hadezeovih financijskih mogula pokušao navući na tanak led: nagovorili su ga da privatizira Hep, pa tim novcem kupi Inu. Oni bi, naravno, radili *due diligence* (duboke) i druge analize, koje bi naplatili desecima ili stotinama milijuna kuna. Ina bi bila povjerena stranačkim kadrovima – to je ravno 'Stravi u Ulici brijestova' – dok bi Hep vodili, bog te pita, čiji tajkuni. Koja bi tvrtka onda financirala potrebe država za vrijeme korona krize? Hep je podmetnuo leđa. Ukratko, kako smo se nadali dobro smo se udali, a RTL je dobrim uredničkim potezom skinuo maglu s jedne velike obmane, da ne kažemo laži.

Dežurni krivac,
YouTube

Sve su forme humora teške, zahtjevne i podcijenjene, a *stand up* spada među najteže, najzahtjevnije i najpodcijenjenije. Treba oblikovati duhovit tekst koji će nasmejati publiku, ali to nije dovoljno. WOODY ALLEN, svjetski klasik humora, potpuni genij, tvrdi da na publici više djeluje ličnost izvođača nego gegovi. U autobiografiji 'Apropo ničega', prisjetio se kako mu JACK ROLLINS, čuveni producent i menadžer komičara, duže nije dopuštao nastupe iako je imao odlične gegove. 'Pisac u meni', kaže Allen, 'predložio je da samo izađem i pročitam ono što sam napisao. Vicevi su mi bili odlični. U čemu je razlika? Džek mi je strpljivo objasnio – 'stvar je u tome da im se sviđaš. To je najvažnije. Ako se povežu s tobom, svidet će im se tvoji vicevi. U suprotnom, ni najbolji gegovi na svetu neće ti pomoći.' Suprotstavio sam mu se. Suprotstavio sam mu se sa slepim uverenjem potpuno neupućene osobe, opirao sam se svemu razumnom i tačnom što je izgovorio, ali on je bio strpljiv i uporan.' GORAN VINČIĆ, čiji nastupi već dugo izazivaju oduševljenje publike u cijeloj regiji, plasirao se i na YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=DuzshjQHowo>) izvrsnim

Zlatko Burić-Kićo postao je glumac u četrdesetima, prije toga se smatrao radikalnim kulturnim aktivistom (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

skoro jednosatnim nastupom u kojemu ima svega – ležernog, tečnog nastupa, duhovitih gegova, multimedijalnosti. I ličnosti koja glatko vodi cijeli šou. Vinčić je obrazovan, načitan, poznaje književnost, muziku i film, pa je sve to stopio u nastup u kojemu se zafrkava na aktualne teme, boreći se protiv turobne svakodnevnice jednim preostalim nam oružjem – humorom. I to odličnim. Pogledajte, uvjerite se!

Allen protiv
Farrow, HBO

Za sve poštovatelje genija Woodyja Allena, serija 'Allen protiv Farrow' bit će traumatična – volite li Allena, nemojte je gledati. Ako vam je drag PLATON, ali vam je istina draža, četverodijelni uradak zaslužuje preporuku. MIA FARROW, Allenova nevjenčana supruga, 1992. optužila je glumca za napastovanje tada maloljetne kćeri DYLAN. Glumac se branio da je riječ o izmišljotinama razočarane žene čiju je pokćerku oženio. U seriji većina članova njihove (brojne) obitelji (u kojoj je nekoliko usvojene djece) dala je za pravo njoj, a ne njemu. No njemu je dala za pravo klinika za djecu žrtve nasilja. Do sudskog epiloga priče tako nije došlo, a američki sudovi kasnije su Allenu i njegovoj ženi – pokćerki Mije Farrow, SOON-YI, dopustili posvajanje dvoje djece, pa u cijelom tom krimiću koji nam je priredio najveći komičar druge polovice prošlog i prve polovice ovoga stoljeća ipak ima mjesta i za sumnje u to da smo doznali istinu, samo istinu i ništa osim istine. Allen o tome opširno piše u biografiji koju smo već spomenuli, 'Apropo ničega'. Ona je vjerojatno bila motivirana njegovom obranom od reputacije koju je stekao nakon izbijanja afere. Nije on HARVEY WEINSTEIN, ali nije ni sveti ALOJZIJE GONZAGA – to što je učinio zavrđuje samo osudu. Knjiga je briljantno napisana, prepuna alenovskog humora, a do detalja opisuje i njegov rad: kako je pisao scenarije, birao glumce, snimao i montirao scene, kreirao vlastite poetike. Allen kaže – a nema razloga da mu ne vjerujemo – da nije intelektualac, to je proširena zabluda zbog debelih naočala koje nosi; nikad

nije vidio Hamleta u kazalištu, nikad pročitao HENRYJA JAMESA ni mnoge druge klasike. Kad bolje razmislimo, njegove su doskočice (FREUD i to) gimnazijske, to su opća mjesta psychoanalize, psihologije i književnosti, ali ako nije intelektualac (danas su svi intelektualci, vrlo važno), nedvojbeno je genij, a to je puno teže i važnije. Doduše, genij s mrljom koju je ova knjiga probala izbljedjeti, ako već ne i izbrisati, pa je za stvaranje vlastitog dojma o kompleksu Allen-Farrow najbolje proučiti i seriju i knjigu.

Nedjeljom u 2,
23. travnja, 14:00

Eto ACE opet u TV Rašetanju, ma je zaslužio. Kada smo prije nekoliko godina vidjeli ZLATKA BURIĆA-KIĆU u filmu 'Comic Sans', morali smo se zapitati – tko je taj veličanstveni čovjek koji, kako se kaže, ne glumi nego postoji? Ispalo je da je riječ o našem čovjeku u Danskoj, koji je nedavno osvojio i nagradu Evropske filmske akademije za ulogu u 'Trokutu tuge'. Vrh! Stanković je kazao kako mu višedesetljetno vođenje emisije nije dosadilo baš zbog takvih gostiju. Burić je postao glumac s 44 godine. 'Kasno sam postao glumac. Sebe sam vidio kao radikalnog kulturnog aktivista. Ja sam prvi put donio odluku da sam glumac nakon filma 'Pusher' u koji sam ušao i pomalo nevoljko. Taj susret s REFNOM, režiserom, bio je odlučujući', rekao je o trileru u kojem je igrao srpskog kriminalca u Danskoj, nakon kojega je postao poznat. 'Dansko društvo je bilo jako zanimljivo. Bilo je to liberalno društvo, ali ne neoliberalno. Odluke su se donosile u lokalnoj zajednici, to je sve funkcioniralo, bilo je tolerantno. Postojali su mjehurići promjena prema društvenoj pravdi, jednakosti', rekao je Burić opisujući promjenu koja je došla s novom vladajućom strankom, koja je socijalna prava naglo suzila samo na Dance. Imigranti su počeli bivati doživljavani kao paraziti. 'I jezik se mijenja, jedan ksenofobični refleks je postao legitiman. To je bilo nezamislivo sedamdesetih i osamdesetih u Danskoj', rekao je taj ekskluzivni gost. ■

NOVOSTI

2. POLITIČKA
POLITIČKA

Novosti
Tjednik za nacionalnu maslinu
#1219, petak, 28. travnja 2023.

Političko uzvišanje suz
korupcije i kriminala

Procesnik

Koliko god u četiri na čelu USKOK-a taktiziranja ili smetala HDZ kontrolom

no – ilustrira 'tajnu noćnu operaciju' splitske policije.

Ilustracija dnevnog lista uputila je na radikalnu inverziju onoga što se obično smatra normalnim tokom stvari. Uobičajeno je da osumnjičeni za kriminalna djela prilikom hapšenja sakrivaju lica pred javnošću i foto-grafskim objektivima, što zbog stida, što zbog želje da ne budu javno ozloglašeni. Ovdje je, međutim, lice pokrio reprezentant pravne države. Čuvar zakona i kriminalac izmijenili uloge: prvi je maskiran i djeluje praktički normalno, dok se drugi preko novina hvali svojašističkim pothvatom.

Čički gledano, fotomontaža Slobodne prave je vjerno je simulirala fotografiju koja se snimatelj uspio zateći na daja. U normalnim okolnostima, osti prizora, ona bi bila percipirana kao pretjerivanje – pravna zaštita fantomkom, ukla- menje (!) – no u ovom se ost pokazala dovoljno raciji oduzme potenci- sti, naime, nisu bile e, a hrvatsko i nor-

sunovrat

Senat zagrebačkog Sveučilišta treba odlučiti o tome hoće li Vlatku Vukelić potvrditi za dekani- cu Fakulteta hrvatskih studija. Riječ je o kandidatkinji koja pozira uz ustaška obilježja, relativizira senovac i izjavljuje da se Židovi nakon Drugog svjetskog rata 'na žalost ili na sreću' nisu vratili u Hrvatsku

NOVOSTI

Senat ili sunovrat

Senat zagrebačkog Sveučilišta treba odlučiti o tome hoće li Vlatku Vukelić potvrditi za dekani- cu Fakulteta hrvatskih studija. Riječ je o kandidatkinji koja pozira uz ustaška obilježja, relativizira senovac i izjavljuje da se Židovi nakon Drugog svjetskog rata 'na žalost ili na sreću' nisu vratili u Hrvatsku

KULTURA

PREPORUKE: SERIJE

ular: HDZ ulazi u fazu regresije
atskim standardima 8-10. /
pod državnom zaštitom: Od 1991.
vatskoj je minirano oko dvije
za izvan zone ratnog djelo-
povodu izložbe 'Predmet:
kovaru: Skraćen jezik 35